

Пролетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 12 (2955)
23 сакавіка 1979 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Салдацкая песня...

Фота Я. МЯЦЕЛЦЫ.

УСЕСАЮЗНАЯ НАРАДА МАЛАДЫХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Больш як 300 маладых пісьменнікаў — прадстаўнікоў шматнацыянальнай савецкай літаратуры — сабраліся 20 сакавіка ў Маскве, у канферэнц-зале гасцініцы «Юнацтва». Тут пачала работу VII Усеасаюзная нарада маладых літаратараў, арганізаваная Саюзам пісьменнікаў СССР і ЦК ВЛКСМ. Разам з савецкімі калегамі ў ёй удзельнічаюць прадстаўнікі літаратурнай грамадскасці сацыялістычных краін.

Уступным словам нараду адкрыў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Г. М. Маркаў.

— Сустрэчы такога роду, — сказаў ён, — не толькі добра традыцыйны, але і выдатныя шнола для пачынаючых літаратараў. Кожная такая нарада пакідае прыкметны след у літаратуры. На нарадзе будуць абмяркоўвацца творы маладых аўтараў, якія пішуць на 46 мовах нацый і народнасцей нашай Радзімы. Ці гэта не ўзор сапраўднага сацыялістычнага інтэрнацыяналізму!

Пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю», падкрэсліў прамоўца, дапамагла істотна палепшыць справу навучання і выхавання літаратурнай змены, шырэй уцягнуць мо-

ладзь у работу творчых саюзаў, хутчэй фарміраваць грамадзянскія і прафесійныя якасці маладых талентаў.

Удзелу маладых пісьменнікаў — верных памочнікаў Камуністычнай партыі і Ленінскага камсамола — у духоўным фарміраванні новага пакалення прысвяціў даклад першы сакратар ЦК ВЛКСМ Б. М. Пастухоў.

Аб ідэяна-творчым выхаванні маладых пісьменнікаў гаварыў першы сакратар праўлення Маскоўскай пісьменніцкай арганізацыі Ф. Ф. Кузняцоў.

Былі зачытаны прывітанні ўдзельнікам нарады ад Міхаіла Шалахава і Леаніда Леонава. У рабоце нарады прымае ўдзел сакратар ЦК КПСС М. В. Зямлін.

На нарадзе Беларусь прадстаўлена адзінаццацю маладымі літаратарамі, якія прывезлі ў сталіцу свае новыя творы і планы будучых кніг. Яны абмяркоўваюцца на творчых семінарах, якімі кіруюць вядомыя савецкія майстры слова. Сярод іх беларускія літаратары — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Васіль Быкаў і лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Рыгор Бардулін.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

ДЗВЕ ГАДЗІНЫ З ДВАЦЦАЦІ

Працягваецца дэманстрацыя лакументальнай кінаэпапеі «Вялікая Айчынная».

Пасля заканчэння сеансаў у кінатэатры «Кастрычнік» у Мінску сотні глядачоў выходзяць на Ленінскі праспект, крочаць міма Дома друку, гмаху Акадэміі навук БССР, абрысы якіх толькі што паўстава-лі з экрану. На гэтым тыдні дэманструюцца тры і чцвэртыя фільмы кінаэпапеі «Вялікая Айчынная», створанай на Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў па заказе і пры ўдзеле амерыканскай кампаніі «Эйр Тайм Інтэрнэшнл», — «Блакада Ленінграда» і «Партызаны. Вайна ў тыле». Зноў, як і ў першых фільмах — пра пачатак вайны і бітву за Маскву, мы бачым творча арыгінальны, прасякнуты тэмпераментнай гісторыя-публіцыстычнай думкай мантаж зараджаных велізарным узрушальным патэнцыялам хранікальных кадраў. Праўда суролага часу знайшла тут не проста ілюстрацыйны адбітак, а падаецца як асэнсаванне мінулага на стыку пакаленняў: тых, што ўдзельнічалі і перажылі вайну, і тых, хто пра яе ведае за маля або наогул мае цьмянае ўяўленне. Не выпадкова кінаэпапея дэманструецца на замежным экране пад назвай, якую ёй далі амерыканскія прадстаўнікі здымачнай групы, — «Невядомая вайна».

Нарэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» папрасіў падзяліцца уражаннямі ад фільмаў «Блакада Ленінграда» і «Партызаны. Вайна ў тыле» донтара філалагічных навук Б. Стральцова. Ён сказаў:

— Для глядачоў нашай краіны вайна гэта больш чым знаёмая. Міхась Лынькоў знайшоў трапінае вызначэнне перажытаму нам, калі пісаў свой раман, — «Векапомныя дні». Так, усе з тысячы чатырохсот вясемна-

цаці дзён і начэй вайны застаюцца векапомнымі! Беражліва захоўваюцца дакументы — сведчанні пакут і адвагі, ахвярнасці і гераізму нашых людзей. Многія кадры з фільмаў, якія толькі што я глядзеў, здаецца, знаёмыя. Асабліва ў чцвэртай стужцы — «Партызаны. Вайна ў тыле ворага». Я помню кадры, знятыя ў беларускіх лясах незабыўнай Машай Сухавай, не адзін раз бачыў на экране хроніку парады партызан у Мінску летам сорак чцвэртага, вядомыя мне і кадры, звязаныя з дзейнасцю падрыўнікоў на «чыгунцы» або друкароў падпольных выданняў... і такое ўражанне, быццам яны атрымалі новае асвятленне. Мабыць, гэта таму, што мастацкі кіраўнік усюго фільма Раман Кармен і рэжысёр стужкі Васіль Катанян тактоўна і мэтанакіравана маніравалі знаёмы савецкаму глядачу матэрыял з новым для нас зноўдзеным у архівах вермахта. Своеасаблівыя кульмінацыйныя пункты стужкі «Партызаны...» — пакаранне смерцю гаўляйтэра Кубэ і «рэйкавая вайна» на тэрыторыі Беларусі, — займаюць цэнтральнае месца, успрымаюцца апагеям штодзёнай, паслядоўнай і самаахвярнай дзейнасці тысяч і тысяч патрыётаў. Так зроблены гэты фільм. Ад першых баў мясцовага значэння, што вядуць паплечнікі бацькі Міная і дзеда Сідара да буйных аперацый партызанскіх брыгад і славутага каўпакоўскага рэйду па тылах ворага — маштаб сапраўды велічны, і ён атрымаў вартасце кінематаграфічнае ўвасабленне ў дакументальным жанры і на гэты раз.

Ленінград... Калі бачыш амерыканскага каментатара артыста Верта Ланкастэра ў каляровым характэе сённяшняга гарадскога пейзажу, а потым перад табой паўстае з ваянных

гадоў горад-эмагар, асуджаны гітлераўцамі на знішчэнне, то сам гэты кантраст прымушае скалануцца. А жывыя абліччы абаронцаў горада на Няве, пра якіх дыктар кажа: «Паглядыце на іх твары... Яны неўзабаве загінуць, але не пусцяць ворага на праспекты Ленінграда...» І ты ўглядаешся ў іх, як у твары тваіх выратавальнікаў. Эмацыянальнае ўздзеянне выключнай сілы! А мантаж эпопеадаў, дзе гітлераўцы з перадавых пазіцый пад Ленінградам адпраўляюць у свой фатэрланд святочныя падарункі для дзяцей, і яны ж вядуць сістэматычны абстрэл вуліц, шпіталью, дзіцячых прытулкаў, школ... Мантажны сюжэт узрушае да глыбіні душы. Вліскучая работа рэжысуры Тэнгіза Сямёнава!

Спалучэнне базіліскай праўды самога кінадакумента з прадуманым публіцыстычным пафасам мантажу і тэксту дае моцны эфект. Паўтараю, фільмы прымушаюць па-новаму, з новым эмацыянальным уздымам на ўласныя вочы ўбачыць вайну і перажыць яе трагедыю і гераізм напад. Гэтакім спрыяе і дыктарскі тэкст, які па-рукоку ўражліва чытае вядомы артыст Васіль Ланавой.

Прагледжаны чцвэры з дваццаці фільмаў. Цікавае да кінаэпапеі «Вялікая Айчынная» расце. Дарчы пасля ЗША фільм будзе дэманстравацца па тэлебачанні ў Грэцыі, Гандураце, ФРГ, Ірландыі, Аўстраліі, Эквадоры, Кувейце, Панаме, Малайзіі, Швецыі, Іспаніі, іншых краінах — на ўсіх кантынентах зямлі. Унікальны дакументальны матэрыял і антыфашысцкі, антымілітарысцкі накірунак гэтага твора пра многае снажуць мільёнам глядачоў, заклікаючы іх антыўзавача барацьбу за трывалы мір, абуджаючы пашану да подзвігу ў імя міру савецкіх людзей.

ПАДАРОЖНІЧАЮЦЬ ЛЯЛЬКІ

Спектаклем «Чалавек з хвостом» па п'есе Г. Остэр пачаў гастролі ў Брэсцкай вобласці Гомельскія ляльчны тэатр. Яго маршрут пройдзе праз Кобрын, Івацэвічы, Ганцавічы і іншыя населеныя пунты Брэсцчыны. У гэты ж час Брэсцкі тэатр лялек робіць паездку па Гомельскай вобласці. Тут юныя глядачы з задавальненнем глядзяць спектакль «Гадзінік з зязюляй».

БЕЛТА.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За плённую літаратурную дзейнасць, актыўны ўдзел у прапагандзе савецкай літаратуры і ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка СЛЕСАРЭНКУ Аляксея Аляксеевіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ПРАЦАЎНІКАМ ВЁСКІ— ВЫСОКУЮ КУЛЬТУРУ

Адбыўся рэспубліканскі семінар работнікаў культуры на тэму: «Рашэнне сацыяльных пытанняў на сьле». У ім прынялі ўдзел кіраўнікі абласных упраўленняў і раённых аддзелаў культуры, дырэктары абласных бібліятэк, музыкі і дамоў народнай творчасці, сакратары абласпапрофаў і старшыні абкомаў прафсаюза работнікаў культуры.

У лепшых калгасах і саўгасах Мінскай вобласці яны пазнаёмліліся з вопытам вырашэння сацыяльна-культурных праблем, з тым, як ажыццяўляецца тут усебакавая праграма эканамічнага і сацыяльнага развіцця вёскі, распрацаваная ліпенскім (1978 г.) Пленумам ЦК КПСС.

Перад удзельнікамі семінара выступіў з дакладам сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін. У рабоце семінара прынялі таксама ўдзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петрашкевіч, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, сакратар Мінскага абкома КПБ Р. П. Платонаў, адказныя работнікі ЦК КПБ.

Справаздачу аб семінары чытайце ў наступным нумары штотыднёвіка.

МАЙСТРЫ КІНО НА «ГОМСЕЛЬМАШЫ»

У Палацы культуры ордэна Леніна заводу «Гомсельмаш» імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка ўжо шосты год працуе кіналекторый «Кінамастацтва нашых дзён». За гэты час адбылося каля 80 сустрэч з вядомымі і маладымі майстрамі кіно, з кіназнаўцамі і кінакрытыкамі. У сёлетнім сезоне, напрыклад, камбайнабудульнік, слухачы лекторыя, сустрэкаліся з заслужанай артысткай РСФСР Наталіяй Бандарчук, кінарэжысёрамі студыі «Беларусьфільм» Віталем Чацверыковым і Валерыем Рыбаравым, з кінакрытыкамі Г. Ратнікавым, Г. Семчаковым, Т. Гаробчанка і Н. Смірновай.

СУСТРЭЧА Ў МІНІСТЭРСТВЕ

У Міністэрстве замежных спраў рэспублікі адбылася сустрэча з беларускімі пісьменнікамі. Пра гістарычны шлях беларускай літаратуры і ле сённяшні дзень расказаў прысутнім сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Барыс Са-

чанка. Свае вершы прачыталі народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі Максім Танк і паэт Анатоль Вяргінін. На сустрэчы прысутнічаў міністр замежных спраў рэспублікі А. Е. Гурэніч.

В. СЯМЕНАУ.

МАЛАДЫЯ ПРА МАЛАДЫХ

Зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў пад такой назвай толькі што выйшаў у выдавецтве «Молодая гвардыя». Гэта ўжо трэці выпуск аналагічнага выдання, аўтарамі якога, як і раней, з'яўляюцца маладыя крытыкі, што даследуюць творчасць сваіх літаратурных рабеснікаў.

Сёлетні выпуск цікавы тым, што ў ім шырока аналізуецца проза беларускага пісьменніка, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Віктара Казько. Пра яго апавесці «Высокасны год», «Аповесць аб беспрытульным наханні», «Суд у Слабадзе» і іншыя гаворыць у артыкуле «Хлопчык з далёкага перадсвятанікавага дня» Уладзімір Вігілянскі, нядаўні выпускнік Літаратурнага інстытута імя М. Горькага.

ДЛЯ ХАТНЯЙ «ТРАЦЯКОўКІ»

Любімыя карціны... У кожнага яны бываюць «свае». Адных прывабліваюць палотны знакамітых майстроў мінулага, іншыя з цікавасцю сочаць за творамі нашых сучаснікаў. Да плут амагараў прыгожых выпускаюцца камплекты паштовак з рэпрадукцыямі твораў мастакоў, якія выходзяць звычайна ў выдавецтвах «Советский художник» і «Изобразительное искусство».

Вось і нядаўна «Советский художник» падрыхтаваў і выпусціў набор паштовак «Сучасныя жывапісцы Беларусі». Кожны з двух выпускаў складаецца з трынаццаці паштовак. У наборы — рэпрадукцыі найбольш значных жывапісных палотнаў беларускіх мастакоў, прадстаўнікоў розных творчых пакаленняў. Сярод іх такія шырока вядомыя карціны, як «Поле» М. Савіцкага, «Над Прыпяццю», В. Грамыні, «Маё нараджэнне» Л. Шчэмялёва, «Народныя камісары БССР» У. Стальмашонка, «Партрэт юнага партызана» Я. Зайцава і іншыя.

МАЛЮНКІ НАДЗІ РУШАВАЙ

Малюнкі таленавітай маскоўскай школьніцы Надзі Рушавай, якая заўчасна памерла, экспанаваліся ў многіх гарадах нашай краіны, а таксама ў ГДР, Польшчы, ЗША, Італіі, Індыі, Японіі. Мільёны людзей пазнаёмліліся з ле здзіўляючым і непаўторным мастацтвам.

Зраз з малюнкамі Надзі Рушавай знаёмляцца гамільчанае. У абласным краязнаўчым музеі адкрыта выстаўка ле работ. На ёй прадстаўлены графічныя лісты з серыяй «Вайна і мір», «Анна Карэніна», «Маленькі прынец», «Космас», «Жывылы свет».

Фота А. АСТАПАВА.

Памяці Н. К. Крупскай

У пасёлку Прудок, які ўваходзіць у мяжу горада Гомеля, на вуліцы імя Н. К. Крупскай адбыўся мітынг, прысвечаны 110-га гадавіне з дня нараджэння выдатнага дзеяча нашай партыі, бліжэйшага сябра і саратніка У. І. Леніна — Надзежды Канстанцінаўны Крупскай. Тут, на доме № 78, дзе ў гады вайны знаходзілася канспіратыўная кватэра падпольшчыкаў, была адкрыта мемарыяльная дошка Н. К. Крупскай.

З гэтым удзельнікі мітынгу сабраліся ў СШ № 23, дзе адбыўся вечар, прысвечаны гадавіне з дня нараджэння Н. К. Крупскай. З хваляваннем раскажала прысутным старэйшы педагог Гомеля Марыя Маркаў-

на Пруднікава аб сваіх сустрэчах з Надзеждой Канстанцінаўнай. Яна перадала школе каштоўны падарунак — альбом з партрэтамі Н. К. Крупскай, выкананы мастацкай Т. Жырмунскай, якая ў свой час падарыла яго М. М. Пруднікавай.

Прысутныя аднагалосна прынялі зварот да ўсіх жыхароў вуліцы аб далейшым добраўпарадкаванні дамоў і арганізацыі работ па камуністычным выхаванні дзяцей.

Вечар закончыўся вэлікім святоточным канцэртам народнага ансамбля песні і танца Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна.

М. ГАТЮКІН.

ЗА ПОСПЕХІ У СПАВОРНІЦТВЕ

Сярод пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва тэатральна-відовішчых устаноў краіны названы калектывы Рускага тэатра БССР імя М. Горькага. Па паказчыках другога паўгоддзя мінулага года ён заняў другое месца. Не ў першы раз высокай узнагародай адзначаецца плённая дзейнасць тэатра (дырэктар — заслужаны работнік культуры БССР М. Няронскі, галоўны рэжысёр — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. Луцэнка) па ўзбагачэнні рэпертуару, рабоце з творчай моладдзю, абслугоўванні сельскага гледача. У другім паўгоддзі 1978 г. спектаклі горкаўцаў на сценах сельскіх клубоў і дамоў культуры паглядзела на паўтары тысячы гледачоў, больш, чым прадугледжвалася планам. Творчыя работнікі кансультуюць калектывы самадзейнасці, чытаюць лекцыі аб дасягненнях савецкага тэатральнага мастацтва, знаёмяць з навінкамі свайго рэпертуару.

ПРЭМ'ЕРА СПЕКТАКЛЯ

Гомельскі абласны драматычны тэатр паказаў прэм'еру новага спектакля «Жорсткія гульні» па п'есе Аляксея Арбузава. Яго паставіў малады рэжысёр Валерый Бартосік.

Цяпер у рэпертуары тэатра, які сёлета адзначае 40-гадовы юбілей, 15 спектакляў. Рытуіюцца да пастаноўкі яшчэ два — «Дачнікі» па п'есе Максіма Горькага і «Мы, ніжэйпадпісаныя» па п'есе А. Гельмана. Яны будуць паказаны гледачам Го-

меля і працаўнікам сельскай гаспадаркі вобласці, а таксама ў Харкаве і Херсоне ў час летніх гастроль калектыву.

А. МІШЫН.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 2

Своеасаблівым дэвізам Міжнароднага дня тэатра сёлета, умоўна кажучы, можа быць крылаты вобраз: «Мельпамена дорыць дзецям суд». І наведвальнікі спектаклю набываюць у білецёршу чарговы выпуск «Тэатральнага Мінска» (выданне БТА), які адрываецца праграмай дзіцячага балета «Чыпаліна» на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, а потым дае звесткі пра спектаклі сталічных тэатраў, адрасаваныя юным і маленькім аматарам сцэнічнага мастацтва.

У нумары змешчаны творчыя партрэты народнай артысткі СССР Л. Александровскай і заслужанага дзеяча мастацтваў БССР І. Абрамсіа, якія пакінулі яскравы след у мастацтве музычнага тэатра нашай рэспублікі, і народнага артыста БССР А. Шэлега з Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Пра сядзюнасць драматычных ацэнаў з тэлевізійным тэатрам піша кандыдат мастацтвазнаўства В. Нячай. Творчыя кантакты паміж Гомельскім абласным драматычным тэатрам і тэатрам горада Чэшска-Будзееўцы (ЧССР) — тэма выступлення Л. Грамыні. Дырэктар Мінскага дзяржаўнага цырка Л. Смольскі расказвае пра заключную праграму сезона 1978-79 гг. на мінскай арэне.

Нумар багата ілюстраваны здымкамі фотарэпартажу і з архіва БТА.

А. ЛІПЕНЬ.

ЮБІЛЕЙ ШКОЛЫ

Дваццаць гадоў назад гэты белародзенны будынак, што знаходзіцца па вуліцы 17 верасня ў Бяроза, гасцінна расчыніў дзверы для дзяцей, улюбёных у музыку. Тут пачала працаваць дзіцячая музычная школа. У год яе адкрыцця рыхтавалі навучніцаў па трох спецыяльнасцях — балю, акардэону, фартэпіяна. Цяпер рыхтуюцца музыканты па дзевяці спецыяльнасцях. Сёлета 32 выкладчыкі дапамагаюць авалодаваць музыку 300 вучням. За дваццаць гадоў музычная школа выпусціла больш чым 400 чалавек. Многія з выпускнікоў працягваюць вучобу ў музычных вучылішчах рэспублікі, некаторыя пасля заканчэння вучылішчаў вярнуліся ў родную школу і цяпер працуюць выкладчыкамі. Гэта — Г. Бураў, Р. Сцяпанав, Л. Басік, М. Жолудзеў і іншыя.

Выхаванцы школы і выкладчыкі — частыя госці раённага Дома культуры. Яны прымаюць актыўны ўдзел у мастацка-самадзейнасці. У школе створаны вальныя ансамблі і ансамбль народных інструментаў.

На здымках: выкладчык фартэпіяна Тамара Зарэцкая са Светай Шуляк; загадчык навукай часткі Аляксей Аляксеевіч Гамаліцкі са сваімі выхаванцамі.

Тэкст і фота І. АСКІРКА.

ГОСЦІ СТУДЭНТАЎ

Адбыўся літаратурны вечар у інтэрнаце Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў. У госці да студэнтаў прыйшлі беларускія пісьменнікі А. Кулакоўскі, І. Васілеўскі, У. Карызна, выкладчык інстытута І. Куляшоў. Яны раскажалі аб развіцці сучаснай беларускай літаратуры, пазнаёмілі прысутных з новымі сваімі творами. У. Карызна падзяліўся ўражанямі ад сваёй паездкі ў сацыялістычны В'етнам, прачытаў цыкл вершаў, прысвечаных гэтай краіне.

КНИГУ НАПИСАЎ СТАРШЫНЯ

У Палацы культуры ордэна Леніна калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага адбылася кан-

ферэнцыя чытачоў па кнізе старшыні гаспадаркі, Героя Сацыялістычнай Працы В. К. Старавойтава «Гарызонты «Рассвета».

Вяла канферэнцыю настаўніца роднай мовы і літаратуры Мышкавіцкай сярэдняй школы В. Васільева. Думкамі аб кнізе В. Старавойтава падзяліліся сакратар парткома гаспадаркі М. Лянкевіч, аграном М. Масалаў, дырэктар Мышкавіцкай сярэдняй школы М. Бяляўскі, загадчыца сельскай бібліятэкі В. Бяляўская і іншыя.

Удзельнікі канферэнцыі пазнаёміліся з выстаўкай мастацкіх работ расветаўцаў, якую арганізаваў кіраўнік калгаснай студыі выяўленчага мастацтва У. Кожух.

Л. ТРУХАНОВІЧ.

ПАЛІТРА МАЗЫРСКАГА КРАЮ

Беларускае песеннае Палессе здаўна вабіць да сябе мастакоў. Вобразы гэтай зямлі — гэта своеасаблівы летапіс, створаны майстрамі літаратуры, музыкі, выяўленчага мастацтва.

На працягу апошніх трох гадоў творчай група беларускіх жывапісцаў у складзе У. Гоманова, А. Бараноўскага, У. Мінейкі, І. Рэя і В. Цюрына выязджала ў калгасы і саўгасы Мазырскага раёна. Як вынік — выстаўка, разгорнутая ў залах Саюза мастакоў, на якой прадстаўлена каля сямідзесяці работ, прыдзіліва адабраных самімі аўтарамі з усяго, створанага імі за гэты час.

Прыймае месца ў экспазіцыі займае лірычны пейзаж «Палескія волаты», «Мазырскія далі» В. Цюрына, «Прыліцкія плёсы» У. Гоманова, «Агдаварыла востры залата...», «Жнівень», «Бярозкі» А. Бараноўскага, «Летні дзень» У. Мінейкі, «Асенняя аля» І. Рэя — добра валодаючы каларыстычным і кампазіцыйным майстэрствам, аўтары не проста фіксуюць убачанае, а ствараюць вобразную інтэрпрэтацыю эмацыянальных уяўленняў.

Гарманічная аднасць чалавек і зямлі — адзін з лейтэматыў усей выстаўкі. Асабліва ярка гэта выказана ў партрэтах, што нібы перарастаюць у карціны. Партрэтаў на выстаўцы шмат, і гэта тлумачыцца асабліва цікавасцю мастакоў да людзей гэтага краю, да іх характараў, біяграфій, духоўнага свету.

«Многа гадоў з адным і тым

жа гусенічным трактарам не расцвееца, нават пазіраваць без яго не мог», — расказвае У. Гоманав пра і. Букіша. Стары хлебароб так і паказаны на партрэце на фоне трактара свайго і зямлі, якую любіць і ведае. Зямля, узараная, цёплая, што нібы дыхае, чакаючы зерня, — не проста фон, а сутнасць, сэнс яго жыцця. І. Букіш неаддзельны ад гэтай зямлі. Адчуванне велічы, характава не пакідае цябе, калі глядзіш на манументальнае трактарнае, выведзенае на пярэдні план фігуры старога, на ўпэўненую, спакойную яго позу.

Малады камбайнер В. Шуман (партрэт работы У. Мінейкі), кавалер ордэна Леніна, на ўвесь раён вядомая залявала, дзярка С. Сузько (партрэт работы Л. Гоманова) — партрэты вызначаюцца дакладнасцю прафесійных і псіхалагічных характарыстык.

Многія з работ, якія экспануюцца на выстаўцы, падараны аўтарам сельскай карціннай галерэі, створанай у 1976 годзе не без іхняга ўдзелу.

Разнастайнасць жанраў, стыль, манер, вобразна пластычных рашэнняў, колеравай палітры твораў аб'яднаны галоўнай імкненнем мастакоў мовай жывапісу расказаць аб адной з цудоўных мясцін Беларусі, яе прыродзе і людзях.

І вобраз мазырскай зямлі нібыта праламліцца ў плці графіка мастакоўскай прызмы.

Пляч аўтараў, пляч ракурсаў, пляч інтанацый...

Л. ФІНКЕЛЬШТЭЙН.

НАМ ПІШУЦЬ

У ГОМЕЛЬСКІМ ПАЛАЦЕ КУЛЬТУРЫ БУДАЎНІКОЎ аб'яднання «Гомельпрамбуд» з вэлікім поспехам прайшлі гастролі ансамбля песні і танца Комі АССР.

На суд гледачоў былі вынесены песні і танцы народа суровага краю. З вэлікай цікавасцю слухалі гамельчане выканаўцаў частушак з лыжніка, дыпламанта Усеазазнага конікурса балалаечніка Міхаіла Бурдзіна і іншых. Выступленне калектыву дало яркае уяўленне беларускаму гледачу пра багатую нацыянальную культуру народа Комі АССР.

А. ГУРАШ.
У АДНОЙ З ЗАЛАХ ПАЛАЦА КУЛЬТУРЫ САЛІГОРСКІХ КАЛІЯШЧЫКАЎ з вэлікім поспехам прайшла выстаўка мастацкіх паштовых мініячюр.

У экспазіцыях выстаўні выкарыстаны тэматычныя калекцыі салігорскіх філатэлістаў М. Кірмана, В. Русакова, М. Чарнасавы і М. Бокшыца.

Выстаўка раскажала наведвальнікам пра жыццё і дзейнасць заснавальніка Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы У. І. Леніна, гісторыю айчынскага флоту, пра Вялікую Айчынную вайну і пра разнастайны свет птушак.

Б. НАВІЦКІ.
У ВЫСТАВАЧНАЙ ЗАЛЕ ВІЦЕБСКАГА АДДЗЯЛЕННЯ САЮЗА МАСТАКОЎ БССР адкрылася абласная выстаўка самадзейнага выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. На ёй прадстаўлена каля 200 работ — жывапіс і графіка, разьба па дрэве, скульптура, вышыўка.

Найбольшую цікавасць у наведвальнікаў выклікаюць работы самадзейных мастакоў А.Вертунова, В. Жарнасцава, М. Гвоздзікава, П. Баранова.

А. АРБЕНІН.
НА ЗАНАЛЬНЫМ АГЛЯДЭ МАСТАЦКАЙ САМАДЗЕЙНАСЦІ ШКОЛЬНІКАЎ Ашмянскага і Астравецкага раёнаў гучала шмат музыкі, песень у выкананні вучняў сярэдніх і васьмігадовых школ двух суседніх раёнаў, дэманстравалі сваё майстэрства юныя танцоры. Заклучны этап занальнага агляду прысвячаецца юбілею Беларусі і яе Камуністычнай партыі.

Журы адзначыла лепшыя калектывы мастацкай самадзейнасці. Пераможцамі сталі сярэдняя школа № 2 і № 3 г. Ашмяны, Дагурніцкая сярэдняя, Кальчунская і Міхайлаўшчынская васьмігадовая школы і іншыя.

М. БАЛЫШ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа пазнаёміў віцебчан з двума новымі работамі. Рэжысёр Валентын Вржэцкі паставіў камедыю іспанскага драматурга Тырса дэ Маліна «Раўнівая да сябе самой» (пераклад на беларускую мову Пётрус Маналія). Аўтар сцэнаграфіі — мастак Аляксандр Салаўёў, кампазітар — Сяргей Картэс, балетмайстар — заслужаны артыст БССР Мікалай Красоўскі.

На здымку: У ролях Магдалены і дон Мільчога артысты Л. Цвяткова і Г. Шнуратаў.

Фота С. КОХАНА.

НА ЧЭШКАЙ МОВЕ

У пражскім кніжным выдавецтве «Праца» выйшаў на чэшскай мове раман народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа «Людзі на балоце». Гэта не першае выданне твораў беларускага празаіка на чэшскай мове. У 1959 г. выдавецтва «Наша воінска» выпусціла раман «Мінскі напрамак».

Раман «Людзі на балоце» пераклаў на чэшскую мову Юры Багар. Мастацкае афармленне зрабіў Расціслаў Міхал.

Г. ЯКАУЛЕВА.

ВІНШУЕМ!

За актыўную работу па камуністычным выхаванні працоўных, высокі ідэяна-мастацкі ўзровень рэпертуару і выканаўчага майстэрства калегія Міністэрства культуры Беларускай ССР прысвоіла званне «Народны самадзейны калектыв» духоваму аркестру Ляхавіцкага раённага Дома культуры.

Званне «Узорны мастацкі калектыв» прысвоена дзіцячаму лялечнаму тэатру «Ялінка» Нарачанскага сельскага Дома культуры Вілейскага раёна, пільнерскаму лялечнаму тэатру «Васіль» Рэспубліканскага Палаца пінераў і школьнікаў, духоваму аркестру сярэдняй школы № 10 імя А. С. Пушкіна г. Гомеля.

У саюзным друку

У ПЕРШЫМ НУМАРЫ літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага часопіса «Дніпро» (орган ЦК ЛКСМ Украіны) змешчаны два матэрыялы, якія звязаны з жыццём нашых братніх рэспублік. Першы называецца «Браты Харытонавы». Д. Маслаў расказвае ў ім пра бессмеротны подзвіг братаў Аляксандра і Рыгора Харытонавых. Адзін з іх — Аляксандр — загінуў на беларускай зямлі ў час пералёту да партызан Палесся. Яго імя названа вуліца ў Лельчыцах, а райком камсамола ўстанавіў пераходны кубак імя Аляксандра Харытонава, які разыгрываецца па валеболу ў Дзень Перамогі.

Пад рубрыкай «Да 60-годдзя Беларускай ССР» друкуецца артыкул М. Тычыны «Каб рака не мялела...» пра творчасць маладых беларускіх пісьменнікаў.

У ДРУГІМ НУМАРЫ часопіса «Тэатр» пад назвай «Францыс Сярнына» змешчана п'еса А. Петрашкевіча «Напісанае застаецца». Пераклад на рускую мову М. Мірашнічэнка.

У ДРУГІМ НУМАРЫ часопіса «Дружба народаў» Г. Шупенька рэцэнзуе кнігу В. Рагойшы «І нясе яна дар...», выдадзенаю выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў 1977 годзе.

«ПРАВА ВЕСЦІ ЗА САБОЙ» — такой назвай аб'яўдана вэлікая падборка матэрыялаў, змешчаная ў чацвёртым нумары часопіса «Советский воин». Спецыяльнай карэспанданты Ю. Пахомаў, А. Грыгор'еў (фота) і мастак студыі імя М. Грэнана Ю. Разанав расказваюць аб баявых буднях воінаў выдатнага гвардзейскага мотастралавога чатырындзярдзятаноснага палка гвардзейскай мотастралавой Рагачоўскай дывізіі імя Вярхоўнага Савета БССР.

ПАДБОРКА ВЕРШАЎ народнага паэта Беларусі П. Броўні змешчана ў трэцім нумары часопіса «Новый мир» у перакладзе Я. Хелемскага.

З АРТЫКУЛАМ «Мы — да УЛАДЗІВАСТОКА», у якім разглядаюцца пытанні росту і здабыткіў беларускай літаратуры ў адзінай сямі савецкай шматнацыянальнай літаратуры, выступае ў другім нумары часопіса «Вопросы литературы» А. Адамовіч.

З ТВОРЧАСЦЮ Г. КЛЯУКО атрымаў мажлівасць пазнаёміцца асецінскі чытач. У першым нумары часопіса «Фідзіуа» (орган Паўднёва-Асецінскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Грузіі) публікуецца нізка яго вершаў. Пераклад іх на асецінскую А. Пухаты і Х. Албарты.

КНИГАПІС

ПЕРШЫ
КНИЖА

Чалавек
з крылатай
фантазіяй

П. РУНЕЦ. Чалавек з крылатай фантазіяй. Для дзяцей сярэдняга і старэйшага ўзросту. Мінск, «Народная асвета», 1979.

Адзін з пачынальнаў беларускай савецкай дзіцячай літаратуры Янка Маўр быў не толькі выдатным пісьменнікам, але і чудаўным, дасціпным чалавекам, што умеў па-сапраўднаму радавацца жыццю, і гэты аптымізм перадаваў іншым. Успаміны Пятра Рунца, які добра ведаў Івана Міхайлавіча, працаваў поруч з ім над рукапісамі кнігі «Ніколі не забудзем», менавіта і цікавыя тым, што даюць мажлівасць адчуць і убачыць воблік Я. Маўра ва ўсёй яго шматграннасці.

«Псеўданім», «Нараджэнне пісьменніка», «Праверка», «Якое даць імя» — гэтыя і іншыя дакументальныя апавяданні (а інакш іх жанр і не вызначыш) хваляюць шчырасцю і непасрэднасцю, з якой аўтар прыгадвае дарагое, найбольш памятнае яму з жыцця Янкі Маўра.

А. БАДРОУ.

ТАРАС ХАДКЕВІЧ

Т. ХАДКЕВІЧ. Песня Дзвіны. Раман. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1978.

Гэта — апошні раман вядомага беларускага пісьменніка Тараса Хадкевіча. Твор прысвечаны будаўніцтву буйнейшага ў рэспубліцы нафтаперапрацоўчага завода. За лёсам асноўных яго герояў Арсенія Бірыніча, яго дачкі Надзеі і іншых бацька прататыпы — кіраўнікі будоўлі, маладыя спецыялісты, рабочыя, партыйныя работнікі, усе тыя, з кім аўтар неаднаразова сустракаўся, калі збіраў матэрыял для напісання рамана.

На рускай мове раман выйшаў у аўтарызаваным перакладзе М. Гарбачова.

В. СЯРОДКА.

І. ЛУЧАНОК. Памяць сэрца. Зборнік песень з суправаджэннем баяна. М., Воениздат, 1978.

У гэтай музычнай кніжцы — творы грамадзянскага гучання і песенная лірыка заслужанага дзеяча мастацтваў БССР І. Лучанка. «Ён нарадзіўся вясной», «Калі б камяні маглі гаварыць», «Жураўлі на Палессе ляцяць», «Хатынь», «Алеся»; песні, шырока распаўсюджаныя па краіне і напісаныя нядаўна — усё гэта старонкі яго творчасці рознага часу. Пазт Л. Ашанін (некалькі песень на яго словы ўвайшло ў зборнік) расказвае ва ўступным артыкуле пра кампазітарскі шлях І. Лучанка. Тэксты перакладзены на рускую мову Я. Карасёвым, Л. Дзёржэвічам, Б. Бруснікавым, В. Ляўтонавай.

НОВАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ А. Фядосіка «Праблемы беларускай народнай сатыры» прысвечана аднаму з найбольш цікавых, сур'ёзных пытанняў сучаснай фалькларыстыкі — народнай сатыры і гумару. Гэта ён, смех народны, аціраў з твару беларускага селяніна слёзы крыўды і ўзвышаў простага чалавека над светам нядолі, несправядлівасці, калі ён, чалавек працы, мог дзёрзка пасмяяцца над сваімі крыўдзіцелямі, весела ўпікнуць у нечым суседа (як і сябе самога!), мог стварыць свет незвычайных казачных герояў, якія былі моцныя самай вялікай на зямлі сілай — жыццёвым аптымізмам.

Гаворачы пра значэнне дасціпнага, іранічнага слова ў народных творах, Н. Гілевіч адзначаў: «Якімі рознымі эмацыянальнымі адценнямі — ад бяскрыўдна-дабрадушнага да з'едліва-саркастычнага — свеціцца яно, гэтае слова, у песнях. Колькі ў ім жывога праніклівага розуму, сапраўднай жыццёвай мудрасці, нязмушанай адухоўленасці і веселасці, эмацыянальнай шматфарбнасці, невычэрпнай дасціпнасці!.. Ці не варта было б пільней прыгледзецца да эстэтычнага вопыту народа ды і павучыцца ў яго? Есць чаму».

Калі ўлічваць нават толькі гэты аспект, то даследаванне А. Фядосіка актуальнае, карыснае, цікавае не толькі для фалькларыстаў, але таксама для ўсіх, хто далучаны да літаратурнай творчасці, хто імкнецца паглыбіць свае веды пра светапогляд народа, яго маральна-этычныя асновы. У ім аб'яднаны як агульны тэарэтычны аналіз усяго таго, што выпрацавала фалькларыстыка пры вывучэнні беларускай народнай сатыры, так і спынена ўвага на асобных пытаннях сатырычнай прозы, сатыры і гумару ў народнай лірыцы і драме.

А. Фядосік тактоўна і з веданнем тэарэтычных вытокаў аналізуе погляды на народную сатыру такіх вядомых вучоных, як Я. Карскі, А. Весялоўскі. Асабліва разгорнутым гэтае пытанне становіцца тады, калі аўтар пераходзіць да аналізу прац сучасных савецкіх вучоных, згаджаючыся з агульнымі вывадамі ці палемізуючы па асобных пытаннях — напрыклад, у сувязі з тым фактам, што некаторыя вучоныя «абмежаваліся аналізам невялікай часткі твораў з багацейшай вуснапаэтычнай скарбніцы беларускага народа і разглядам вузкага кола пытанняў».

Гэты клопат вучонага — сведчанне яго шчырай навуковай заклапочанасці, яго любові да народнага слова. Перагарнуўшы старонкі шматлікіх работ савецкіх вучоных, А. Фядосік далей прыводзіць шэраг арыгінальных першакрыніц, што склалі фактычную аснову даследавання. Гэта і допісы аршанскага старасты Філона Кміты-Чарнабыльскага, і фальклорныя матэрыялы архіваў Ленін-

А. Фядосік. Праблемы беларускай народнай сатыры. Мінск, «Навука і тэхніка», 1978.

града, Масквы, Кіева, Варшавы, і выданні Яна Чачота, А. Рыпінскага, Я. Тышкевіча, П. Бяссонава, П. Шэйна, Е. Раманова ды многіх іншых, і запісы савенкіх фалькларыстаў.

Можна было б папракнуць аўтара ў няпоўным ахопе фальклорных жанраў, аднак варта ўлічыць, што А. Фядосік пайшоў па шляху не здрабнення, а, наадварот, аб'агульнення, вызначэння тыповых рыс сатырычнай прозы, песні, народнай драмы. Вывучэнне сатыры ў трох накірунках дазволіла ўлучыць асаблівасці кожнага з іх, а таксама вызначыць той агульны падмурак, на якім вырас зіхоткі будынак народнага смеху.

ны дай пачалі самі гісці, бы падло...»

Ці не спрыялі такія малюнкi ўзнікненню лепшых узораў сатырычнай літаратуры?!

Доўгі час фалькларыстамі ігнараваліся народныя анекдоты, недацэнывалася значэнне малых сатырычных твораў, іх сацыяльны змест. А. Фядосік, прыводзячы думкі вядомых фалькларыстаў, вылучыў жанравыя асаблівасці народных анекдотаў, перакінуў масток да сатырычных казак.

Калі ставіцца пытанне пра рэалістычны метад адлюстравання рэчаіснасці ў народнай творчасці, А. Фядосік шмат увагі ўдзяляе не толькі зместу, але паэтыцы, мастацкай дэ-

божыцца герой песні Іваша: «А забі мяне, божа, ды з печы пірагамі!..»

«Смех праз слёзы» чуецца ў песні з сямейна-бытавой асновай: «Жала, жала да вечара, забалела сярэдзіна. Свёкарка дагадліву быў — нарэзаў бярэзнічку, папарыў сярэдзінку».

Смех, і сумны, і жартаўлівы, і радасна-светлы, быў спрадвечным спадарожнікам абрадавых гульніаў, танцаў, уліваўся ў прыпеўкі, хрэсьбініны і вясельныя песні, песні працы і інтымных пацуючых. Такі фальклорны абсяг вымагаў ад даследчыка канцэнтрацыі аэнак, аналізу асобных з'яў зыхадамі да навуковых аб'агульненняў.

Яшчэ ў пачатку стагоддзя наша пяснярка Цётка звярнула ўвагу на характа і зместаўнасць беларускай батлейкі, іншых узораў народнай драмы, «у каторых адбілася і этнаграфія нашага краю, і гумар, і псіхіка нашага народа». Як маля ведаем мы пра народны тэатр, якія прыблізныя ў нас пра яго ўяўленні. Таму і засмучае, што ў кнізе А. Фядосіка гэтаму пытанню адведзена нямнога месца. Тым не меней, раздзел «Сатыра і гумар у народнай драме» добра дапаўняе і іншыя раздзелы. Рытуальныя дзействы, песні і танцы, спецыяльнае пераапраананне маюць свае каранні ў далёкім мінулым. З імі была знітавана сялянская надзея на багаты ўраджай, на дабрабыт, на шчаслівае жыццё. Час рэзка змяніў чалавечыя ўяўленні і вераванні, пераіначыў рытуальны сэнс і прызначэнне гульніаў і камедыяных прадстаўленняў, часам, на жаль, спіраючы іх наогул з нашай памяці. Хто вінаваты ў знікненні арыгінальнага фальклорнага звяна — наўрад ці можна тут даць адназначны адказ.

Даследаванне А. Фядосіка не толькі паширае веды пра народны тэатр недалёкага мінулага, але сведчыць пра яго багаты творчыя функцыі. Народ стварыў мастацкі феномен, які мог узбагачацца багатымі імправізацыямі (што залежала ад мясцовага «рэжысёра»), раптульнымі пераходамі ў канкрэтны сялянскі побыт, пэўны чалавечы лёс. Такой жывой, арганічнай сувязі з гледачамі і слухачамі можна толькі пазаздросціць.

Скамарохі, валачобнікі, калядоўшчыкі. Дарогі, пройдзеныя нястомнымі народнымі артыстамі, кіраваліся з глыбін гістарычных да народных сэрцаў. Тэатр лялек — батлейка — стаў смяротным ворагам рэлігійнага цемрашальства, сялянскай занябдальнасці і цемнаты, несучы людзям жывую, рухомую мрою-казку, пякучую прыгаворку, задумліваю ці гульліваю песню.

Асобны падраздзел прысвечаны школьнай драме і мае таксама пазнавальнае значэнне. Кніга А. Фядосіка багатая сур'ёзнымі тэарэтычнымі распрацоўкамі, тым фактычным матэрыялам, які яшчэ раз засведчыў магутны талент нашага народа.

Валянціна КОУТУН.

НА КРЫЛАХ
НАРОДНАГА
ГУМАРУ

Празаічныя фальклорныя жанры — важнае старажытнае звяно, прадгісторыя ўзнікнення народнай філасофіі, мудрага аптымістычнага светапогляду. Атожылі казкі сягаюць у перыяды ўзнікнення мастацкага асэнсавання народам навакольнага свету, вылучэнні татэмістычных і іншых вераванняў. Спыйніўшыся на складаным пытанні генезісу казак, А. Фядосік разглядае казачныя тэксты з намерам вызначыць асаблівасці казачнага гумару: «Камізм персанажу жывёл у казках залежыць ад таго, што іх дзеянні і ўчынкi падобны да чалавечых. Інакш кажучы, камізм вобразаў жывёл заключаецца ў алегарычным высмейванні грамадскіх з'яў і тыпаў праз мастацкую персаніфікацыю, «ачалавечванне» персанажу».

Аўтар не толькі аналізуе змест казак, але спыняецца на дэталі казачнай паэтыкі, на мастацкіх асаблівасцях жартоўна-насмешлівага каларыту. Магчыма, пытанні паэтыкі варта было б вынесці ў асобны раздзел ці асобны падраздзел.

Чарадзейныя казкі — свет таямнічы, неразгаданы, свет чалавечых мараў і надзей. Фантастычнае ўвасаблялася часткова ў гратэску, які з цягам часу набываў сацыяльнае гучанне. Гэту думку вучоны пацверджае аналізам некаторых казачных сюжэтаў, напрыклад, вядомай казкі «Іванка Прастачок», у якой «традыцыйна-гратэскны вобраз крыважэрнага Змея перарастае ў алегарычны сатырычны вобраз Змея-цара... «І разросся той Змей, бы гара, разросся і абняў увесь агарод. Загніўся агарод, пашла воль на ўвесь свет. Прасмярдзеліса па-

лізацыі, асаблівасцям кампазіцыйнай будовы, што надае даследаванню навуковую важкасць».

Заканамерны факт звароту вучонага да народных прыказак і прымавак. Гэты арыгінальны жанр у адносінах да сатырычнай народнай прозы — як малодшы брат, што прыкмячае і востра, трапіна высмейвае і класавыя супярэчнасці, і недахопы агульналюдскія. У аснове работы ляжыць пытанне: «Як жа залежыць камічны сэнс афарыстычнага твора ад кантэксту?» І адказ на яго спалучаецца з аналізам і зместу, і мастацкіх асаблівасцей.

Як багатая наша зямля рэкамi, азёрамі, лясамі ды барамі, таксама багатая яна казкамі ды прыгаворкамі, загадкамі ды меладыйнымі песнямі. Колькі ў песні народнага роздзума і святла, колькі ў ёй сонца і колькі дажджыстых бясконцых дзён... Але колькі ў ёй і смеху, жарту, іскрыстай радасці, што ляціць на крылах дасціпнасці праз многія стагоддзі.

У навуцы свае межы, свая тэрміналогія, якую трэба ажывіць, удыхнуўшы ў яе цяпло, зразумець радасць адкрыцця. Гэтыя якасці якраз і характэрны кнізе А. Фядосіка, асабліва яе раздзелу пра народную лірыку.

Народная сатыра і гумар прайшлі няпросты шлях рэзвіцця і станаўлення ў рэчышчы абрадавых твораў, пераліваліся ў мяккі матыў песень пра каханне, у шматзначнасць сацыяльна-бытавых твораў. Асабліва насычана гумарам і сатырай паэзія вяснавага ацкля, багатая разнастайным ахопам рэчаіснасці, якая праходзіць праз прызму камічнага і анекдатычнага. Вось як дасціпна

РАДАСЦЬ АДКРЫЦЦАЎ

«...Нічога няма больш высокага, і моцнага, і здаровага, і карыснага... як добры які-небудзь успамін, і асабліва вынесены яшчэ з дзіцінства», — сцвярджаў Ф. Дастаеўскі. Бадай, адным з галоўных прызначэнняў паэзіі для дзяцей ізраз і з'яўляецца дапамога юным чытачам спасцігнуць свет ва ўсёй яго складанасці і прыгажосці, за звычайным, паўсядзённым убачыць нешта такое,

што панінула б след на ўсё жыццё.

Паэтычны дыяпазон Валянціны Лукшы даволі шырокі — ад грамадзянскай лірыкі, якой уласцівы ўнутраны дынамізм, персанасць (больш ліцідзясці вершаў) паэта пакладзена на музыку Д. Лунасам, І. Лучанком, К. Цесановым, Ф. Пыталевым, У. Мулявіным і інш.), да вершаў, адрасаваных маленькім. Які ў папярэдніх кніжках «Аркестр», «Зялёная балыніца», у новым зборніку «Лета круглы год» аўтар імкнецца падарыць дзецям самую вялікую радасць — радасць адкрыцця. А яна, радасць гэта, спадарожнічае

В. Лукша. Лета круглы год. Вершы. Для малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

хлопчыкам і дзяўчынкам усюды — варта толькі ўважліва прыгледзецца да навакольнага асяроддзя.

Як, напрыклад, у вершы «Дзівосны гадзіннік»:
Выйдзі летам
На палетак —
Светла
Ад вясёлых кветак.
Колькі часу,
Не пытайся,
Лепш да кветак
Прыглядайся.

А хіба менш незвычайнага чанае дзяцей у паходзе па родным краі? І тут, апынуўшыся без кампаса, яны робяць для сябе невялікае, але радаснае адкрыццё: «І рака, і лес, і поўня падказаць дарогу можа» (верш «Дакладны кампас»). Нельга не звярнуць увагі на меладыйнасць вершаў, іх дакладную рытмічную заверша-

насць. А гэта ж вельмі важна для дзіцячай паэзіі! Вось толькі адзін прыклад з верша, які даў назву ўсёй кніжцы:

— Гляньце дзеці, —
Кажэ тую, —
Бачу ўсіх вас
За вярсту я,
Гледзячы на лес
Расту я.

Захапляючым атрымаўся і верш «Вестуны вясны» — своеасаблівы птушыны календар. Шчыра, з глыбокім веданнем жыцця, з любоўю да маленькіх напісана новая кніжка паэта. Есць у зборніка яшчэ адзін аўтар. Гэта мастачка Я. Зельская, малюнкi якой не толькі дапаўняюць змест кніжкі, але і робяць яе па-сапраўднаму святочнай, яркай, запамінальнай.

Віталі ЛУКІН,
наандыдат гістарычных навук.

ЖЫВАТВОРНАЯ крыніца сацыялістычнай рэвалюцыі адразу бурна выявілася ў творчасці пісьменнікаў кастрычніцкага прызыву. Героіка-рамантычны пафас рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва, выказаны страсна і непаўторна, — змест і форма літаратуры 20—30-х гадоў. Міхась Зарэцкі — яркі, каларытны прадстаўнік беларускай прозы таго незабытага часу. Малады Касянюк (сапраўднае прозвішча пісьменніка) прыняў актыўны ўдзел у грамадзянскай вайне, а служба ў Чырвонай Арміі (1919—1927), як ён піша сам, садзейнічала канчатковаму засваенню ідэй Кастрычніцкай рэвалюцыі і зрабіла камуністам. Самастойна і за свойаючы класічныя традыцыі рускай і сусветнай літаратуры, Зарэцкі паставіў за мэту ў яркіх, незвычайных вобразах і карцінах уславіць «маладу, задорную БССР». Выканаць сацыяльны заказ эпохі было нялёгка. Выказваючыся аб тым часе, у прыватнасці, аб вобразах камуністаў у творчасці М. Зарэцкага, Кандрат Крапіва падкрэсліваў першапачатковую ролю светапогляду пісьменніка ў асэнсаванні канфлікту і характараў, гаварыў аб неабходнасці арганічнага засваення марксісцка-ленінскай філасофіі, жыццёвым увасабленні людзей працы і іх лепшых прадстаўнікоў — камуністаў.

Манаграфічная праца Анатоля Майсеенкі пра станаўленне

А. Майсеенка. Творчасць Міхася Зарэцкага. Станаўленне таленту. Мінск. «Вышэйшая школа», 1978.

РАМАНТЫКА РЭВАЛЮЦЫІ І ТВОРЧАСЦІ

таленту М. Зарэцкага трывала абавіраецца на даследаванні 60-х гадоў і перыядычныя выданні 20—30-х. Літаратурна-разнавец разглядае творчасць Зарэцкага ў гісторыка-літаратурным кантэксце таго і нашага часу, у сувязі з праблемамі станаўлення нацыянальнай прозы, з яе рамантычнай плыню. Шкада, аднак, што ў гэтым аспекце толькі называюцца імёны пісьменнікаў, а іх творчасць канкрэтна не разглядаецца.

Крытык аналізуе раннія апавяданні Зарэцкага («Ворагі», «42 дакументы», «Бель», «Двое Жвіроўскіх», «На чыгунцы» і інш.), слухна падкрэслівае імкненне пісьменніка — рамантыка праз яркія кантрасці і складаныя фабульныя сітуацыі ўславіць героіку рэвалюцыйнай эпохі. Заслугоўвае ўвагі і болей дэталёвы, чым гэта рабілася раней, разгляд першай апавесці Зарэцкага «Голы звер», у якой пісьменнік асудзіў чалавеча-ўласніка і яго індывідуалістычную філасофію. Разам з тым, у зразумелым захваленні тэмай А. Майсеенка далускае «ператрымкі». У тыпова маладнякоўскім агульна-ўслаўляльным абразку яму бачыцца прадметны, шмагфарбны свет. Да-

следчыку здаецца, што ўжо само слова «хлюст» акрэслівае сутнасць мадэрага прайдзісвета і злучыцу Яроцкага і што крапівінскі Гарлахвацкі — «гэта Яроцкі больш позняга часу і новых жыццёвых абставін». Нельга таксама біялагізацыю вобраза чалавека — індывідуаліста ў «Голым звер» тлумачыць тым, што «пісьменнік-пачатковец» ішоў за літаратурнай модай. Тут трэба пэўна сказаць, што Зарэцкі ніколі не хадзіў у пачаткоўцах, а біялагізацыя некаторых вобразаў у яго творах тлумачыцца недастатковай сталасцю светапогляду, аб чым у свой час гаварылі К. Крапіва і А. Адамовіч.

Кніга А. Майсеенкі складаецца з двух раздзелаў, у якіх гісторыка-храналагічна даследуецца творчы шлях Зарэцкага ў яго абумоўленасці часам, эпохай, што выклікала да жыцця паскоранае развіццё ў беларускай савецкай літаратуры розных літаратурных жанраў і апавядальных стыляў. З гэтага пункту гледжання крытык аналізуе п'есы «Віхор на балочце», «Белыя ружы», нарысы канца 20—пачатку 30-х гадоў, раманы «Сцежкі-дарожкі» і «Вязьмо».

На мой погляд, вартасць даследавання — у досыць шырокім і аб'ектыўным разглядзе зместу і формы твораў М. Зарэцкага, іх сацыяльна-эстэтычнай мэтанакіраванасці, у паслядоўным неспрыманні як даўніх, так і сучасных вульгарна-сацыялагічных ацэнак творчасці пісьменніка. Пры ўсім гэтым, неабходна спыніцца на алагічнасці некаторых меркаванняў, якія могуць увесці ў зман іншага чытача.

Пераход Зарэцкага ад апавядання да рамана, канстатуе крытык, сведчыць «пра сур'ёзнае засваенне беларускай савецкай прозай актуальных грамадска-палітычных тэм». Тут жанравая форма рамана атэстуецца як маршальскі жэст, як быццам апавяданню недаступныя актуальнасць і грамадска-палітычныя тэмы! Аб чым жа тады гаварылася раней, калі не пра важкасць і плённасць працы Зарэцкага ў жанры апавядання? І далей А. Майсеенка называе «справядлівым» досыць памылковае выказанне сучаснага даследчыка Б. Бурсава: «Толькі пры дапамозе эпасаў можна перадаць абуджэнне стваральнай сілы народных мас, якія ўпершыню ўступілі на шлях свядомага здзяйснення свайго гістарычнага права». Згодна з такой жанравай іерархіяй, сапраўднымі адлюстравальнікамі народнага жыцця з эпасаў можа быць толькі раман, з драматургіі — трагедыя, а за лірыкамі зусім не прызнаецца права шматплынна выказаць народ у гістарычным працэсе.

Вельмі добра, што літаратурна-разнавец куды больш падра-

бязна і ў асноўным абгрунтавана характарызуе станаўчых герояў рамана «Вязьмо» (Зелянюк, Лакота), чым гэта рабілася ранейшымі даследчыкамі. Але часам здаецца, асабліва пры параўнанні з вядомымі творамі савецкай прозы (Ф. Панфёрава, М. Шалахава), што, бадай, намінальныя персанажы разглядаюцца як мастацкія характары-адкрышкі. У гэтым выяўляецца ілюстрацыйнасць літаратурнага аналізу, што пацвярджаецца, напрыклад, меркаваннем крытыка, быццам вобраз кулака Гвардыяна («Вязьмо») пісьменнік стварыў «зыходзячы менавіта» з адпаведнага выказвання Энгельса. Не абстаўлены дастаткова пераканальнымі развагамі паралелі паміж «Брускамі» Панфёрава, «Крайнай Муравіяй» Твардоўскага, «Ашчэпенцам» Коласа з аднаго боку і «Вязьмом» Зарэцкага — з другога.

Можна было б, вядома, і прадоўжыць пералік навуковых недакладнасцей кнігі. Яны, відаць, пэўным чынам адбываюцца на яе вартасці, хоць і маюць часткова прыватны характар. Я асноваю працу А. Майсеенкі станоўча, бо ў ёй на сённяшні дзень найбольш поўна разгледжана творчасць М. Зарэцкага, падкрэслены яе рэвалюцыйна-гуманістычны змест і наватарскі характар, вылучаны інтэнсіўны і плённы ідэйна-мастацкі пошук і здатыкі выдатнага савецкага пісьменніка, аднаго са слаўных пачынальнікаў літаратуры сацыялістычнага рэалізму.

Мікола ЛУФЕРАУ.

ШУКАЮЧЫ СВАЮ СЦЯЖЫНКУ...

Пазычнае пакаленне, якое мы цяпер называем сярэднім, увесь час папаўняецца. Нядаўна выступіў з першай кнігай вершаў «На досвітку» Уладзімір Папковіч, выкладчык нямецкай мовы ў Віцебскім індустрыяльным тэхнікуме. Дэбют, праўда, некалькі запознены: аўтар не спяшаўся выходзіць да чытача з кнігай, але затое цяпер выхад гэты нельга не заўважыць. У кнізе адчуваецца асоба аўтара, сталасць думкі, увага да людскіх турбот і розных чалавечых лёсаў. Не гонячыся за навізною ў галіне формы і стылю, У. Папковіч гаворыць з чытачом у звычайнай — традыцыйнай — манеры, шчыра і не гучна, абяцае быць на прэджнім краі жыцця:

Хай другія для ўласнай уцехі
Слоў стракатых плятуць вяні, —
Гудзім рытмам гарачага цэху
Я напоўню свае радкі.

Праўда, гэта пазычная дэкларацыя яшчэ не заўсёды і не поўнаасцю ажыццяўляецца на практыцы.

Уласны жыццёвы вопыт У. Папковіч набываў у пасляваенны час, у пару аднаўлення разбураных гарадоў і сёл, сталёў разам з равеснікамі, дзяцінства якіх «вайною было апалена, асколкамі пакалечана, руінамі пазавалена». Галоўнай падзеяй, якая акрыляла іх, лічыць асабістае космасу («Маё пакаленне», «Першае пасляваеннае»). Яго хвалюе лёс бацькоў, непасрэдных удзельнікаў вайны. У вершы «Урок гісторыі» ён расказвае аб тым, як настаўніца, былая партызанка, вядзе ў дзесятым класе ўрок гісторыі, прыводзіць вучняў да брацкай магілы, дзе спяць героі, і не па шмытку, а па сваіх жывых уражаннях знаёміць іх з нядаўнімі падзеямі. Запамінаецца і верш «Сведка» — пра чалавека з вогненнай вёскі. Мы чуем голас яго самога, кароткі ўспамін аб трагічным лёсе аднавяскоўцаў, спаленых фашыстамі:

Будзь пракляты такі ўспамін,
Што і ў сне не дае спакою!
З пуні ў жыта я выплаў адзін
З перабітаю куляў рукою...
Чым мне той успамін закрыць?
З дэлай вёскі —
Адзін на свеце...
Пуня ў сэрцы і сёння гарыць.
І галосіць жанчыны і дзеці...

Аўтар узаўляе трагічныя і драматычныя эпізоды вайны, са скрухаю піша пра забітага партызана, смерць падпольшчыцы, допыт сувязной у спаленым Віцеб-

ску. Некаторым з гэтых вершаў нестася сілы пачуцця, уражлівасці, яны як бы занатоўкі нядаўна пачутага. Пішучы пра вайну і яе балючыя раны, У. Папковіч выкарыстоўвае і форму сну. Праз трыццаць гадоў прыснілася ўдаве салдата, што муж яе прыйшоў дадому з вайны — «такі, як і пайшоў: прыгожы, малады»...

Зусім іншай — мажорнай — танальнасці верш «Брыгадзір Лёдзя», пра маладу дзяўчыну, што імчыць на матацыкле ў праўленне, выклікае жарты і добрую ўсмешку сталых жанок; пра майстрых, якія ткуць дываны, «зямныя чуды ўвачавідкі творца», вынаходзяць найпрыгажэйшыя ўзоры.

Трэба адзначыць, што творы сюжэтныя, з аб'ектыўнымі героямі і біяграфіямі найбольш удаюцца аўтару, у іх досыць выразна можна бачыць некаторыя характэрныя рысы эпохі з яе радасцямі і бедамі.

У Папковіча ёсць і лірычныя вершы, напісаныя ад першай асобы, — аб сыноўняй любові да Радзімы, да маці («Дом», да каханай. У лірыцы каханая сустракаецца ўдалыя строфы, радкі, але тут найбольш трафарэтнага, кніжнага, другаснага. Пра лірычнае пачуццё аўтар гаворыць у мінулым ці ў будучым часе, а калі ў цяперашнім, то неяк вяла, быццам аб нечым будзённым, нязначным, непазбежным...

Я ж тут зусім не павінен,
Што ёсць ты на свеце такая,
Што ў сэрцы агонь не стыне,
Што вельмі цябе кахаю.
Я ж тут зусім не павінен...

Кожная страфа ў гэтым вершы абрамяецца адным і тым жа радком. Гэта таксама стучэна. Лірычнае пачуццё патрабуе большага хвалявання, адкрытасці, асабіласці, іншай — не манатоннай — інтанацыі.

Слаба адчуваецца ў зборніку сацыяльна-матывы. У адным з вершаў чытаем: «распанелі мы ў палоне гарадскіх даброт». Хацелася б большай канкрэтнасці: хто распанеў? Бо ў другіх вершах Папковіч гаворыць пра нешта іншае.

Прыемна, што аўтар з добрай заклапочанасцю гаворыць пра нялёгкую працу настаўніка, адказнасць выхавальца («Кураць падлеткі. Дзяўчаты малуюцца»), што ён бачыць агульнае, блізкае паміж працай настаўніка і паэта, але, на жаль, у асобных радках яго чуецца стомленасць, абьякавасць:

Цяпер я сам стракатыя радкі
Пляту паціху без вялікай радасці...

«Добрахвотнік паэзіі» ў сілу неабходнасці часта павінен аддаваць перавагу надзённым турботам, выходзіць з людзьмі на суботнік. Грамадзянскі абавязак маладога чалавека добра раскрываецца ў вершы «Дзень»:

...Як быццам на бяду.
То там, то тут кагосьці не хапала.
Там грузыць лён — патрэбны падавала,
Даяркі прасяца: «Прывяжы валду».
Кароўнік уцяпляць — зіма не загарой —
Бяры падводу — нагужай салому.
Нялёгка ногі я цягну дадому
Лірычнаю вячэрняю парой...

І ўсё ж герой твора задаволены сваім рабочым днём, тым, што ёсць імпат да працы, што можа дапамагчы людзям.

Заўважаюцца ў зборніку У. Папковіча надта агульныя, эскізныя, не зусім выразныя вершы (стар. 32, 59, 71, 74, 77), канстатацыя, а не выкрыццё мяшчанскіх інтарэсаў і поглядаў (стар. 44). І ўсё ж знаёмства з кніжкай у цэлым прыемнае. «Колер добра» — першы зборнік Святланы Каробкінай. Адкрывае кніжку верш, у якім маладая паэтка спадзяецца, што людзі пачуюць і яе сярод іншых, спадзяецца на нашу дабрату і адзүйліваць. Яна дае і сваё разуменне дабраты:

Дабрата — калі сонца бачыць сляпы,
Праз другіх, праз добрыя сэрцы.
Дабрата — калі чуе зямлю глухі,
Праз цяпло, што людзьмі вядзецца
З сэрца ў сэрца, з сэрца ў сэрца...

На жаль, тэматычны дыяпазон зборніка нешырокі. У цэнтры ўвагі пачуцці і перажыванні лірычнай гераіні, яе часам не зусім выразныя імкненні, мары («Лячу туды, куды жадаю!»). Лірыка С. Каробкінай не вызначаецца ні багаццем мовы, ні пазытыўнымі знаходкамі; ёй не хапае прафесіяналізму. Але ёсць тут іншае: прастата, непасрэднасць, незадазенасць. Яе тэраіна трымаецца натуральна, незалежна і па-рознаму ў розныя часы і поры года. Зменлівасць настрояў, патрабаванняў адбываецца, відаць, таму, што вершы гэтага зборніка пісаліся на працягу дзевяці гадоў (першая публікацыя была ў 1968 г.) няпростага і нялёгкага жыцця, калі чалавек выбірае сваю дарогу, памыляецца, зноў шукае.

Унутраная тэма яе лірыкі адна — смутак аб няспраўджаным узаемным кахан-

ні, ён бывае і горкім, і светлым. Лірыка гэта дзівочая, жаночая, адметная тэматычна і псіхалагічна. Інтымнае пачуццё тут набывае самыя розныя адценні:

А можа й добра, што цябе няма, —
Душа мая заўсёды ў чаканні...
Тушу агонь, запальваю сама,
Калі хачу — па вечары, па ранні...

А можа й добра, што жыў вост так —
У суме найвялікім аб каханні,
Разгадваючы Задзьяка знак,
Чакаючы жаданага спаткання...

Гэта лірыка пытанняў і няясных парыванняў. Паэтэса ставіць пытанне самой сабе, свайму лёсу: «Дзе згубленае шчасце знайсці, на якое вярсца дачакацца? Выказваючы сваё, асабістае, яна звяртае ўвагу на даволі распаўсюджаную ў нашым асяроддзі з'яву — неўладкаванасць лёсу многіх жанчын, на цяжкасці іх жыцця і бытвання.

Для аднаго зборніка гэта дастаткова. Не ў кожнага пачаткоўца знойдзецца такую праблемнасць і характарнасць. Акрамя таго, С. Каробкіна тонка адчувае і любіць прыроду, асабліва вясеннюю, калі ўсё расцвітае і расце. Можна адзначыць як лепшы верш «Палессе»:

Беларусь з Палесся пачынаецца,
Сонца там заўсёды прычынаецца,
Залатое, нібы каласы,
Нібы палішчкі валасы...

Вясенняя прырода абуджае радасны настрой і новыя надзеі («Зноўку я вясной не надзілюся...», «Світае...»). Кідаецца ў вочы некатора аднастайнасць яе пейзажнай лірыкі, залішня прывязанасць да адных і тых жа пазытыўных сімвалаў — рабіны, напрыклад, а таксама да самотных жураўлёў, пясціткаў. Брэ верх над усім абстрактна рамантычнасць.

...Прачытаны дзве першыя кнігі — «На досвітку» У. Папковіча і «Колер добра» С. Каробкінай. Розніца паміж імі відавочная па форме і змесце. А што агульнае? Скажам так: у іх меней, чым у іншых пачаткоўцаў, таго, што ідзе ад філагічнай дасведчанасці, вывучкі, а болей таго, што ідзе ад жыццёвага вопыту, ад стыхійнай пазытыўнасці, ад інтуіцыі. А можа, гэта — прыкмета часу? Моладзь цяпер паварочваецца да вытворчасці, да практыкі будаўніцтва. Мабыць, і ў літаратуру прыйдуць новыя фарбы, надзённымі праблемамі, узятыя непасрэдна з жыцця. І большая грамадзянская смеласць у барацьбе за новага, гарманічна развітага чалавека, за абавязковае выкананне ўсімі, без выключэння, высокіх маральна-этычных нормаў і патрабаванняў нашага грамадства.

Марына БАРСТОК.

Сярод уражанняў дзіцячых гадоў тэатральныя, мабыць, самыя незабыўныя і павучальныя. Тое, што адбываецца на сцэне, маленькі глядач перажывае адначасова з персанажам, жывое аблічча якога ўвасабляе жывы акцёр, здатны непасрэдна і арганічна рэагаваць на падзеі ў спектаклі і на настрой залы. Суладдзе паміж сцэнай і залай унікальнае і таму дорыць нам непаўторныя эмацыянальныя ўражання.

Савецкі тэатр для дзяцей мае найвялікшы і вельмі каштоўны вопыт выкарыстання гэтай асаблівасці сцэнічнага відывішча ў ідэйна-выхаваўчых мэтах. Рэпертуар тэатраў і паставачых прыёмы нашай рэжысуры і артыстаў падабраны так, каб сама сутнасць паказаных у святле рампы вобразаў і прыгод уплывала на маленькага і на юнага наведвальніка тэатра, абуджала ў ім светлыя і актыўныя валавыя імпульсы, патрыятычную гордасць, імкненне рабіць добрыя справы, каб глядачы бралі сабе ў прыклад герояў спектакляў. З цягам часу ў структуру і стыль адметнасці відывішча, прызначанага дзіцяці і падлетку, уносяцца змены. Так, сёння, напрыклад, сцэна ставіцца з большай павагай да кемлівасці, інфармаванасці і дасведчанасці малых глядачоў, знаёмых з навінкамі тэлевізійных праграм, з кінафільмамі і радыёперадачамі.

«Дарослыя» тэатры, натхнёныя прыкладам і падтрыманым вопытам спецыялізаваных тэатраў для дзяцей, узбагачаюць свой рэпертуар п'есамі, адрасаванымі наведвальнікам раніш-

нікаў. І гэты арсенал ідэйна-эстэтычнага ўплыву ўваходзіць у сістэму выхавання падрастаючага пакалення. Што характэрна для такіх работ? Арганічнае спалучэнне мастацтва і педагогікі. Як кажучы самі тэатральныя дзеячы, у такіх выпадках сцэна выхоўвае, захапляе, і захапляе, выхоўваючы.

Тэатры Беларусі маюць на сваім творчым рахунку дзесяткі твораў сцэнічнага мастацтва, якія на належным ідэйна-мастацкім узроўні выконваюць высокае прызначэнне і ўладарна ўплываюць на дзіцячае ўяўленне пра ідэалы сучаснасці. Праўда, калі знаёмішся з афішамі, міжволі адзначаеш, што выкарыстоўваюцца яшчэ не ўсе магчымасці. Драматургі Беларусі пісалі і пішуць п'ес больш, чым іх пакуль што ставяць дзіцячыя тэатры і тэатры для дарослага глядача. Яны аддаюць чамусьці перавагу часцей другасным з'явам, паўтараючы рэпертуар гастролёраў і тым абмяжоўваючы свой творчы далягляд. Варта было б і пры падрыхтоўцы спектакляў для дзяцей і юнацтва замацоўваць кантакты з драматургамі і адкрываць новыя літаратурныя і сцэнічныя каштоўнасці.

27 сакавіка — Міжнародны дзень тэатра. Сёлета ён адзначаецца пад дэвізам: «Сцэна — дзеянне». Дык жа хай шырай адкрыюцца дзверы тэатраў для самых цікавых і самых удзячных глядачоў! Хай адчуваюць яны напал высакародных пацуючых і хараставых высокіх ідэалаў, увасобленых у яркіх сцэнічных вобразах! Хай будзе свята незабыўныя ўражання!

Там слявае возык, танцуе кактус...

Мы — „Чайлічкі“ ТЭАТР!

Закончыўся спектакль. Я апарануўся, выйшаў з тэатра, дзе сам быў калісьці акцёрам і куды па-ранейшаму завітаю: родныя сцены, сябры... Накіраваўся да службовага ўваходу. Ужо з-за дзвярэй чулася, як Валодзя Грамовіч некаму нешта гучна даводзіць, і было зразумела, што, пакуль не растлумачыць, выходзіць не збіраецца. Я не стаў чакаць, адчыніў дзверы. Каля стала вахцёра тоўпілася група маладых артыстаў. Усе слухалі Грамовіча:

— Хто не бачыў, як працуе Уласаў у «Пейнях»? Дык вось. Ён ніколі не горш водзіць і трысцёвую ляльку. А пасля работы з трысцёвай, якая ўся ў цябе перад вачамі, кардзіць і маску «трымаць пад позіркам». І ты ўжо арганічна не сцерпіш пластычных неахайнасцей і паяжыш да люстэрка — кантраляваць сябе. Я маю на ўвазе акцёраў не выпадковых...

У гэты вечар паказвалі «Ляўшу» — спектакль, пастаўлены А. Ляляўскім па п'есе Б. Ра-

—...Пры рабоце акцёра з маскай ягоныя рукі і ногі — бачныя для глядача. Патрабавальнаму артысту ад гэтага — дадатковыя цяжкасці, непатрабавальнаму ж — быццам бы прасцей. І мы бярэм крыкам, неўтаймаваным тэмпераментам, як быццам гэтым можна кампенсавалі акуратную ігру лялек, масак, спакойнае слова. І наогул! Тэатр наш які? Лялечны. Дык вось. З лялькі і патрэба пачынаць. Яна дысцыплінуе акцёра, яна і «паказчык» прафесійнага майстэрства. І майце на ўвазе, што тэатр да трысцёвай лялькі будзе заўсёды вяртацца. А работа з трысцёвай лялькай падобная да работы цыркача...

— Уладзімір Пятровіч, прабачце, а ў якім сэнсе «цыркач»? — спытала актрыса Шабад.

— У якім сэнсе... Казбанаў, як думаеш, пры чым тут цырк? — Пэўна, пры тым, што... маніпуляцыі пальцаў акцёра-віртуоза пры рабоце з трысцёвай лялькай складаныя і рэпетыцыі падобныя да трэніровак...

— Чулі? А вось у гэтых «трэніроўках» — адказнасць за выступленне. Цыркач прапусціць перад выступленнем некалькіх трэніровак-рэпетыцый і не выканае свой галоўны трук. Артыст-лялечнік не выканае свой

трук чалавека, і калі хоць на імгненне акцёр забудзецца на гэта і па волі непрафесіяналізму, безадказнасці, пакінуў на сцэне ляльку лялькай, а не чалавекам — жывым, які бачыць, думае, то тады і ўвесь спектакль, дзеянне іграліся быццам для залы, перапоўненай такімі ж бяздушнымі лялькамі. Вось што такое лялькаваджэнне, работа з маскамі. Дыскусія прадоўжым у іншы раз. Да мяне прыйшоў таварыш. Усёго!

...Мы хадзілі паркавай алей. Гаварылі пра сямейныя справы, пра рознае. Прызнаўся, што хачу аб ім напісаць. Не ўзімаючы ніякіх праблем. Хаця, як і ў кожнай сур'ёзнай справе, праблемы ў лялечным мастацтве ёсць. Той-сёй, праўда, лічыць гэта мастацтва «несур'ёзным», але памылковае стаўленне да лялечнікаў абумоўліваецца іншым раз інфарматыўнасцю драматургіі і празмернай прастатой паставак.

— Есць такое. — пагадзіўся Грамовіч. — Але разумееш, памылкі ж трэба некаму выяўляць. Каму? Ва ўласным соку мы варымся вельмі марудна. Трэба прафесійны пагляд збору. Потым ёсць яшчэ і такія праблемы, якія адзін не вырашыць. Час, як вядома, змяняе эстэтыку чалавека. Інтэлект. І трэба падумаць усім: крытыкам, педагогам, журналістам, рэжысёрам і т. д. аб тым, як навінна змяняцца сённяшняе дзіцячае драматычнае ўвасабленне. Трэба разабрацца ў сцэнічным героі, вызначыць яго для кожнага з этапаў развіцця дзяцей: ад 3 да 5, ад 5 да 7 год і т. д. І памятаць заўсёды, што абуджэнне духоўнага здароўя будучага дарослага чалавека пачынаецца якраз у тым узросце, для якога адчынены дзверы толькі аднаго тэатра — лялечнага. Ты ж памятаеш? У суседзях прыбалтаў няма спектакляў, дзе б задума не ўзікала незалежна ад узросту глядача, яго магчымасцей і патрэб. Прычым кожная думка падаецца не спрашчана, а з «напружанай», якая вымагае разважанняў, аднакі. (Зразумела, усё ў пэўных межах). Вядома, ёсць чаму парадавацца і ў нас. Зразумейшы, што на спецыяльнай драматычнай далёка не паедзеш, бо ле стваральнікі думалі ў асноўным пра спецыфічнасць тэатра. Казлова пачала спрабаваць інсцэніраваць сама, шчыра паверыўшы ў магчымасці лялечнага тэатра. І глядзі паля «Пейняў» тэатр ажыў. Там-сям ёсць вядома, і памылкі, але ж не ў іх галоўнае. І ўсё-такі, і паўтараю, ва ўласным соку мы варымся марудна.

Грамовіч дастаў цыгарэту.

— Іншы раз кажучы пра наша брата-лялечніка: «Ён выбраў гэтую прафесію таму, што любіць дзяцей». А ў мяне яшчэ іншае. Мне падабаецца грацэск, сімвал, недасягальная для акцёра-чалавека вастрыня знешнасці лялькі, і проста люблю я, ведаеш што? Перспектыву мастацтва. Яго магчымасці. Ну, а дзяцей любіць усе... Дай запалку.

Ён прыкурываў і аб чымсьці задумаўся. Некаторы час мы ішлі моўчкі, пакуль я не спытаў: «Як у Балгарыю з'ездзіў? Кажуць, цябе ўзнагародзілі дыпломам?» На міжнародны фестываль у Варну тэатр вывозіў спектакль «Арэшак». Інсцэніравала аднайменную казку балгарскай пісьменніцы Радкі Александровай рэжысёр Л. Герлаван, кампазітар — В. Помазан. Казка своеасабліва, філасафійная, з нечаканымі паваротамі падзей, з прыгожымі і моцнымі героямі-жыццёлюбамі. Грамовіч іграе галоўную ролю — ролю Арэшка. У яго цудоўная лялька: ёй лёгка кіраваць, знешнасць яе старанна прадумана мастаком. Акцёру даводзіцца «дацягваць» сваім, у сабе вырашаным вобразам да знешняга, прапанаванага мастаком. У лялькі, як бы выканаўца добра ні іграў, заўсёды застаецца загадка, таяна, якая адкрывае вялікія магчымасці для акцёрскай творчасці. І вось у выніку такой удалай садружнасці мастака і акцёра (вядома, плюс драматург, рэжысёр) нарадзіўся цудоўны вобраз Арэшка — сімпатычнай і добрай істоты, гатовай на ўсё дзеля захавання гармоніі дружбы, кахання, працы.

— Узнагародзілі. І Уласава таксама. Сам разумееш, што значаць для нас фестываль такога маштабу. Што называецца, «лепш адзін раз убачыць»... Стыл і напрамкі, эксперыменты, кантакты з людзьмі... Школа! Шмат карыснага мы прывезлі з Балгарыі...

Глянуўшы на гадзіннік, Грамовіч заспаўся: дома абяцаў быць раней. Па дарозе я даведаўся яшчэ, што цяпер Валодзя не вядзе лялечную студыю пры інстытуце народнай гаспадаркі, і шчыра пашкадаваў. Шырыні і арыгінальнасці яго як мастака і рэжысёра можна было толькі пазайздросціць: студыя за паўгода свайго існавання пачала пакрысе ператварацца ў амаль прафесійны эксперыментальны тэатр. Што ж цяпер Валодзя робіць у вольны час, у што, так скажаць, выпіваюцца тыя «неакцёрскія» пачынанні? Ён адказаў, што, па-першае, вельмі шмат работы ў тэатры. Яшчэ іншы раз малюе, майструе лялькі. Часам выпальвае па дрэве. Зноў сказаў пра нагрук у тэатры. Як жа інакш? Грамовіч — вядуць акцёр Дзяржаўнага тэатра лялек БССР, і ёсць толькі некалькі спектакляў у рэпертуары тэатра, у якіх ён не іграе. Давяраючы яму ролю, рэжысёр заўсёды ўпэўнены ў поспеху. Вольнага часу, канечне, усё менш. Але ў тэатры вядуцца размовы аб тым, каб даверыць Валодзю паставаўку спектакля. І гэта было б разумна: творчую энергію ў такіх таленавітых натуррах трэба своечасова ўлічваць і вызваляць, каб яны не марнелі ўнутры мастака. Нядаўна Уладзіміру Грамовічу споўнілася 30 гадоў, трынаццаць з іх ён аддаў тэатру, астатнія будучы аддадзеныя яму таксама.

У. КАЗБАНАЎ.

Артыст У. Грамовіч у ролі Івана («Да трэціх пейняў»). Фота А. ВАЙНШТЭЙНА.

цэра і А. Канстанцінава. Уладзімір Грамовіч іграў галоўную ролю. Дакладнасць, прадуманасць кожнага руху, здольнасць «выцягнуць» з маскі-лялькі ўсе яе выяўленчыя вартасці, падаць іх, нечакана ўраціць нейкім фантастычным ракурсам — здавалася б, зусім не з гэтага спектакля, а хутэй з якога-небудзь канцэртнага нумара. Але гэта толькі «здавалася б»... Сукупнасць усіх арганічных і патрэбных для вобраза штыроў станюча вылучала выканаўцу з акцёрскага ансамбля, давала Грамовічу права выказацца пасля спектакля ў асяроддзі калег, тым больш, што ў тэатры ўзнікае праблема ваджэння лялек і масак.

галоўны жэст, а то і радавы не выканае. Для добрадумленага акцёра гэта драма. Так, а вось раптам успадае на думку памправізаваць? Тады што? Акцёр, нават які валодае лялькай, мае сваю нейкую колькасць «напрацаваных» і адпрацаваных пластычных замалёвак. Чым іх больш, тым лепш, і трэба імкнуцца пастаянна павялічваць гэтую колькасць. Забяспечваецца тым самым пластычнай свабода, разняволенне, без якіх, вядома, паўнакроўнае жыццё сцэнічнага героя немагчыма. У акцёра ў запасе, напрыклад, 100 замалёвак. Сёння ў спектаклі ён выкарыстоўвае 30, заўтра 50, паслязавтра 80 і т. д. Што значыць трыпны паварот галавы, рук, корпусу, удалае слоўца і апраўданыя дакладны жэст? Гэта вочы лялькі, якія ажылі, па якіх можна чытаць жывы твар, які можа азмочвацца ці лагоднець. Мы — чалавечы тэатр. Лялька — гэта толькі сродак выражэння сут-

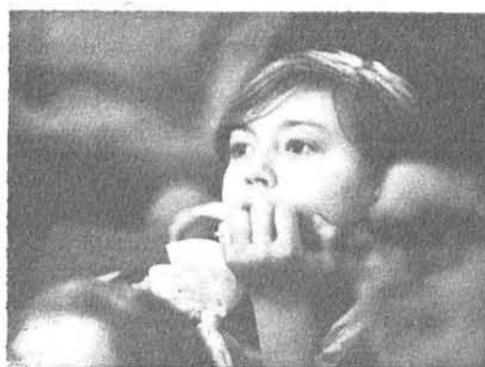
Колькі іх тут, у зале? Гарэзуюць і засмучаюцца, усміхаюцца і сярдуюць — шчырыя і пераменлівыя дзіцячыя вачаньты! Перад імі — летуценны свет Золушкі. А можа, добрыя гномікі — сябрукі Беласнежкі. А можа — дружныя сямейка жыхароў казачнага церамка. А можа — захапляючыя дзівосы Смарагдавага горада... Ва ўсякім разе, перад імі — чароўнае прадстаўленне, удвая незвычайнае: мова яго персанажаў — танец, спеў, Яшчэ — у кожным спектаклі ёсць уладарны і нябачны герой. Перад пачаткам дзеі ці ў антракце можна зазірнуць у ягонае «жыллё»: гэта — аркестр...

Колькі ўражанняў у маленькіх глядачоў ад кожнай сустрэчы з музычным тэатрам! Аказваецца, для «Залатога пейніка» змайстравалі спецыяльную птушку-ляльку, а ваўнычы поліч пейніка — гэта голас артыста за сцэнай. Аказваецца, гэта вельмі смешна, калі цар Дадон слявае для ўсходняй красуні на маты «Чыжыка-лыжыка». Аказваецца, аркестр умее жартаваць, як на балі ў графіняў Вішань...

А лялькі аказваецца, свет дзіцячага музычнага спектакля па-свойму загадкавы і для артыстаў. Спецыфічная аўдыторыя, спецыфічная драматургія... Зрэшты, і казіні бываюць розныя. Станцаваць партыю

НА СЕННЯШНЯЙ нашай сцэне ў ліку спраўдзёных майстроў, што прайшлі нялёгка шлях станаўлення ў спехах, — Міхась Пятроў, артыст Рэспубліканскага тэатра юнага глядача. Крытыка, безумоўна, адзначыла — і прызнае — яго талент. Даволі часта ўспамінаюць яго імя ў рэцензіях на спектаклі або ў інфармацыях пра навіны сцэнічнага жыцця. Мясце ж сёння цікавіць рэакцыя самога артыста на водгукі пра яго работу. Інтэрв'ю ў яго браць не прынята, бо — малады, не мае звання, не вельмі любіць самарэкламу наогул. Таму дазволі сабе выказаць уражанне ад той творчай пазіцыі мастака і працаўніка, што вельмі выразна паўстае з яго работ і якую, бывае, дзівілі трапна фармулююць калегі.

Яго казачныя вобразы — ад Аляніці Гонзіка ў 1960 годзе і да сённяшніх персанажаў — гэта старанна прадуманыя акцёрскія работы. Ён усур'ёз лічыць, што развіццё індывідуальнасці артыста наогул немагчымае без законанмерных узроставых этапаў. Спачатку гэта — дзеці і іх равеснікі з казачнага свету; потым — падлеткі і юнакі; пазней — бацькі і дзяды, якіх ён, дарчы, сыграў, здаецца, безліч. А што было б, каб адразу ўзяцца за характарныя ролі, найбольш блізкія яго індывідуальнасці? Не, ён не шкадуе, што быў раней гатовы стаць птушкай, зверама, хлопчыкам, гароднінай... Выхад на сцэну тэатра юнага глядача — надзвычай адказная справа. Калі размова з дарослым можа пачынацца з абуджэння яго асацыяцый, са звароту да яго лагічных разважанняў, то ўражанне дзіцяці ад сустрэчы з тым жа аленем, з любым маленькім героем, з народным характарам павінна быць узрушальна-эмацыянальнае. І калі мы хочам выхоўваць глядача, здольнага ўспрымаць высокую ідэю і героіну эпохі, то пачынаць трэба з выхаду на сцэну акцёра, здатнага захапіць, ураціць, усхваляваць, нават зачараваць. Хай сабе і знаёмым казачным персанажам, толькі абавязкова — захапіць! Калі ж гэта герой, пра якога

Якой акцёрскай самааддачы вымагаюць такія ўдзячныя глядачы!

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Адэты—Адэлі або пераўвасобіцца ў аднаго з сямі гномаў—згадацца, не тое, што паназаца на сцэне ў абліччы Правадыра Малпаў, Радыскі-таты, Жыбы ці Вароны. Мяркуюць самі, нанолькі складана спеваку, танцоўшчыню ў «нечалавечым» абліччы ды яшчэ перад дзецьмі! Глядач, канечне, удзячны, добразычлівы. Але такі чуйны да тэатральнага фальшу, такі бесцэрны ў сваіх прысудах: не падабаецца — сумуе, не глядзіць, не слухае, ці яшчэ горш — уголас панкельвае. Таму галоўна ўвага пастаноўшчыкаў і выканаўцаў — пастаўшчыкам малюнка казачнай ролі. Вось і думаю тут, якая артыкуляцыя была б уласціва Вожыку, калі б ён і сапраўды спяваў, шукаў адметную міміку саламянага Страшылы, адпрацоўвай паходку Кантуса. Каб было гэта характэрна, «пазнавальна». Каб не прагучаў у зале танклывы галасок: «Мама, а гэта хто, а што яны робяць?»

Хача самі артысты гавораць пра «жывёльны свет» спектакля звычайна з усмешкаю, усмешка ў іх добрая. Тут — шчыры гумар, не іронія. З іроніяй над казачнымі вобразам лепей не праваць: каму патрэбна балаганнае відэа?.. Ветэраны музычнай сцэны, вопытныя акцёры, тэатральная моладзь, занятая ў «ранішніх», пранімаюцца давер'ем да казкі і радуюцца, пабачышы такое ж давер'е на тварах сваіх глядачоў. Дзіцячы жа спектакль трэба, трэба паболей. Гаворыцца пра гэта ў тэатры, па-за тэатрам.

Асабліва дарэчна гаворыць сёння, у дзень адкрыцця традыцыйнага Усеагульнага тыдня музыкі для дзяцей і юнацтва.

Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР пазначвае на адпаведнай афішы «Золушку» і «Церам-церамок», «Чараўніка Смарагдавага горада» і «Чыпаліна», «Спячую красую» і «Лебядзінае возера»... Спектаклі для маленькіх, спектаклі для старэйшых школьнікаў. Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР паказвае «Беласнежку» і «Сем гномаў». Спектаклі, за выключэннем пастаўленага ў сёлетнім сезоне балета «Чыпаліна», не надта новыя. Вядома, што оперная моладзь рыхтуе зараз пазнавальную прэм'еру для дзяцей — «Ай ды Балда!» (гэта опера лінгвісцкага кампазітара Б. Краўчанкі паводле пушкінскай «Казкі пра папа і яго работніка Балду»). А як жа з арыгінальнымі беларускімі творами для юнага слухача? У нашай музычнай гісторыі іх небагата: оперы «Марынка» Р. Пукста, «Павел Карчагін» П. Падкавырава, і на сцэне яны не ідуць. Есць яшчэ «Рукавічка» М. Чуркіна, «Рак-вусач» Д. Лукаса, «Тараканішча»

Л. Шлег—але гэта ж радыёопера... Зусім нядаўна ў «дарослым» нацыянальным рэпертуары нашага опернага таксама было прыкрае зацішша. А сёння тут — «Альпійская балада» і «Ціль Уленшпигель» Я. Глебава, «Джардана Бруна» С. Картэса, «Сівая легенда» Д. Смольскага; на чарзе — «Новая зямля» Ю. Семянкі, «Воўчая зграя» Г. Вагнера, а там і другая опера С. Картэса «Матухна Кураж». Вось дзіцячы рэпертуар пакуль што патэнцыяльны, хача і гэта радуе. Над операй на матывах беларускіх народных казак працуе Л. Шлег. Кіраўніцтва тэатра зацікавілася балетам «Цудоўная дудка», аўтар якога, В. Капыцько, выхаванец Сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, працягвае зараз вучобу ў Ленінградзе. Балет «Бураціна» завяршае У. Кандрусевіч, студэнт класа кампазіцыі Я. Глебава.

Для дзіцячай, для маладзёжнай аўдыторыі піша моладзь — гэта цудоўна і гэта заканамерна. А як хораша, калі сяб-

руюць з юным слухачом старэйшыя кампазітары, і сябруюць не на словах. Хутка наша дзіця ацэніць першы, доўгачаканы беларускі твор для тэатра музычнай камедыі — «Сцяпан — вялікі пан». Аперэту напісалі кампазітар Ю. Семянкі і паэт А. Вольскі, паставілі рэжысёр С. Штэйні і мастак А. Марозаў. Для маленькіх аматараў музыкі Ю. Семянкі піша плённа, беларускія піянеры сябруюць з ягою песняй. Гэтак жа натхнёна, з прыемнасцю, як стварае ён свае песні, працаваў Юрый Уладзіміравіч над аперэтай для дзяцей. Цяпер жа, калі прэм'ера падрыхтавана, шчыра дзеліцца аўтарскім словам пра новую работу:

— Кажуць, шчаслівы чалавек не заўважае, як бягуць гадзіны. Працуеш над творам — быццам ператварашся ў такога шчаслівага чалавек. Аперэту «Сцяпан — вялікі пан» была для мяне надзвычай цікавай, захапляючай справай: асвоіць новы для сваёй творчасці жанр, наогул новы ў беларускай музыцы. Адназначна, канечне, тут асабліва: вядомая прыманка пра тое, што для дзяцей рабіць трэба яшчэ лепш, чым для дарослых. Але шматгадовы пэсенны вопыт, пэўная кампазі-

тарская прантыка ў дзіцячых радыёспектаклях надавалі творчай упэўненасці. Каб паменшыць «творчы выдаткі», адразу ж наладзілі кантакт з рэжысёрам С. Штэйнім. Яго веданне законаў сцэны дапамагла нам працаваць. Лібрэтыст А. Вольскі ствараў сюжэт на аснове нашых народных казак, я імкнуўся, абіраючыся на беларускі музычны фальклор, пазбегнуць «чытатнасці» і стварыць даходліваю, пэсенную музыку ў народным духу... Рабіць высновы, зразумела, яшчэ рана. Днямі — прэм'ера. Хочацца, каб ідэя добразычлівасці, чуласці, узаемавыручкі «чыталася» ў спектаклі. Каб наша аперэта, адрасаваная малодшым школьнікам, прыйшла ім да спадабы.

Колькі тэатральных знаёмых у дзіцячых? Пашырэе іх кола: выпраўляюцца ў сцэнічнае жыццё героі беларускай музычнай казкі. Прыціхне зала; уздрыгне чароўная палачка дырыжора. Вылучыце хвілінку і гляньце не на сцэну, а на ўважлівы тварыкі сваіх юных суседзяў. Дзіцячыя вачыняты — люстэрка настрою; у іх — пакуты, і смех любімых персанажаў... Усё ж такі іздрыжны сябра і выхавальца — казка, дзе настрой зліваецца з музыкай.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

БЕЗ ГРЫМА І У ГРЫМЕ

ЗНАЁМЫЯ НЕЗНАЁМЦЫ

малыя ведаюць па кіно, па кнігах, па музейных экспазіцыях, — тым больш! Прымусяць іх трэба паверыць у праўду сцэнічнага ўвасаблення.

Вобраз Марата Казя ў аднайменнай п'есе В. Зуба Міхася Пятроў увасобіў, адкрыўшы ў ім баявы дух супраціўлення «злу». Гэтаму спрыяла дзіцячая памяць М. Пятрова пра вайну, якую ён «помніць генамі». Ён змог ужыцца ў атмасферу вядомых «Чырвоных чырняты» дзякуючы фактурцы, тэмпераменту і зноў-такі ўражанніям рамантычнага пасляваеннага жыцця ў захаднебеларускім мястэчку. І ў той жа час у яго ёсць такія далёкія ад знаёмых рэальныя работы, як Карлсан і Кот Базыліе, або Труфальдзіна ў «Зялёнай птушцы», вырашаныя ў стылі скрупулёзнага выкарыстання здабыткаў тэатральнай форматворчасці. Тэхніка, прафесійная дакладнасць, працавітасць і тонкае адчуванне спецыфікі творчасці дазволіла М. Пятрову імпрэвізацыйна лёгка, гульліва выступаць у нязвычайным стылізаваным відовішчы па казцы Карла Гоцы і задаволіць усё патрабаванні рэжысуры.

На маю думку, ёсць у майстэрстве М. Пятрова штосьці ад традыцый народнага тэатра. Ён адчувае стыхію прадстаўлення. Я заўважыў, што нават у самым шчырым захапленні сцэнічнымі абставінамі, пад час імпрэвізацыі, акцёр не цалкам, «не ўвесь» пераўвасобляецца ў героя. Ён быццам па-

чарзе дэманструе то адну, то другую якасць персанажа, розныя праявы характару. І толькі ў цэлым — ад спектакля надыду і, у прыватнасці, ад яго ігры — застаецца ўражанне, што ты зразумеў, адчуў зусім пэўнага героя. Калі глядзіш на сцэну, чакаеш, што ён зараз выкіне нейкую штуку, але так і не прадбачыш, якім бокам адкрыецца неўзабаве сцэнічная дзейная асоба, увасобленая артыстам.

Снептычны, крыху насцярожаны, схільны папікнуць субсэдня і пасмяяцца з сабе самога народны тып, поўны гумару нават на грані трагедыі, заўсёды выступае ў жыцці, увайшоў ён і ў фальклор, ажывае ў лепшых літаратурных творах. Такім выглядае акцёр у вобразах сцэнічных дзядоўсцяля, у іншых работах нацыянальнага рэпертуару. Тут надзвычай каларытны яго дзед Астап з лынкоўскай аповесці «Міколка-паравоз». Наўрад ці той, хто бачыў яго ўвасабленне гэтага вядомага нам усім з дзіцячых гадоў персанажа, можа потым уявіць сабе якое-небудзь інакшае выкананне ролі дзеда Астапа.

У інсцэніроўцы «Міколка-паравоза» М. Лынькова захаваны амаль усе значныя эпізоды аповесці. І ў спектаклі надзвычай выразна выявіўся лірычны свет героя, бо падзеі падаюцца так, як іх успрымаў і разумее Міколка-падлетак, чыя свядомасць складалася ў гады вайны і рэвалюцыі. Яго ж «вачамі» глядзіць тэатр і на дзейных асоб. А першы сябра і папечнік Міколка — дзед Астап, як напісаў М. Лынькоў.

...З-за вагона шыбуе дзед Астап, яшчэ здалёк пачынае хваліцца: «Іду гэта я каля самога жандара, а ён перада мной у струнку так і выцягнуўся!» І выгляд, і хада, і пастава дзеда Астапа надзвычай каларытныя. Першы ж выхад на сцэну дазваляе акцёру адразу «заявіць» свой персанаж,

заваяваць сімпатыю дзяцей. Астап — рухавы, спрытны дзедок з барадою, з пасмамі сівых валасоў пад падранаю бесказыркаю з чырвоным кантам. Дзед то петушыцца перад сталымі людзьмі, то вядзе хітрую гаворку з Міколкам, надаючы сабе годнасці. Парывістыя жэсты пераходзяць часам у адкрытую буфанаду. Дзед то хуценька перапаўзае «папластунску», то гэтак жа спрытна адпаўзае. Пасцяліўшы кажух, лягае на падлозе або на памосце, што мае служыць лясною палянкаю. А вось ужо і маршыруе ў форме нямецка-

га генерала, спрытна ўпраўляецца з велізарным рэвалверам.

Дзед як з роўняю абыходзіцца з унукам пад час баявых прыгод. А як яму карціць расказаць пра геройскія справы! І ён з захапленнем пераходзіць ад успамінаў пра турэцкія войны да асэнсавання грамадзянскай вайны. Апаўдае ён пра апошні бой Сёмкі-матроса. Голас яго то ўзвышаецца да пафасу, то аціхае на трагедыйных нотках, і зноў патэтыка змяняе горыч і сум. Так, ёсць у сцэнічным партрэце, створаным М. Пятровым, і гэтыя — урачыстыя — эмацыянальныя і выяўленчыя фарбы.

Выкарыстанне акцёрам прыёмаў народнага тэатра не абмяжоўвае магчымасцей сцэнічнага тыпу — усё яго дзяды непадобныя. Варта параўнаць Астапа з Рыбаком («Казкі Пушкіна») або з Дзедам з казкі «Шукай ветру ў полі...» Артыст уважна сочыць, каб не паўтарацца — ні па тэмпераменту, ні ў інтанацыях. І калі адзін проста рухавы, то другі — мітуслівы, трэці — разважлівы, нетаропкі, чацвёрты — апатычны, стомлены і г. д.

Можа, таму і выклікаў пазней столькі водгукаў «нечаканна» вобраз Блазна ў «Дванаццатай ночы», што М. Пятроў, асэнсаваны народны беларускі характар у бытавых умовах, адчуў і даў адчуць глядачу трагедыю побыту чалавека, чыя прафесія — прыкідвацца дурнем.

Работа над ролямі ў М. Пятрова працягваецца і тады, калі спектакль даўно адыграны. Ён часта навава суадносіць змест і знешні выгляд персанажа, шукаючы суладдзя, бо ведае — у жыцці столькі характараў і тыпажоў, што драматургаў не хопіць, каб іх «зарэгістраваць». Калі ты паўта-

раеш раней знойдзенае, значыцца, ты перастаў расці, сам стаў «дзедам». Тады лепш вяртацца да той прафесіі, з якой пачаў: арганізатар і кіраўнік самадзейнасці ў Доме культуры...

Бездакорна выконваючы ролю ў ансамблі, М. Пятроў дамагаецца права на самабытнае вытлумачэнне вобраза, у кожным слове вышывае глыбокі сэнс, як таго вымагае сапраўдная драматургія. Узяць, да прыкладу, Кругліна («Барабаншчыца» А. Салынскага). Як і ўсе вобразы, у гэтым спектаклі тэатра юнага глядача ён мог атрымацца, як кажуць, «чорна-белым», прасцей кажуць — схематычным. З першага ж выхаду Круглік запраграмаваны як «адмоўны». Але артыст не верыць, што А. Салынскі так прымітыўна ўспрымае людзей. І, нарэшце, у маналогі Кругліна замест цыннізму загучала своеасаблівае споведзь чалавека, які не выпадкова займае «сваё месца» на барыкадах. Аназалася, у гэтага прымітыўна ёсць нават «філасофія», а гэта дало магчымасць акцёру па-грамадзянску актыўна выкрыць істоту Кругліна.

Аглядаючы творчы шлях М. Пятрова, заўважаеш пэўную дваістасць акцёрскага аблічча. З аднаго боку, як быццам устойліва схільнасць да захаплення формай, тэатральнасць, высокая культура выканання; з другога — сялянскі, «вясковы», па-бытавому рэальны артыст. Так толькі здаецца. На самой справе М. Пятроў — мастак даволі высокай сцэнічнай культуры. Ён тонка адчувае эстэтыку, этыку і псіхалогію чалавека, галоўны клопат яго — па-мастацку, паэтычна або завострана сатырычна паказаць чалавека ў святле рампы. Чым багацей будзе драматургічны матэрыял новых роляў Міхася Пятрова, тым большы ўзлёт чакае гэтага артыста: ды і яго калег, з якімі ён працуе разам дваццаць гадоў у тэатры для дзяцей і юнацтва.

У. ІСКРЫК.

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

Адстаўныя генералы

Адстаўныя генералы —
Супраць разрадкі.
З-за акіяна крычаць на ўвесь свет.
Адстаўныя генералы —
Прагнуць зарадкі
Аўтаматаў, гармат і ракет.

Збяруцца, трухлявыя,
і дзівуюцца:
Няўжо і цяпер цалуюцца,
Няўжо і цяпер мілуюцца?

У генералаў — усё за спіной.
Ад распачы, хоць ты — ўніз
галавой.

Генералы страцілі ўладу і сілу,
Хоць захавалі сляды эпалят.
Прагнуць з сабою забраць
у магілу
Не менш і не больш — увесь
белы свет.

Што ім на бойню пагнаць
маладых,
Пыхлівым тым прайдзісветам?
Што ім планету ўдарыць пад дых
Смяротным нейтронным
касцетам?

У генералаў — усё за спіной,
Ад распачы, хоць ты — ўніз
галавой.

Збяруцца, трухлявыя, і дзівуюцца:
Няўжо і цяпер цалуюцца,
Няўжо і цяпер мілуюцца?

Няпраўда, што на свеце
дрэнна жыць.
Прыходзім жа на свет не дзеля
смутку,
Не вытанцоўваць пад чыюсьці
дудку.

Прыходзім, каб дабро ў жыцці
тварыць.

Хоць, сапраўды, жыццё яшчэ —
не мёд.
Зло не заўсёды б'е прамой
наводкай,
Дзе — злоснай плёткай,
Дзе — нахабнай глоткай.
Але жыццё, —
Яно заўжды — палёт.

Пад навісцю падманаў і пагроз,
Якімі так багаты век вятрысты,
У светлым краі соснаў і бяроз
Застанься сэрцам і сумленнем
чыстым.

На свеце добра жыць,
Калі дабро тварыць,

І гаварыць і пець на мове праўды.
І не лічыць,
Каму і колькі даў ты,
А вось каму павінен —
не забыць.

Бывае хмарна на душы,
Бывае сонечна і тлумна.
Адно хачу: каб міражы
Не засланялі свет бяздумна.

Жыццё віруе і гудзе.
І ты хвілінай трапяткою
Адчуеш радасць і ў бядзе,
Як не сagneшся перад ёю.

Спаўна спазнаўшы весялосць,
Сваю дадумваючы думу,
Пераканаешся, што ёсць
І ў весялосці прысмак суму.

Жыццё і лашчыць, і дзяўбе.
Ляцець табе, нібыта птаху,
Калі на сэрцы у цябе
Няма ні распачы, ні страху.

Калі ты годнасць не губляў
У горасці і весялосці,
Нягодніку — не дараваў,
Шчасліваму — не пазайздросціў.

Белы голуб

Белы голуб,
Белы голуб,
Што схіліў задумна голаў?

Адганяюць ад ласунку
Сытна-шызыя браты.
Дзе ж табе шукаць ратунку
На падворку ў халады?

За чародкаю нясмела
Зводдаль ты ляціш услед.
Ці ж твая віна, што белы
Нарадзіўся ты на свет?

Недзе ў зацішку падстрэшша
У маркоце вечароў
Зноў табе прысніцца ежа
І варожасць шызароў.

Люты холад
Так сцяў цела,
Што не вылечыць і дню.
Раптам птушка узляцела
Сярод ночы ў вышыню.

У пякучыя прасторы
Ірванула з усіх сіл.
Толькі неба.
Толькі зоры.
Толькі шоргат зябкіх крыл.

Толькі бачылі бярозы
Праз дрымоту-немаду,
Як у белае птушкі слёзы
Ледзянелі на ляту...

Акрыяў і ён вясною,
Белы голуб, не сакрэт.
І за сытай чарадою
Скача назіркам услед.

Падсілкуецца — і ў неба,
Адагнаны чарадой.
Калі крылы ёсць, то трэба
Мацаваць іх вышынёй.

Хто растаўся з гэтай марай,
Прагне
Дармавых дароў, —

Будзе той заўжды ахвярай
Сытых вулічных катой.

Шызароў вучыць не трэба.
Ім бы зерня, ім бы хлеба,
Толькі б шчодры быў прыпол.
А таму глядзяць не ў неба,
А таму глядзяць на дол.

Ім няўцям, чаму галубкі
Дзівака частуюць з дзюбкі.

Мудрэц і хлапец

На пыльным гасцінцы спыніўся
мудрэц,
Каб выпіць з крыніцы вадзіцы
карэц.

Хлапец там крынічнае дно
падчышчаў
І песню нязвычайна-шчасліва
спяваў.

Заслухаўся старац, аж сэрца
шчыміць,
На момант яму расхацелася піць.
— Чаму ты, мой отрак, вясёлы
такі,

Нібы за спіной ў цябе не вякі
Крывавых пажараў, праклёнаў
і слёз,
Ці, можа, не ў гэтай старонцы
ты рос?

— Даруй мне, дзядуля, —
прамовіў хлапец,
Падаўшы старому з вадою
карэц. —

Як заўраз табе захацелася піць,
Так хочацца мне і кахаць,
і любіць.

Адаўшыся ў полі істотай усёй,
Паслала дзяўчына мяне за вадой.
— Распуснікі! — грозна ускрыкнуў
мудрэц. —

Вы ўсе набліжаеце свету канец.
Грудзьмі наваліўся на кій
свой сухі:

— Я буду маліцца за вашы грахі.
— Не трэба, дзядуля, — прамовіў
юнак,

І сам з той крыніцы напіўшыся
ўсмак. —
Калі не кахацца, калі не любіцца,
На свеце усе перасохнуць
крыніцы.

А новы мудрэц завітае сюды —
Падаць жа павінен хоць нехта
вады?

Сказаў, уздыхнуўшы мудрэц
у цішы:
— Хутчэй жа з вадой
да дзяўчыны бяжы!

Надвячоркавы, сцішаны лес.
Сэрца б звонкую песню запела,
Каб на ўзгорку сасна, як пратэз,
Так балюча ў цішы не рыпела.

Галасы

Усё адметны мае голас:
Травінка, дрэва, камень, колас,
Драпежны звер, пчала і птах.
Парою плоднай нават гады
Свае высыкваюць рулады,
Атруту тоячы ў вачах.
У вечным хоры галасоў
Лугоў, рачулак і лясоў,
Пад грукат грозны рэактыўны
Гучыць прыроды голас дзіўны.
Сам-насам з ёю мне лягчэй
І свет мне бачыцца ярчэй,
Дзе супярэчнасці і згода,
Дзе чалавек і дзе прырода
Павінны ўсё ж спяваць дуэтам
Дзеля жыцця на свеце гэтым.

ЗВАНЫ НЕ СЦІХАЮЦЬ ні на
хвіліну. Звоняць, трывожна і
часта, ва ўсіх цэрквах. Варан-
нё з крыкам кружыць над
дзядзінцамі. За ракой Пала-
той трывожна рыкаюць каровы. Над го-
радам на ўсё неба палыхае пажар.

З верхняга яруса княжацкага палаца
відаць, як мітусяцца і адступаюць дру-
жыннікі ў Запалоцці. Князьёна Рагнеда
ў распачы сціскае рукі. Толькі што па-
сылны ваяводы паведаміў, што ў бой-
цы каменным молатам забіты яе баць-
ка, загінулі абодва браты, што наўга-
родцы ўварваліся ў Полацк.

«Як магло такое здарыцца? — думае
Рагнеда. — Няўжо Уладзімір-ноўгарад-
скі, які ўжо не раз дамагаўся яе рукі,
адолеў полацкую дружыну яе бацькі
Рагвалода, такога славутага палкавод-
ца, такога адважнага князя?»

Рагнеда ведае няписаны закон: павер-
жаны ў баі — здабыча пераможцы. Лі-
тасці не будзе. Князі забіваюць або сле-
пяць адзін аднаго, бо кожны імкнецца
пашырыць сваю ўладу і вотчыну, сваё
багацце і сілу.

«Няўжо дзядзееца быць паланянкай
князя Уладзіміра? А можа, жонкай? Яго
ж маці была простае служанкай», — з
жахам думае Рагнеда.

Ад распачы і крыўды яна нібы скамя-
нела, яе блакітныя, разумныя вочы на
прыгожым, ганарыстым твары пацягне-
лі. Колькі хвілін яна сціскае далонямі
скроні, збіраецца з думкамі. У бялых
валасах пабліскаюць залатыя навушныя
падвескі. Залацяцца пярсцёнкі і бранза-
леты на руках. Яе стройны стан падаўся
наперад, і ўся яна — нібы птушка перад
узлётам.

Але не, гэта не падбітая ціхмяная пту-
шка. Гэта прыгожы драпежнік перад
скачком.

Рагнеда перабірае пальцамі па невя-
лікім кінжале з прыгожа аздобленай
пазалочанай ручкай. Кінжал звісае ля
фібулы плацця. «Паставіць рукаяткай на
падаконнік, наваліцца на вастрыё грудзь-
мі і... канец, — думае Рагнеда. — Але
хто адпомсціць за гібель бацькі і бра-
тоў? Каму дастанецца полацкая зямля?..
Не, гэтаму ніколі не быць!»

Яна адыходзіць ад акна і, стройная і
напаятая, як струна, поўная лютой няна-
вісці і злосці, ідзе да дзвярэй, што вя-
дуць уніз, на першы паверх. Там чуваць
тупат цяжкіх мужчынскіх ног.

Прыдворныя зніклі. Пахаваліся дзе хто
мог. Не трымаючыся за поручні, Рагне-
да лёгка збягае па прыступках у самы
тлум. Узрушана і пераможна блішчаць
вочы ў ноўгарадцаў. Дружыннікі з вялі-
кімі мяшкамі рабуюць пакой, ляццяца і
смяюцца. Пад уладным позіркам Рагне-
ды ноўгарадцы прыціхаюць. Воіны здзіў-
лены прыгажосцю маладой князьёны.
Яна ідзе, дружыннікі Уладзіміра пакорлі-
ва расступаюцца і маўчаць. Рагнеда не
глядзіць на іх, спяшаецца ў трапезную
князя. Адчыніўшы дзверы, яна спыняец-
ца, як укапаная. На троне бацькі сядзіць
незнаёмы, зусім яшчэ юнак у баявым
адзенні — гэта князь Уладзімір. Паўкру-
гам ля яго ўзброеныя людзі. Блішчыць
зброя ваявод і старэйшых дружыннікаў.

Рагнеда бачыць, што ўсе збянтэжаны
яе паяўленнем, што полацкія вельможы
апускаюць вочы. Сорамна і ганебна ім
стаяць на каленях, так яны не стаялі пе-
рад яе бацькам.

Малады князь узняўся, сышоў з трона,
не адводзіць вачэй ад дзяўчыны. Пух
каляровых пер'яў на яго баявым шлеме
кальшыцца. Ён здымае цяжкі шлем і
нізка кланяецца Рагнедзе — Уладзімір
прызнае дачку пераможанага Рагвалода
гаспадыняй.

Яна нібы не бачыць ні князя, ні яго
пакоры, але пагарда і злосць самі сабою
крыху ўтаймоўваюцца.
Сашчапіўшы на грудзях рукі, гордая
князьёна маўчыць. У вачах яе яшчэ па-
лыхае агонь нянавісці, але яна ўжо пры-
кмеціла, што Уладзімір прыгожы і ду-
жы. Гэта сапраўдны юны волат, не вель-
мі, праўда, рослы, але шырокі ў пля-
чах, з магутнымі грудзьмі. У яго чор-
ныя, як смоль, валасы, праніклівыя ка-
рыя вочы, прыгожы падбародак.

Уладзімір рашуча падыходзіць да кня-
зьёны і ўладарна кладзе магутную руку
на яе плячо. Не кожны дружыннік можа
вытрываць на сваіх плячах руку князя.
Гавораць, што калі Уладзімір пакладзе
руку на шыю свайму каню, дык той за-
храпе і апускае галаву да самай зямлі.
Гэта бачылі самі дружыннікі. Цяпер яны
стаілі дыханне ад здзіўлення. Юная кня-
зьёна, стаіць, нібы знямелая, нібы не
адчувае рукі Уладзіміра. Здзіўлены і
князь, але тоіць гэта. Ён бярэ Рагнеду за
стан і туліць дзяўчыну да сябе. Усе ра-
зумеюць: гэта знак, што князь бярэ Раг-
неду ў жонкі.

— Няхай на полацкай зямлі зноў уста-
люецца мір. Усім палоннікам я дарую
волю, — гаворыць князь.
Рагнеда маўчыць, сцяты яе скамяне-
лыя вусны. А полацкія вяльможы паў-
зуць на каленях да княгіні, каб пацала-
ваць край яе адзення. Ваяводы і дру-
жыннікі пакідаюць пакой. Рагнеда і Ула-
дзімір застаюцца адны.
Уладзімір моўчкі сядзе на трон Раг-
валода.
— Разуй, — загадвае ён Рагнедзе.
Лютая злосьць зноў напаўняе сэрца
дзяўчыны. Разуць мужчыну, значыць
прызнаць яго ўладу над сабой. Рагнеда
ледзь стрымлівае сябе, пытаецца:

не меў, бо дужа кахаў адну Рагнеду.
Пасля хрышчэння, па царкоўным законе,
жонкай Уладзіміра стала лічыцца толькі
царэўна Анна.
Жаніцьба на грэчаскай царэўне і пры-
няцце хрысціянства ўзвысіла і самога
князя Уладзіміра і Кіеўскую Русь. З уся-
го свету зараз імчаць у Кіеў паслы і
купцы. І Рагнеда вымушана была пера-
ехаць у сяло Прадслаўнае. Сам жа
князь застаўся ў сталіцы, у Кіеве, але
кожны тыдзень ён знаходзіць прычыну,
каб прыехаць да Рагнеды. Плача, пакутуе
няшчасна царэўна, усе ведаюць. А Раг-
неда цешыцца.
На двары голасна закрычаў юны кня-

чытаў у вачах Рагнеды свой смяротны
грысуд. Страпнуўся і, схпіўшы сваёй
жалезнай рукою запясеце Рагнеды, нібы
тыгр, ускочыў з пасцелі, кінуў жонку на
сярэдзіну пакоя. Адскочыў, зазвінеўшы,
востры меч і ўпаў ля сцяны.
Рагнеда моцна ўдарылася аб крэсла
і крыкнула ад болю і роспачы.
Злосьць зацяміла развагу князя. Ён
схпіў меч, узняў яго над Рагнедай.
— Забіць мяне?! Сама памрэш, здрад-
ніца! — крычыць раз'юшаны князь.
Княжыч Ізяслаў, пачуўшы голас баць-
кі, імкліва ўб'ягае ў пакой маці і бачыць
шалёнага ад гневу князя з узнятым
мечом.
— Ты не адзі! Бацька мой! Сын бу-
дзе сведкам! — ціха гаворыць княжыч.
Уладзімір уздыхнуў і апусціў меч. Па-
спешна апрануўшыся, ён, не прамовіў-
шы ні слова, сеў на каня і памчаў у
Кіеў.
Адвечоркам у Кіеве збіраецца баяр-
ская рада: трэба судзіць Рагнеду за за-
мах на жыццё князя. Тым часам ахоў-
нікі з алебардамі прыводзяць Рагнеду ў
пакой суда. Яе твар зноў скамянелы, як
тады ў Полацку, толькі бледнасць і
агонь вачэй выдаюць хваляванне. Рагне-
да ў пышным святочным княжацкім уб-
ранні, у дарагіх камянях і золце. Яна
апранула гэтую вопратку, каб напаміць
Уладзіміру, што судзіць ён сваю жонку
— вялікую княгіню Кіеўскую і Полац-
кую. Такой ганарыстай і прыгожай Раг-
неду дворня яшчэ не бачыла. Уладзімір
сядзіць на троне і не зводзіць з яе вач-
эй.
«За што я суджу сваю каханую жонку,
вялікую княгіню?» — думае Уладзімір.
Ваяводы і баяры сядзяць на лаўках уз-
доўж сцен, маўчаць, уставіўшыся вачамі
ў падлогу. Яны ж ведаюць, як моцна ка-
хае князь Рагнеду, колькі няшчасця
прывесла гэта каханне людзям. Мітрапа-
літ больш за ўсё асцерагаецца, каб Ула-
дзімір не сустрэўся паглядом з Рагне-
дай. Ад аднаго яе пагляду князь раз-
мякне. Ведае мітрапаліт, што ганарыстая
жанчына не будзе прасіць літасці, але
князь у любы момант можа ўскочыць з
трона і кінуцца да Рагнеды. Тады стане
непатрэбнай грэчаская царэўна Анна, а
гэта пашкодзіць распаўсюджанню хры-
сціянства. Мітрапаліт разумее і тое, што
князь Рагнеду пакараць не зможа, і та-
му ідзе на хітрасць. Уздыхнуўшы, ён
просіць:
— Даруй, вялікі князь, цяжкі грэх
сваёй жонцы. Ададай ёй ва ўдзел землю
яе бацькі.
Баяры згодна ківаюць галовамі. А
князь маўчыць, думае. Каханне і жа-
ласць да Рагнеды сціскаюць сэрца. Ён
разумее, што толькі ад рэўнасці яна сх-
пілася за меч. Уладзіміру хочацца
ўстаць і выгнаць усіх баяр за дзверы,
падцыці да жонкі, абняць яе і цалаваць-
цалаваць яе скамянелы твар. Князь
доўга вагаецца, гэта бачна ўсім.
— Няхай будзе так... — нарэшце гаво-
рыць Уладзімір і моцна сціскае зубы,
каб не выказаць тое, што на сэрцы.
Ад яго слоў Рагнеда выпрамяляецца, у
яе цяжее ў вачах. Жанчына горда гля-
дзіць на Уладзіміра. Князь не вытрым-
лівае яе пагляду, нахіляе галаву і хапа-
ецца за грудзі. Ад твару Рагнеды адлі-
вае кроў, ён матава-белы, здаецца вась-
вось жанчына рухне на падлогу. З горда
ўзнятай галавой яна выходзіць.

сенажаці. За сценамі крэпасці — цес-
ныя вулачкі беднаты і рамеснікаў. У го-
радзе даўно пачаўся працоўны дзень. А
тут, за валам і крапаснымі сценамі, што
з чатырох бакоў прамавугольнікам ак-
ружаюць дзядзінец, яшчэ сонная цішы-
ня. Узвышаецца царква і княжацкі па-
лац. На сценах — вежы з байніцамі.
Дзядзінец — цэнтральная частка гора-
да Ізяслава, размешчаны на беразе
ракі Свіслач, паміж двух яе прытокаў
— Княгіні і Чэрніцы. Яшчэ на двух
узгорках бачны пасады горада. На ад-
ным — манастыр, на другім гандлёвы
пляц і будынк купцоў. Ранішняя цішы-
ня пануе над Ізяслаўем.
— Ці ўсё я зрабіла, што магла? — па-
кутліва думае Рагнеда кожную пагодлі-
вую раніцу.
Князь Уладзімір усё ж не рашыўся
адправіць Рагнеду ў Полацк, відаць, па-
баяўся ўмацавання полацкіх зямель. Па
яго загаду заснавалі новы горад і ў го-
нар сына назвалі Ізяславам. Заснавалі і
манастыр. Месца для горада выбралі
ўдалае, паміж лясоў, рэчак і балот.
Цяжка прабрацца сюды ворагу. Незлі-
чонае багацце Рагнеды, рашучасць і на-
стойлівасць зрабілі сваю справу. Ваяво-
да ўзвёў магутную крэпасць з валамі,
вежамі, равамі і пад'ёмным мостам.
Роўнай ёй не было ва ўсёй акрузе.
— Дрэнна, што зусім побач Менск з
княжацкім пасадам. Якому ж з гэтых га-
радоў суджаны росквіт? — часам гаво-
рыла Рагнеда сваім чалавечкам, і на яе
вуснах мільгала ўхмылка.
Яна з ганьбай адправіла паслоў Ула-
дзіміра — яны ад імя князя прапанавалі
Рагнедзе выйсці замуж за каго-небудзь
з ваявод.
— Будучы вялікай княгіняй, ці змагу
быць жонкай халопа твайго! — ганарыс-
та перадала яна князю. Цяпер, абдум-
ваючы свае планы, Рагнеда разумела,
што Уладзімір пабойваецца яе помсты.
«Каханы! — шэпча яна. — Да цябе
я нічога не маю... А вось за лёс сына
Ізяслава і за лёс Полацкага княства я ў
адказе перад памяццю бацькі—князя
Рагвалода і сваіх братаў».
І самотная княгіня часта ўглядаецца
ўдаль. За горад, дзе лес падступае да
самай ракі. Потым, калі смутак раз-
веецца, яна ідзе ў палац, да Ізяслава.
— Што, княгіня, так рана? — лагодна
пытаяцца сын.
— Ізяслаў, ты ўжо ўдзельны князь. Я
твая маці і хачу даверыць табе свае ма-
ры — думкі. У мяне шмат каштоўнасцей і
золата. Вазьмі іх і збяры вялікую дру-
жыну, заваюй уладу ва ўсёй полацкай
зямлі. Ты ж са слаўных Рагвалодавічаў.
Далучы Тураўскае і Берасцейскае княст-
вы, авалодай Менскам і Полацкам, ідзі
па сцежках бацькоў і вярні выхад да
мора Балтыйскага. Зробіш гэта — ста-
неш вялікім князем Полацкім. А з кіеў-
скім князем, з бацькам сваім, Уладзімі-
рам, не ваюй. І зусім не таму, што ён
твой бацька. Гэта я табе кажу як маці.
Полацк і Кіеў павінны жыць у міры.
Сядзіць, задумаўшыся, Ізяслаў. Рагне-
да працягвае:
— Я ж пайду ў манастыр пад імем
чэрніцы Анастасіі і буду боскім словам
дапамагаць у тваёй справе. Калі станеш
вялікім князем, а я памру, пахавай мя-
не ля сцяны тутэйшага манастыра... Па-
клянися, сыноч, што ўсё зробіш так.
Князь Ізяслаў становіцца на калені пер-
ад маці. Яна кладзе яму руку на гала-
ву.
— Клянуся! — шэпча ўрушаны Ізяс-
лаў.
У пакой даплываюць удары званоў.

Генадзь ЛАНЕЎСКИ

Генадзь Ланеўскі нарадзіўся ў 1925
годзе на Расоншчыне, Удзельнік Вя-
лікай Айчыннай вайны. Скончыў
Мінскую вышэйшую партыйную школу
і Мінскі педагагічны інстытут імя
А. М. Горкага. Працаваў дырэктарам
школы, метадыстам райана, Рэспуб-

ліканскай дзіцячай экскурсійна-ту-
рысцкай станцыі. Цяпер настаўнічае
ў Мінску. З апавяданнямі выступаў у
часопісах «Маладосць», «Бярозка»,
газетах «Звязда», «Чырвоная змена»,
«Голас Радзімы». Піша на гістарыч-
ную тэму.

— Што з маім бацькам, дзе браты?
— Яны мужна загінулі ў бойцы, — з
пашанай у голасе адказвае князь. — Я
не забіў іх, як таць. Па вашым звычай
загадаў пакласці іх целы ў княжацкіх
даспехах у чоўны і пусціць уніз па ра-
цэ.
Рагнеда раптам становіцца на калені,
нізка схіляе галаву. Саф'янавыя боты
князя лёгка здымаюцца.

жыч. Рагнеда ўсхапілася з пасцелі і ў
белай карункавай сарочцы падбегла да
акна. Яе любімы сын Ізяслаў строіць
дваровых хлопчыкаў у загоны.
«Выліты Уладзімір, толькі валасы
мае», — з пясчотай думае Рагнеда.
Рагнеда падывала да пасцелі, на якой,
раскінуўшы рукі, моцна спаў Уладзімір.
Яна прысела каля падшак і моўчкі, з
замілаваннем углядалася ў твар князя.
— Кахаеш? — ціха спытала яна і пача-
ла гладзіць чорныя, ужо з сівізнай ва-
ласы князя.
Уладзімір штосьці прамармытаў праз
сон.
І тут імгненна ўспомнілася, што не яна
вялікая княгіня, што ў яе каханага ёсць
прызнаная богам жонка, якой усе нясуць
пашану. Рагнеда з замілаваннем ўзіра-
ецца ў твар князя і шэпча праклёны, ці-
ха моліцца і плача.
Твар яе застывае, робіцца нібы з ка-
меня. Яна выхавана княгіняй, яна не звы-
клая да пакорлівасці.
— Смерці! Ты памрэш! — гнеўна шэп-
ча Рагнеда і імкліва выхоплівае з ножан,
што ляжаць на крэсле, востры меч Ула-
дзіміра. Бліскучае лязо занесена над
сонным князем.
У гэце імгненне Уладзімір раптоўна
прачнуўся. Ён бачыць меч у руках Раг-
неды і яшчэ не разумее, што адбываец-
ца, толькі ўпіўся вачамі ў жонку і пра-

жыч. Рагнеда ўсхапілася з пасцелі і ў
белай карункавай сарочцы падбегла да
акна. Яе любімы сын Ізяслаў строіць
дваровых хлопчыкаў у загоны.
«Выліты Уладзімір, толькі валасы
мае», — з пясчотай думае Рагнеда.
Рагнеда падывала да пасцелі, на якой,
раскінуўшы рукі, моцна спаў Уладзімір.
Яна прысела каля падшак і моўчкі, з
замілаваннем углядалася ў твар князя.
— Кахаеш? — ціха спытала яна і пача-
ла гладзіць чорныя, ужо з сівізнай ва-
ласы князя.
Уладзімір штосьці прамармытаў праз
сон.
І тут імгненна ўспомнілася, што не яна
вялікая княгіня, што ў яе каханага ёсць
прызнаная богам жонка, якой усе нясуць
пашану. Рагнеда з замілаваннем ўзіра-
ецца ў твар князя і шэпча праклёны, ці-
ха моліцца і плача.
Твар яе застывае, робіцца нібы з ка-
меня. Яна выхавана княгіняй, яна не звы-
клая да пакорлівасці.
— Смерці! Ты памрэш! — гнеўна шэп-
ча Рагнеда і імкліва выхоплівае з ножан,
што ляжаць на крэсле, востры меч Ула-
дзіміра. Бліскучае лязо занесена над
сонным князем.
У гэце імгненне Уладзімір раптоўна
прачнуўся. Ён бачыць меч у руках Раг-
неды і яшчэ не разумее, што адбываец-
ца, толькі ўпіўся вачамі ў жонку і пра-

жыч. Рагнеда ўсхапілася з пасцелі і ў
белай карункавай сарочцы падбегла да
акна. Яе любімы сын Ізяслаў строіць
дваровых хлопчыкаў у загоны.
«Выліты Уладзімір, толькі валасы
мае», — з пясчотай думае Рагнеда.
Рагнеда падывала да пасцелі, на якой,
раскінуўшы рукі, моцна спаў Уладзімір.
Яна прысела каля падшак і моўчкі, з
замілаваннем углядалася ў твар князя.
— Кахаеш? — ціха спытала яна і пача-
ла гладзіць чорныя, ужо з сівізнай ва-
ласы князя.
Уладзімір штосьці прамармытаў праз
сон.
І тут імгненна ўспомнілася, што не яна
вялікая княгіня, што ў яе каханага ёсць
прызнаная богам жонка, якой усе нясуць
пашану. Рагнеда з замілаваннем ўзіра-
ецца ў твар князя і шэпча праклёны, ці-
ха моліцца і плача.
Твар яе застывае, робіцца нібы з ка-
меня. Яна выхавана княгіняй, яна не звы-
клая да пакорлівасці.
— Смерці! Ты памрэш! — гнеўна шэп-
ча Рагнеда і імкліва выхоплівае з ножан,
што ляжаць на крэсле, востры меч Ула-
дзіміра. Бліскучае лязо занесена над
сонным князем.
У гэце імгненне Уладзімір раптоўна
прачнуўся. Ён бачыць меч у руках Раг-
неды і яшчэ не разумее, што адбываец-
ца, толькі ўпіўся вачамі ў жонку і пра-

Сяло Прадслаўнае ля Кіева ўсё схавана ў
вішнёвых садах. Ля ракі Лыбеды
запіваюцца салаўі, іх спеў поўніць і ха-
ромы князя Уладзіміра, не дае Рагнедзе
думаць.
«Як усё дрэнна склалася!» — уздыхае
Рагнеда. Разгромлена дружына Ярапол-
ка-кіеўскага, якому яна калісьці абяцала
сваю руку. Яна ўжо жонка Уладзіміра і
прыехала ў Кіеў вялікай княгіняй.
Яе з маленства вучылі жорстка і ўла-
дна кіраваць гаспадаркай князя. І цяпер
у яе руках агроміністая гаспадарка —
шмат гарадоў і вёсак. Толькі ў харомах
больш як трыста слуг, жыве шмат свая-
коў, баяр, дружыннікаў, іншаземных па-
слоў і гасцей. Яшчэ ні разу Уладзімір
не ўмяшаўся ў яе справы, ні разу не
спяхмурнеў, не выказаў незадавальнен-
ня жонкай. Перад гаспадарлівацю,
жорсткацю і непакіснацю характару
Рагнеды дрыжаў увесь вялікі двор кня-
зя.
— Самая ганаровая і прыгожая жан-
чына ў свеце! — прызналі прыворныя.
Князь не мог нацешыцца прыгажос-
цю, духоўнай сілай і настойлівасцю кня-
гіні.
— Ты ўся нібы выліта з паўночнага бе-
лага мрамору, — захапляўся ён, калі за-
ставаўся ў яе пакоі. Ён быў пясчотны і
пакорны. І Рагнеда нібы пакахала гэта-
га дужага, як зубр, і жорсткага чалавека.
Пайшлі дзеці, і радасці князя і княгі-
ні не было канца. А тут прыйшла новая
вера — хрысціянства.
Рагнеда зразумела, што новая вера
ўмацуе ўладу князя, аб'яднае дзяржаву,
выхавае ў людзей пакорлівасць лесу і
волі князя. І ўсё ж Рагнеда не можа
прымірыцца з такім жыццём. Дагавор
аб уяўдзены хрысціянства змацавалі
яшчэ адной жаніцьбай князя Уладзіміра
на грэчаскай царэўне Анне. «На такой
нікчэмнай мізэрнай ляльцы, з вялікімі
сумнымі вачамі!» — думала Рагнеда.
Да прыняцця хрысціянства князь Ула-
дзімір мог мець і некалькі жонак. Але

жыч. Рагнеда ўсхапілася з пасцелі і ў
белай карункавай сарочцы падбегла да
акна. Яе любімы сын Ізяслаў строіць
дваровых хлопчыкаў у загоны.
«Выліты Уладзімір, толькі валасы
мае», — з пясчотай думае Рагнеда.
Рагнеда падывала да пасцелі, на якой,
раскінуўшы рукі, моцна спаў Уладзімір.
Яна прысела каля падшак і моўчкі, з
замілаваннем углядалася ў твар князя.
— Кахаеш? — ціха спытала яна і пача-
ла гладзіць чорныя, ужо з сівізнай ва-
ласы князя.
Уладзімір штосьці прамармытаў праз
сон.
І тут імгненна ўспомнілася, што не яна
вялікая княгіня, што ў яе каханага ёсць
прызнаная богам жонка, якой усе нясуць
пашану. Рагнеда з замілаваннем ўзіра-
ецца ў твар князя і шэпча праклёны, ці-
ха моліцца і плача.
Твар яе застывае, робіцца нібы з ка-
меня. Яна выхавана княгіняй, яна не звы-
клая да пакорлівасці.
— Смерці! Ты памрэш! — гнеўна шэп-
ча Рагнеда і імкліва выхоплівае з ножан,
што ляжаць на крэсле, востры меч Ула-
дзіміра. Бліскучае лязо занесена над
сонным князем.
У гэце імгненне Уладзімір раптоўна
прачнуўся. Ён бачыць меч у руках Раг-
неды і яшчэ не разумее, што адбываец-
ца, толькі ўпіўся вачамі ў жонку і пра-

жыч. Рагнеда ўсхапілася з пасцелі і ў
белай карункавай сарочцы падбегла да
акна. Яе любімы сын Ізяслаў строіць
дваровых хлопчыкаў у загоны.
«Выліты Уладзімір, толькі валасы
мае», — з пясчотай думае Рагнеда.
Рагнеда падывала да пасцелі, на якой,
раскінуўшы рукі, моцна спаў Уладзімір.
Яна прысела каля падшак і моўчкі, з
замілаваннем углядалася ў твар князя.
— Кахаеш? — ціха спытала яна і пача-
ла гладзіць чорныя, ужо з сівізнай ва-
ласы князя.
Уладзімір штосьці прамармытаў праз
сон.
І тут імгненна ўспомнілася, што не яна
вялікая княгіня, што ў яе каханага ёсць
прызнаная богам жонка, якой усе нясуць
пашану. Рагнеда з замілаваннем ўзіра-
ецца ў твар князя і шэпча праклёны, ці-
ха моліцца і плача.
Твар яе застывае, робіцца нібы з ка-
меня. Яна выхавана княгіняй, яна не звы-
клая да пакорлівасці.
— Смерці! Ты памрэш! — гнеўна шэп-
ча Рагнеда і імкліва выхоплівае з ножан,
што ляжаць на крэсле, востры меч Ула-
дзіміра. Бліскучае лязо занесена над
сонным князем.
У гэце імгненне Уладзімір раптоўна
прачнуўся. Ён бачыць меч у руках Раг-
неды і яшчэ не разумее, што адбываец-
ца, толькі ўпіўся вачамі ў жонку і пра-

жыч. Рагнеда ўсхапілася з пасцелі і ў
белай карункавай сарочцы падбегла да
акна. Яе любімы сын Ізяслаў строіць
дваровых хлопчыкаў у загоны.
«Выліты Уладзімір, толькі валасы
мае», — з пясчотай думае Рагнеда.
Рагнеда падывала да пасцелі, на якой,
раскінуўшы рукі, моцна спаў Уладзімір.
Яна прысела каля падшак і моўчкі, з
замілаваннем углядалася ў твар князя.
— Кахаеш? — ціха спытала яна і пача-
ла гладзіць чорныя, ужо з сівізнай ва-
ласы князя.
Уладзімір штосьці прамармытаў праз
сон.
І тут імгненна ўспомнілася, што не яна
вялікая княгіня, што ў яе каханага ёсць
прызнаная богам жонка, якой усе нясуць
пашану. Рагнеда з замілаваннем ўзіра-
ецца ў твар князя і шэпча праклёны, ці-
ха моліцца і плача.
Твар яе застывае, робіцца нібы з ка-
меня. Яна выхавана княгіняй, яна не звы-
клая да пакорлівасці.
— Смерці! Ты памрэш! — гнеўна шэп-
ча Рагнеда і імкліва выхоплівае з ножан,
што ляжаць на крэсле, востры меч Ула-
дзіміра. Бліскучае лязо занесена над
сонным князем.
У гэце імгненне Уладзімір раптоўна
прачнуўся. Ён бачыць меч у руках Раг-
неды і яшчэ не разумее, што адбываец-
ца, толькі ўпіўся вачамі ў жонку і пра-

Рагнеда стаіць на ўзвале крэпасці. Ра-
нішні туман яшчэ дзе-нідзе сцэлецца на

Да гэтых здымкаў так і просіцца назва — «Зімовая назна». Аднак жа такіх штуні ўмее адпаліць і вясна. Прынамсі, яе першы месяц — сакавік, які часам падно-сіць нечаканыя сюрпрызы. Гэтыя снежныя істоты — сакнавіцкія жарты. Фота А. АСТАПАВА.

Ветлівасць артыста— дасканаласць

Народнай
артыстцы БССР
В. ГАЛІНЕ — 80

І сёння можна пачуць і ад вельмі дасведчанага крытыка, і ад гледчага, які ўпершыню трапіў на спектакль купалаўскага тэатра, такое пытанне: «У чым жа феномен гэтага калектыву? Як быццам і рэпертуар у іх такі, як у іншых, і школа тая ж... Ды штосці адсць такое... ёсць дух тэатра. У чым ён? Адкуль ён?» Сапраўды, сусор'е талентаў новага пакалення, што цяпер нясе галоўную службу, сфарміраванае з індывідуальнасцей, якія ні ў чым не паўтараюць адметнасць таго ж У. Крыловіча і Б. Платонава, І. Ждановіча і В. Галіны, Г. Глебава і Г. Грыгоніса, Л. Рахленкі і З. Стомы, паранейшаму падтрымлівае рэпутацыю Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы як трупы акцёраў-аднадушцаў. Хай сабе да нас прасочваюцца адпавядаючыя праўдзе або п'яцкарскія чуткі аб тым, што нібы далёка не ўсё ў іх там, на рэпетыцыях і на абмеркаваннях, ідзе лагодна і ў хаўрусе, але вось паглядзіш на сцэну — лічое суладдзе творчых імкненняў, акцёрскай шчодрасці, творчай самаадачы! Прынамсі, калі ты трапілаш на лепшыя прадстаўленні нават знаёмага спектакля, такое адчуванне выносіш пасля яго...
І прыгадваеш, што высокая культура творчасці выхавана і замацавана як рыса «жыцця ў мастацтве» першымі дзеямі гэтага першага прафесійнага беларускага драматычнага тэатра. Таму, калі мы сёння выказваем юбілейныя пажаданні Вользе Уладзіміраўне Галіне, наша думка сягае да высюлых далёгладаў, да п'яцкіх яе калег і сяброў. І мы кажам ёй дзякуй за яе творчы адкрыцці і дасягненні, бо імі жыццёва дзень сённяшні купалаўцаў!
Колькі высакароднага арыстакратызму было ў яе Софіі Каламіяцавай з «Апошніх»! Яна першая і амаль адзіная сярод усіх Каламіяцавых, натуральна і спрабуючы рабіць гэта з годнасцю, несла ў сабе духоўную прыналежнасць да нашчаднаў рыцараў, вытанчаных прадстаўнікоў «благітнай крыві». І яна ж, гэтая Софія, магчыма, першая адчувае непазбежнасць пачварнага выпраджэння духоўнай сутнасці не дзяцей, не мужа, усяго гэтага «свету Каламіяцавых». Трагічную асуджанасць маці на пакуты і бездапаможнасць перад напорам жорсткасці, фальшу, крывадушша актрысы В. Галіна ўвасабляла ў рухавым і пераменлівым жыцці герані на сцэне. І зусім адваротны характар, палярная асоба — жанчына, для якой высакароднасць не чужое паніжэнне, а рыса арганічнай і вельмі дарагага Марыя Аляксандраўна Ульянава («Сям'я»). І яна тансэма быццам «толкі» сочыць, толкі кляпоціцца аб дзецях, аб іх лёсе. Ды якая акрыленасць у яе намерах і тых імпульсах, якія яна абуджае або падтрымлівае ў дзецях, і асабліва ў Валодзьку, якому наканава стаяць сьведомым і паслядоўным змагаром за народнае шчасце. Кантраст

гэтых фігур сведчыў пра надзвычайную чуйнасць да нюансаў сцэнічнага жыцця В. Галіны, асабліва тады, калі спектаклі «Апошнія» і «Сям'я» іграліся амаль адначасова.
Або прыгадаем яе чэхавскіх гераней — Ірыну Мікалаеўну Аркадзіну і Любоў Андрэўну Ранеўскую («Чайка» і «Вішнёвы сад»). І тую, і другую прымушае як бы «трохі звар'яцець» наханне. І як парознаму зноў жа гэта ігралася Вольгай Уладзіміраўнай Аркадзіна паглыблена ў сябе, прыслухоўваецца толкі да сваіх сардэчных парыванняў і заклікаў — і побач пакутуе яе сын, блізкія, сябры. А яна ж магла б, яна некалі і ўмела быць узорам, саюзнікам, падтрымкай. Ды і пагібель Ніны Зэрэчнай, гэтай Чайкі, нават не насцярожвае яе... А яна хвалюецца, наладжвае нешта накістат «салона выбраных» вакол сябе, дэнларуе прыгожыя маніфесты аб духоўным харастве, захопленая і паланёная самой сабой. «Прадмет кахання» Ранеўскай ні разу не паўляецца на сцэне, ды мы ўвесь час адчуваем, як кудысьці да яго, у Парыж, выпраменьвае Любоў Андрэўна прытоеныя ў душы самыя запаветныя і самыя шчырыя свае пачуцці. Гіне яе дом, знішчаецца вішнёвы сад, пакутуюць блізкія, яна сама катуе сябе, не маючы магчымасці аддаць хоць адзін прамень дабрныі каму-небудзь з родных. А думкі яе там, у Парыжы, разам з «ім», абранікам і пустэльгай, нічэмнасцю і пашляком. Эгаізм і ўзбаламучанасць душы Аркадзінай і Ранеўскай былі такімі неаднолькавымі па мастацкаму ўвасабленню, што гледчае мелі права сцярэджаць: гэта — высокая мастацтва пераўвасаблення, прафесійнае дасканаласць акцёра.
Дасканаласць — ветлівасць артыста. Я помню гэтыя словы Вольгі Уладзіміраўны, сказаныя ёю студэнтам, якія цяпер і нясуць тую галоўную службу на купалаўскай сцэне. Калі я прыгадаю ўражанні ад таго, што бачыў на падмостках, калі В. Галіна вяла дыялог з Г. Грыгонісам, У. Уладамірскім, С. Бірылам, І. Шацілам, Б. Платонавым, Л. Ржэцкай, Г. Глебавым, У. Дзідзькошам, ніякага сумнення ў справядлівасці яе слоў у мяне не узнікае. Яна — ветлівая ў вайшым сэнсе слова актрысы. Яна заўсёды дбала аб дасканаласці мастацтва купалаўцаў. І дбае сёння, калі глядзіць і ацэньвае спектаклі сваіх вучняў і нашчаднаў, калі перадае вопыт і проста дзеліцца роздумам аб тым, «як гэта ўсё рабіцца» на падмостках. І тым перадае свяшчэнную нітку традыцыйнаму пакаленню. Спэцыяльна такіх нітак у спалучэнні з талентамі новай генерацыі акцёраў і дае феномен сённяшняга высокага ўзроўню акцёрскага мастацтва нашай акадэмічнай сцэны — купалаўскай.
Барыс БУР'ЯН.

Веры Палтаран—60

Вядомай беларускай пісьменніцы, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР Веры Палтаран спаўняецца 60 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала ёй прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагая Вера Сямёнаўна!

Мы горача віншваем Вас у светлы веснавы дзень Вашага нараджэння!
З глыбіняў Палесся прыйшлі Вы спачатку ў журналістыку, а неўзабаве ўзняліся на ўзровень майстра мастацкай

публіцыстыкі, прынесшы ў літаратуру подых роднага Вам краю.
Ваша праца ў газетах «Чырвоная змена», «Літаратура і мастацтва» і асабліва ў рэдакцыі часопіса «Малодосць», дзе з першага дня заснавання і на працягу двух дзесяцігоддзяў Вы загадалі аддзелам, замацавалі за Вамі славу патрабавальнага, удумлівага, прычыповага рэдактара. Многія з пісьменнікаў, што пачыналі свой творчы шлях на старонках «Малодосці», памятаюць Вашую шчырую і зацікаўленую падтрымку іх першых крокаў у літаратуры. Гэтыя якасці спадарожнічаюць Вам і цяпер, калі Вы ўзначальваеце рэдакцыю крытыкі, літаратуразнаўства і драматургіі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».
Мы ведаем Вас як талентавітага пісьменніка-публіцыста. У Вашым таленце свеціцца розум, пульсуе гарачае сэрца. Вы востра і дакладна адчуваеце няспынанасць часу, яго няўхільную скіраванасць у будучыню. У невялікіх нарысах Вы ўмееце паказаць няпростую дыялектыку жыцця

нашага сучасніка, з дапамогай трапна заўважанай дэталі высветляеце вобраз чалавека ў нечаканым, вызначальным яго характар павароце, дзякуючы чаму галоўная ідэя твора выўляецца яскрава і запамінальна. Вы ўмееце захапляцца добром і страсна ненавідзеце зло. Менавіта гэтыя якасці найбольш поўна рэалізаваны ў кнізе «Ключы ад сезама» і нарысе «Дзівасіл», удасконых Дзяржаўнай прэміі БССР.
Глыбока народны стыль Вашага мыслення, валоданне шырокім спектрам роднага слова надаюць Вашым творам шматфарбнасць, непасрэднасць і шматгалосце.
Жадаем Вам, Вера Сямёнаўна, добрага здароўя на доўгія гады, светлага шчасця, заўсёднай заважонасці жыццём і часам, новых творчых задум і яркага здзяйснення іх».
Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» дачуваецца да гэтага віншавання і жадае Веры Сямёнаўне пудоўнага сонечнага настрою, уласцівага ёй заўсёды аптымізму і жыццільнасці, моцнага здароўя, новых творчых поспехаў.

У КВАДРЫ ДУШЭЎНАЙ ПОЎНІ

Жаночае сэрца наогул, а ў тых, чый дзень нараджэння веснавы, тым больш, месціць у сабе шмат святла, цяпла, ласкі і даброты. Такое яно ў Веры Сямёнаўны Палтаран — вядомай нашай пісьменніцы, чый непаўторны талент няўхільна звернуты да самых гарачых усплёскаў заўсёды вірлівага акіяну жыцця. Ці брэзца яна за пяро публіцыста, або працуе ў літаратурнай крытыцы, з рэдактарскім сталом — усё ў Веры Сямёнаўны з першых радкоў і да апошняй кропкі прасякнута імкненнем да раскрыцця тых глыбока ўнутраных зрухаў чалавечага жыцця, якія надаюць яму няспынанасць у часе і ў прасторы.
Нават, калі прыгадаць першыя карэспандэнцыі і артыкулы, што друкаваліся пад час працы Веры Сямёнаўны ў рэдакцыях рэспубліканскіх газет, лёгка вылучаецца галоўнае: умненне ва ўсім патоку жыццёвай рэальнасці ўбачыць той факт, якога бывае аднаго дастаткова для выяўлення самой сутнасці праблемы і самага характэрнага ў носьбітах гэтай праблемы.
Вера Палтаран пачынала свой шлях у літаратуру з газеты, з таго плацдарму творчай дзейнасці, які заўсёды звернуты ў надзённасць, але мае разам з тым трывалае заглыбленне галоўнымі каранямі ў зьяжалыя, сфарміраваныя пласты рэчаіснасці, што нясуць у сённяшні дзень плённыя традыцыі спрадвечных маральна-этычных адносін да людзей, занятых працоўным клопатам.

ца, здаецца, да рэшты і выбраць з гутаркі толькі тое, што вызначае характар чалавека, яго час, абставіны. Значэнне жывых бяседаў аўтара не толькі ў самім матэрыяле, а больш у тым эмацыянальна-маральным зарадзе, які здольны абудзіць у чытачу самыя светлыя пачуцці, паклікаць яго на разумнае і неадкладнае дзеянне. Вера Палтаран ніколі не навязвае герою сваёй мовы ці, самога кроку думак, а яшчэ горш — сваёй волі. У яе нарысах з першай і да апошняй старонкі жывае стыхія жыцця, шчыльны маральны кантакт з людзьмі, актыўны духоўны ўзаемаабмен абодвух бакоў — аўтара і героя, аднолькава зацікаўленыя ў закранутым пытанні.
Тое ж можна сказаць пра Веру Палтаран і як крытыка, даследчыцу надзённага літаратурнага працэсу. Піша яна пра Алеся Адамовіча, ці Івана Пташнікву, або Анатоля Кудраўца, цуцен унутраны голас сціснанага дыялогу крытыка з пісьменнікам, лагічна выверанага, эмацыянальна напоўненага. У нядаўна апублікаваных згадках пісьменніцы пра Івана Мележа ёсць такі трапны вывад-назіранне: «Мележ вельмі тонкі, пранікнёны, трогатэльны» і сваёй душэўнай чысціні, у сваёй патрабавальнасці да сябе самога. Гэтыя словы можна з поўнай на тое падставай адрасаваць і Веры Палтаран.

Адгорнеш кнігі яе нарысаў «Ключы ад сезама» ці «Дзівасіл», прызнаных з'явамі дзяржаўнай значнасці, і некай адрэзу трапілаш у палон высокамаральнай атмасферы, скіраванай у заўтрае дзейнасці чалавека, у горадзе ён, ці ў родным маладым краіне, аспантаннага сваёй справай і непрымірыма ваража пастаўленага да ўсіх, хто замінае яму яе спраўна чыніць. Складаная дыялектыка, няспынная рухомасць няпростага жыцця людзей зямлі асабліва падуладна пісьменніцы. Некай надта ж ужо непрыкметна, без наўмыснай акцэнтацыі выяўляецца гэтая дыялектыка заўсёдных перамен навакольнай рэчаіснасці ў натуральнай плыні чалавечых учынкаў, роздумаў, хвалеваніяў, перанесеных ашчадна на паперу і асэнсаваных пэўнасцю пісьменніцкай пазіцыі.
Вера Палтаран умее слухаць свайго суб'ядзніка, умее даць яму выгаварыць-

Высокая патрабавальнасць яе як рэдактара і тады, калі яна загадала доўгі час аддзелам у часопісе «Малодосць», і цяпер, калі ўзначальвае адну з рэдакцый выдавецтва «Мастацкая літаратура», скіраваны як да сябе, так і да аўтара ў аднолькавай ступені. І ўсё гэта — на карысць нашай агульналітаратурнай справе, на выхаванне ў маладых працавітасці як зарукі паспяховага ўзыходжання да ўсё новых і новых вышшых няспыннага росту. Ды і людзі з даволі важкім стажам літаратурнай творчасці ўдзячныя Веры Сямёнаўне за яе добрае сэрца, гатовае не толькі паспагадаць, але і паўшчуваць, заўсёды з высокай мерай добразычлівасці і спагаднасці да асобы.
Астэецка адно — пажадаць Веры Сямёнаўне Палтаран і надалей нястомна працаваць, прываючы заўсёды ў квадры душэўнай поўні, якая так характэрная для яе невычэрпага творчага і арганізатарскага таленту.
Уладзімір ЮРЭВІЧ.

ДЗЯКУЙ, НАСТАЎНІК!

Наша студэнцтва ў зруйнаваным, пасляваенным Мінску было нялёгкае. І ўсё ж такі светлае старонкай засталася ў памяці заняткі па спецыяльнасці. Клас баяна вяла Эльфрыда Мікалаеўна Азарэвіч — менавіта ў той час пачыналася яна сваю педагагічную дзейнасць у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Прыходзіла на ўрок сабралася, засяроджаная, настроеная творча. Яе унутраная дысцыпліна, невычэрпны энтузіязм, аптымізм перадаваліся нам студэнтам, дапамагалі «веселіць» глядзец на бытавыя неладзі, больш аддавацца вучобе, музыцы.
Якія гэта былі ўрокі! Свята натхнення, творчасці, пошукаў! Менавіта ў такой абстаноўцы і выяўляецца да канца індывідуальнасць маладых музыкантаў, раскрываецца творчы патэнцыял навучэнца. Бо побач — дзілікатны, удумлівы, вопытны музыкант-педагог, якога паважаш і якому давяраеш. І хочацца мабілізаваць усе свае прафесійныя магчымасці, каб выканаць заданне на «выдатна», сыграць эмацыянальна насычанам, з душой, выявіць у выноваемым творы належныя штрыхі, нюан-

сы. У класе Эльфрыды Мікалаеўны мы, яе выхаванцы, ніколі не бачылі ўрока, які праводзіць б на «павышаных тонах», хаця вядома, што метадына многіх педагогаў грунтуецца на «грозных» патрабаваннях, павучаннях. Яе ж патрабавальнасць мае такую высакародную форму: чулы, індывідуальны падыход да навучэнца, умненне заўважыць, «выцягнуць», развіць яго музычны дар, абудзіць прагу да упартай працы.
Цудоўны, сціплы чалавек, педагог, Э. Азарэвіч для нас, цяпер ужо малодшых яе калег, яшчэ і прыклад нястомнага прапагандыста народна-інструментальнага мастацтва. Пэўны час яна сама выступала як выканаўца — была канцэртмайстрам групы баянаў Дзяржаўнага народнага аркестра БССР. І хіба не магло не ўплываць яе захапленне беларускай музыкай на заняткі са студэнтамі! Удумліва, зыходзячы з індывідуальных магчымасцяў, творчага сілладу кожнага свайго выхаванца, падбірала яна вучэбны рэпертуар. Добры знаўца інструмента, яна рабіла і прапаноўвала студэнтам уласныя апрацоўкі народных песень, а тансэма перакла-

дала для баяна творы розных жанраў. Транскрыпцыямі Э. Азарэвіч займаецца і зараз. Яе галоўная задача тут — выхоўваць маладога музыканта на лепшых узорах, падбіраючы пры гэтым творы, мастацкасць якіх не снажаецца ў баянным гучанні. Між іншым, яна — ініцыятар цікавай завядзёнкі ў нас на кафедрі: уключаць у рэпертуар студэнта-баяніста фартэпійныя санаты Л. Бетховена.
Нас, колішніх выпускнікоў-баяністаў, якія атрымалі вышэйшую прафесійную падрыхтоўку ў аднаго са старэйшых педагогаў Э. Азарэвіч, амаль 70. Мы працуем у розных кутках краіны. Праз нейкі час наш «этэрад» папоўняць зусім маладыя калегі — сённяшнія студэнты Эльфрыды Мікалаеўны. І яны выправяюцца ў самастойны шлях, несучы лепшыя педагагічныя і выканаўчыя традыцыі сваёй Настаўніцы, якой споўнілася нядаўна 60. Яны захаваюць чалавечую цеплыню і творчы напал, якімі паўняцца яе ўрокі. Няхай жа і надалей будзе стабільным яе педагагічны плён!
У. САВІЦКІ,
дацэнт БДК імя А. Луначарскага.

ВОСЬ ЕН СЯДЗІЦЬ перада мною, уласнай персонею, Мікалаі Васільевіч Магільны. Пра яго я шмат чуў і ад калекцыянераў, і ад тых, хто трэцца каля іх. Сярод калекцыянераў Мікалаі Васільевіч лічыцца «кітом». І ў мінскай кватэры, і на «хутары» ў Пухавіцкім раёне ў яго сотні і сотні розных прадметаў, якія зрабляць гонар любому музею: калекцыі самавараў і унікальных прасніц, медных патэльні, якім мо па сто гадоў, ручной вышыўкі ручнікі, рэчы, сплеченыя з лазы і саломкі, аброці з аздобай, верацёны, каромыслы і даёнкі, ёсць прыстасаванне для шыцця ботаў, станок для выточвання верацён, нават капкан на воўка... Ды хіба ўсё пералічыш? Пакрыўджаным тонам Магільны гаворыць, што вось ужо дваццаць гадоў ён збірае прадметы матэрыяльнай культуры, прыкладнага мастацтва з адзінай мэтай перадаць усё гэта народу, а яго не цэняць, ну зусім не цэняць...

Я слухаю гэты маналог, а перад вачамі чамусьці стаіць машынапісны лісток паперы, які я бачыў у адным з музеяў. Лісток той — акт аб набыцці музеем у Мікалая Васільевіча ў 1974 годзе розных рэчаў старага сялянскага побыту: «мяншак для чаркі, кос — 4 руб.; набіраны лубяны цыліндрычнай формы — 40 руб.; набіраны лубяны з адзнакай 1927 года — 35 руб.; прасніца — 70 руб.; падсвечнік — 18 руб.» У іншых актах пералічаны: ярмо для валоды, каромыслы, ганчарны посуд і г. д. — усяго амаль на паўтары тысячы рублёў.

— У 1970 годзе, — расказвае між тым Магільны, — я склаў завяшчанне аб перадачы ўсёй калекцыі абласному Дому мастацкай самадзейнасці, але там нават не паварушыліся...

Гляджу ў твар Магільнага — пачырванее ці не? Не, толькі вочы крыху звужыліся. Гэтае завяшчанне — адна з казырных карт Мікалая Васільевіча, прызначаных, вядома, для недасведчаных. Ды толькі мне ўжо вядома яе сапраўдная цана. Расказаў тагачасны дырэктар Дома мастацкай самадзейнасці Томас Мацвеевіч Курыла, як было гэта на самай справе. Сапраўды, прыходзіў Магільны з тавой прапановай, ды паставіў умову — надаць яго калекцыі статус музея, а самога прызначыць дырэктарам таго музея з адпаведнай зарплатай. Затое, маўляў, пасля яго смерці ўся калекцыя пярэйдзе, як ён любіць гаварыць, народу.

А пакуль што... Два ці тры гады назад Магільны прадаў Дзяржаўнаму музею БССР некалькі калекцый меднага посуду... за сем тысяч рублёў. Загадчыца аддзела музея Алена Міхайлаўна Заклінская ўспамінае:

— Паверыце, сорамна ўспамінаць той гандаль. Магільны запрасіў за ўсё ў два разы больш. Я яму: «Пабойцеся бога», а ён: «Не купіце вы, купіце ленинградскі музей». Таргаваўся літаральна за кожную патэльню, кожны таз, вядро, лямпу. І яшчэ адна характэрная дэталю, — дадае яна, сумна ўсміхаючыся. — Ёсць тадае яна, сумна ўсміхаючыся. — Ёсць тадае няяснае правіла: пасля завяршэння буйной пакупкі калекцыянер дорыць музею адну рэч бясплатна. Угледзелі мы на адной з паліц стары грамафон. Кам: «Ну вось, яго вы нам аддасце ў прыдачу». Што вы, адразу пачаў енчыць, што і так прадзешавіў. Гадзіну ўгаворвалі. Нарэшце, сцяміў, што з музеем яму нявыгадна сварыцца, аддаў грамафон...

Дарэчы, тая пагроза — «купіце Ленинград» — яшчэ адзін з козыраў Мікалая Васільевіча. Гэтым «канкурэнтам» палюхаў ён і намесніка дырэктара Дзяржаўнага мастацкага музея БССР І. Паншыну. У свой час Магільны набіваўся музею са сваёй калекцыяй вырабаў з карэнняў. Яна паглядзела тую калекцыю і не знайшла там нічога цікавага, чым вельмі раззлавала гаспадарка. «Ах, так, — сказаў ён, — дык заўтра ж адпраўляю яе ў Ленинград».

Мы не ведаем, ці здзейсніў тады Магільны свой намер, затое дакладна вядома, што нядаўна ён прадаў Ленинградскаму музею этнаграфіі народаў СССР прадметы прыкладнага мастацтва на буйную суму.

Вось такія будні Мікалая Васільевіча. Смешна (а мо сумна), але сёння ён у нас самы буйны аптывы гандляр прадметамі старыны, антыкварыяту.

Хто-хто, а гэты чалавек адчувае кан'юнктуру. Абсталёўваецца, скажам, у Мінску, на вуліцы Веры Харужай, піўны барскі, на народным стылі. Хто адразу прапануе ў сваё паслугі? Магільны, вядома. Зноў ідзе бясконцы гандаль. Закупачная камісія ацэньвае прапанаваныя ім ручнікі, латунныя падносы, набіранкі, падсвечнікі, саламяныя плячэнькі ў 700 рублёў, Мікалаі Васільевіч, як заўсёды, вымагае суму ўтрая большую, але, нарэшце, са скрыпам пагаджаецца. І ўсё роўна не быко-

дзіцца без скандалу. Аднойчы Магільны літаральна ўрываецца з лаянкай у бар, пачынае на вачах усіх зрываць з вітрыны свае рэчы і кідаць у мех. Прычына? На некалькі дзён затрымалі выплату «гандару». І толькі калі грошы трапілі ў кішэню, наш «бясрэрэбранік» вярнуў тыя ступы, лапці і ручнікі назад. (Расказваючы пра гэты выпадак, хочацца зрабіць і такую заўвагу: зусім, відаць, не абавязкова было шынку «У Лявона» — так называецца піўны бар — набываць для аздобы сапраўдныя музейныя рэчы. Мне расказала дырэктар бара, што некаторыя з іх украдзены ўжо. І потым, увогуле, усё гэта выглядае сёння трохі дзіўна: ручнікі і лапці — і тут жа шалёны віск наймаднейшай эстраднай музыкі, ад якой не чуваць уласнага голасу, і тут жа, відаць, для большага эфекту — літары, што пасылаюць у залу то чырвонае, то сіняе, то зялёнае святло. Дальбог, як у цырку!).

Я адчуваю, што ўчытача ўжо выпела пытанне: на чым трываеца бізнес таго Магільнага? Адкуль у яго столькі унікальных рэчаў народнай творчасці, народнага ўжытку? Аўтар упэўнены, што і самы наіўны чалавек здагадаўся — Мікалаі

біро прапаганды Саюза пісьменнікаў БССР «набыла» некалькі дзсяткаў старадаўніх вышываных блузак і розных прасніц (тры з іх яна паспела прадаць ужо Мастацкаму музею БССР). Яшчэ далей да яго маладому хлопцу, які прынёс у Магілёўскі абласны краязнаўчы музей «на экспертызу» цікавую старую іконку. Калі ў яго спыталі, дзе ён узяў яе і навошта яна яму, хлопец, абышоўшы маўчаннем першае пытанне, растлумачыў: «У мяне іх ужо шмат, збіраю калекцыю».

Адным словам, факт застаецца фактам — у выніку той моды, што наглядаецца апошнія дзесяць гадоў на збіральніцтва прадметаў матэрыяльнай культуры, народнага прыкладнага мастацтва, старадаўняга жывалісу, у прыватных руках апынуліся значныя мастацкія каштоўнасці.

Пабывайце ў майстэрнях некаторых мастакоў — чаго тут толькі няма: іконы, прасніцы, саламяныя кашы, распяці, ручнікі, медны посуд... Некаторыя з іх — унікальныя — просяцца ў музей, дзе б гэтыя ўзоры мастацкага генія народа маглі б пабачыць тысячы людзей. Баюся, не пабачаць. Ва ўсіх на памя-

Васільевіч сам за той медны посуд сямі тысяч не плаціў, і за тую мяншак частых рублёў таксама не аддаў. Ды і сам Магільны тут асабліва не маскіруецца. У яго сваё тавары, якой ён, бывае, хваліцца. Метода тая на дзіва нескладаная. Адпраўляючыся ў чарговую «экспедицыю» (а ён на працягу многіх гадоў аблазіў літаральна ўсё Палессе), Магільны набірае з сабой рознага шырпатрэбу: пластмасавыя тэрмасы, вафельныя ручнікі, паркалёвыя хусткі і возіць усё гэта па вёсках. Карабейнік ён вопытны, ведае: не ў адной хаце, дык у другой знойдзеца бабуля, якая за тэрмас коштам у 3—4 рублі аддасць, скажам, стары медны таз, які служыў яшчэ з дзядам. За 25 такіх тазоў Магільны садраў з музея 635 рублёў і, яшчэ плакаўся, што прадзешавіў.

Я прабачу новае пытанне чытача: як удаецца яму рабіць усё гэтыя «чаўночныя» аперацыі: горад — вёска — горад, ды ва ўсіх на вачах, ды яшчэ з такім для сябе поспехам? Пасля трохі я паспрабую ўсё гэта растлумачыць, цяпер жа заўважым толькі, што Мікалаі Васільевіч мае ад таго-сяго падтрымку і маральную (калі ёсць у гэтым нейкая мараль).

Тут я павінен зрабіць невялікае адступленне. Калі рыхтаваўся гэты артыкул, аўтару, натуральна, давалося пахадзіць па музеях, установах, сустрэцца і гаварыць з многімі людзьмі. Не ведаю, якім чынам, але Магільнаму стала вядома, што ім «цкавіцца карэспандэнт». І пайшло, і паехала — пачаліся званкі і візіты ў рэдакцыю няпрошаных «адвакатаў» Мікалая Васільевіча. Хто ўпростаў не «чапаць» яго, а хто і проста пагражаў рознымі карамі.

Ах, гэтыя нашы снобы і снобікі! Снабізм наогул не выклікае пачувасці, тым больш правінцыйнасці, калі, як кажуць, «і комін ніжэйшы, і дым жуць». Колькі раззлавалася гэтых радзейшых «мастацкіх» дамачак, без «літаратурна-мастацкіх» дамачак, без якіх не абходзіцца ніводная выдання літаратурнай сустрэчы, ніводнага спектакля! Іх убачыш і ў майстэрнях мастакоў і за кулісамі тэатраў і ў кінастуды. Нічога не ўмеючы, ніколі і ў кінастуды. Нічога не ўмеючы, ніколі не маючы ўласнай думкі, яны заўсёды не маючы ўласнай любові плётку, любую гатовы падхапіць мусоліць усё гэта ў дачулку, каб потым «сялонах», выдучычы чорнае маршчаных «сялонах», выдучычы чорнае за белае і белае за чорнае. Не вельмі абцяжараны маральнымі прынцыпамі, гэтыя абывацелі час ад часу ўзнімаюць гвалт у абарону чарговага «сапраўднага выратавальніка» нечага.

Хіба не іх маральнай падтрымкай многія гады маюцца мацеры дзялоў Магільны? На чым гэтыя падтрымка грунтуецца? Ах, у яго кватэры ўсё так нечужыя, нават ложка няма, замест яе — паліца з дошак, пакрытых шкурай, і чэрап побач. І камін нават ёсць...

Могучы сказаць, што такіх, як Магільны, у нас няма. Ці варта біць у званы? (А званы, цікава, у яго ёсць?) Сапраўды, мабыць, такога маштабу — няшмат. Далёка да яго, скажам, Л. Ганчаровай, якая ў час паездка па пуцёўках

ці пажар у майстэрні аднаго з нашых масцітых мастакоў, дзе разам з часткай яго карцін згарэла нямала рэдкіх ікон.

Мы, вядома, не супраць калекцыяніравання. Але калі гэта патрэба душы, захваленне, калі калекцыя дапамагае чалавеку ўдасканаліцца ў нечым. Але калекцыяніраванне дзеля моды? Дзеля прэстыжу? (Нават калі пры гэтым і не ставіцца мэта нажывы).

Я не ведаю (на жаль, ніхто не ведае), колькі людзей у рэспубліцы займаецца розным калекцыяніраваннем — ад старых прасніц да старадаўнявых кніг. Па сутнасці, акрамя 11 тысяч чалавек, аб'яднаных Рэспубліканскім аддзяленнем Усеаюназнага таварыства філатэстаў, усе астатнія, нават нумізматы, па заўсялякім улікам і кантролем. У якім стане (у сэнсе захаванасці) іх калекцыі, што ў іх ёсць каштоўнага, па якіх каналах ідзе купля-продаж — не ведаюць дакладна ні музей, ні дамы народнай творчасці.

Нядаўна я гутарыў з дырэктарам Гродзенскага абласнога краязнаўчага музея Ядвігай Францаўнай Васьковай. Яна расказала аб былым жыхары Ваўкавыска Г. Пеху, у якога была вялікая калекцыя нумізматыкі і медалёў (па вызначэнні Я. Васьковай, адна з самых буйных у краіне). У гэтай калекцыі былі унікальныя экзэмпляры манет і медалёў, якія з'яўляліся каштоўнейшымі помнікамі гісторыі. Пех гэты ўжо гадоў з трынаццаць як памёр. Які лёс напаткаў яго калекцыю, Ядвіга Францаўна не ведае. «Мо яна ў яго дзяцей?» — робіць яна здагадку. (Пра лёс гэтай калекцыі мне пазней усё ж такі ўдалося даведацца. Значную яе частку ўдава нябожчыка прадала мясцоваму калекцыянеру М. Верацілу, які збірае нумізматыку, медалі, узоры старажытнага прыкладнага мастацтва, нават археалагічныя знаходкі. Як засведчыў дырэктар Ваўкавыскага ваенна-гістарычнага музея М. Дарожкін, Пех у свой час самапасам праводзіў археалагічныя раскопкі на так званай «Шведскай гары», і ў яго руках апынуліся каштоўнейшыя гістарычныя рэліквіі. Цяпер яны перакачавалі да Верацілы, які нікому іх не паказвае).

У Гомелі нейкі Я. Генін збірае старадаўнявыя кнігі, манеты, медалі і іконы. Што гэта за калекцыя, ведае толькі яе гаспадар.

— Мы хацелі купіць у яго некалькі прадметаў, якіх у нас няма, ды ён заламаў такую цану, што мы адступіліся, — скардзіцца дырэктар Гомельскага абласнога краязнаўчага музея Людміла Іванаўна Шыловіч. — Такі ж фінал напаткаў наш ваяж да Р. Балотнага — уладальніка вялізнай калекцыі медалёў. Між тым, нам вядома, — працягвае Людміла Іванаўна, — што ў Гомелі існуе чорны рынак, дзе ідзе купля-продаж і

медалёў, і старых манет, і рэдкіх кніг, якія маюць, акрамя ўсяго іншага, гістарычную каштоўнасць, і прадметаў народнага прыкладнага мастацтва.

Даводзіцца чуць думку: каб не гэтыя калекцыянеры, многія з помнікаў нашай гісторыі і культуры засталіся б нявыяўленымі, не сталі б нашым сённяшнім здабыткам, і таму ім трэба «дзякуй» сказаць.

Не, паважаныя мае «апаненты», у нас ёсць каму сказаць «дзякуй» — тым выдатным краязнаўцам, якія аддалі дзесяцікі гадоў бескарысліваму служэнню справе зберажэння духоўнай спадчыны народа.

Я, мабыць, ніколі не забуду сустрэчы з Боянам Васільевічам Міралюбавым, старым пінскім інтэлігентам, лаціністам, які амаль усё жыццё прысвяціў археалогіі. Ён толькі аматар, але яго імя звязана з самымі буйнымі археалагічнымі знаходкамі на тэрыторыі Пінскага Палесся, яго пярэ належаць некалькі спецыяльных навуковых публікацый, у тым ліку і ў Беларускай Савецкай Эцыклапедыі. Праз рукі Бояна Васільевіча прайшлі велізарныя каштоўнасці, але ўсе яны — у Пінскім краязнаўчым музеі.

У Клецку жыве і працуе Дарафей Максімавіч Чорны, настаўнік геаграфіі. Многія гады ён збірае (і заахоціў да гэтага вучняў) усё, што звязана са старажытнай матэрыяльнай культурай народа, яго мастацтвам: ручнікі, кашцюмы, кераміку, ткацтва, прасніцы, драўляныя прылады працы і г. д. Усю гэтую унікальную калекцыю Дарафей Фёдаравіч таксама (бясплатна, вядома) прадаў раённаму краязнаўчаму музею, які нядаўна тут адкрыўся. Мала таго, ён напісаў і публікацыю для музея, падрыхтаваў вучняў-экскурсаводаў.

Такіх людзей можна знайсці ці не ў кожным раёне — апантаных, сумленых, з высокім пачуццём грамадзянскага абавязку.

Ну, а нашы «героі»? На каго «працуюць» магільныя і ганчаровыя? Толькі на сябе.

Вісеў стары цудоўны ручнік у бабулькі, а цяпер вісіць у Магільнага, — што, па сутнасці, змянілася? Хіба толькі што ручнік (ці прасніца, ці поцілка, ці стары спарыш) перакачаваў з адной хаты ў другую? Ды толькі ж бабулька, ці я маці, ці маці маці вышылі той ручнік сваімі рукамі, а Магільны толькі пакарыстаўся, амаль «за так», плёнам іх працы? Ах, праўда, ён прадаў ручнік у піўны бар... А ці законны гэты яго «навар»? Ёсць жа ў нас Закон аб ахове помнікаў гісторыі і культуры, дзе чорным па белым запісана: «Збіранне старадаўніх дакументальных помнікаў, твораў старажытнага жывалісу і старажытнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва арганізацыямі або грамадзянамі дапускаецца пры наяўнасці спецыяльнага дазволу, які выдаецца і рэгіструецца ва ўстаноўленым парадку» (артыкул 39).

Дык вось, фактычна ніводны з калекцыянераў, якія «працуюць» менавіта ў гэтай галіне, дазволу такога не мае.

Ёсць яшчэ і інструкцыя Міністэрства культуры БССР аб парадку выяўлення, уліку, аховы і выкарыстання рухомых помнікаў мастацтва на тэрыторыі рэспублікі, у якой гаворыцца, што грамадзяне, у асабістай уласнасці якіх маюцца рухомыя помнікі мастацтва (да іх, у прыватнасці, належаць прадметы этнаграфіі, быту, народнай творчасці), абавязаны паведаміць пра гэта ў выканком мясцовага Савета народных дэпутатаў і прытрымлівацца правілаў аховы, выкарыстання, уліку і рэстаўрацыі іх у адпаведнасці з парадкам, устаноўленым заканадаўствам. Што датычыць продажу пералічаных помнікаў культуры ў мастацтва, дык ён дапускаецца ў выключных выпадках пры абавязковай згодзе дзяржаўных органаў аховы помнікаў.

Сярод іншых пытанняў, з якімі я звяртаўся да супрацоўнікаў музеяў, дамоў народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці, мастацтвазнаўцаў, работнікаў міліцыі, мастакоў, было і такое: «Як вы ацэньваеце дзейнасць такіх «калекцыянераў», як Магільны?»

І. Загрышаў, дырэктар Дзяржаўнага музея БССР: «Магільны — гэта жахлівая з'ява».

І. Паншына, намеснік дырэктара Мастацкага музея БССР: «Такія людзі наосяць непараўнальную шкоду музейнай справе».

В. Церашчатава, загадчык сектара старажытна-беларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, кандыдат мастацтвазнаўства: «Магільны разбазарвае народнае мастацтва».

(Заканчэнне на стар. 14).

СЯРОД ПЕРАМОЖЦАЎ

Больш чым шэсць месяцаў працягваўся арганізаваны Міністэрствам культуры СССР і Галоўным камітэтам Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі СССР агляд маладзёжных самадзейных музычных ансамбляў і агітацыйна-мастацкіх бригад — лаўрэатаў Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Агляд прывячаўся юбілею Ленінскага камсамола.

Паспяхова выканалі ўмовы агляду 40 вакальна-інструментальных ансамбляў і 26 агітацыйна-мастацкіх кіраўнік Валерыя Іофе ўдасцоены сярэбраным медалём.

Вакальна-інструментальны ансамбль «Раніца» ордэна Леніна калгаса «Прагрэс» (сяло Верцялішкі) ўзнагароджаны дыпламам II ступені, мастацкі кіраўнік Валерыя Іофе ўдасцоены сярэбраным медалём.

Высокую ацэнку журы і слухачоў заслужыў вакальна-інструментальны ансамбль «Сябры» Бярэзінскага раённага Дома культуры. «Сябры» ўдасцоены дыплама I ступені, мастацкі кіраўнік В. Сакаў і салістка І. Пустаханова ўзнагароджаны сярэбранымі медалямі. За высокі мастацкі ўзровень конкурснай праграмы вядучая В. Марозава ўзнагароджана бронзавым медалём.

Бярэзінскія «Сябры».

«Галасы Палесся».

Фота аўтара.

«Хімвалакно» імя У. І. Леніна. Агітэатр паказваў сваю лепшую работу — тэатралізаванае прадстаўленне «Наш паравоз, наперад ляці!» і быў ўзнагароджаны дыпламам I ступені. Галоўны рэжысёр і аўтар сцэнарыя, лаўрэат прэміі ЛКСМ Беларусі Уладзімір Бараноўскі ўзнагароджаны сярэбраным медалём.

Высокую ацэнку журы і слухачоў заслужыў вакальна-інструментальны ансамбль «Сябры» Бярэзінскага раённага Дома культуры. «Сябры» ўдасцоены дыплама I ступені, мастацкі кіраўнік В. Сакаў і салістка І. Пустаханова ўзнагароджаны сярэбранымі медалямі. За высокі мастацкі ўзровень конкурснай праграмы вядучая В. Марозава ўзнагароджана бронзавым медалём.

Віцябчан прадстаўлялі два ансамблі — «Лянок» Віцебскага ветэрынарнага інстытута і «Ліра» Віцебскага раённага Дома культуры. Яны выдатна выконвалі песні беларускіх кампазітараў і народныя песні ў сучаснай інтэрпрэтацыі і таксама былі ўдасцоены дыпламаў і медалёў.

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, народная агітацыйна-мастацкая бригада «Вестуны» ўзнагароджана дыпламам II ступені, а яе мастацкі кіраўнік Валерыя Іофэ — сярэбраным медалём.

Такі ж дыплом атрымаў народны ансамбль песні і танца «Будаўнік» будтрэста № 5 горада

Брэста, а яго кіраўнік Веніямін Васіленка і салістка Марыя Альшэўская ўзнагароджаны сярэбранымі медалямі.

«Галасы Палесся» — так называецца вакальна-інструментальны ансамбль ДК аб'яднання «Гомельдрэў» — лаўрэат многіх конкурсаў, уладальнік вялікага залатога медаля фестывалю. Праграма гамельчан вызначалася арыгінальнымі апрацоўкамі народных песень, аранжыроўкамі твораў савецкіх кампазітараў. За сваю канцэртную праграму ансамбль быў зацверджаны ўдзельнікам ВДНГ СССР.

У час знаходжання ў Маскве ўсе ўдзельнікі агляду былі ўзнагароджаны дырэкцыяй выстаўкі памятнымі значкамі — «Удзельніку творчага паказу на ВДНГ СССР».

В. БЕЛЯКОЎ, рэжысёр, член Усерасійскага тэатральнага аб'яднання.

Магілёўская «Усмешка».

Столінскія «Вестуны».

«Хімвалакно» імя У. І. Леніна. Агітэатр паказваў сваю лепшую работу — тэатралізаванае прадстаўленне «Наш паравоз, наперад ляці!» і быў ўзнагароджаны дыпламам I ступені. Галоўны рэжысёр і аўтар сцэнарыя, лаўрэат прэміі ЛКСМ Беларусі Уладзімір Бараноўскі ўзнагароджаны сярэбраным медалём.

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, народная агітацыйна-мастацкая бригада «Вестуны» ўзнагароджана дыпламам II ступені, а яе мастацкі кіраўнік Валерыя Іофэ — сярэбраным медалём.

Такі ж дыплом атрымаў народны ансамбль песні і танца «Будаўнік» будтрэста № 5 горада

Брэста, а яго кіраўнік Веніямін Васіленка і салістка Марыя Альшэўская ўзнагароджаны сярэбранымі медалямі.

«Галасы Палесся» — так называецца вакальна-інструментальны ансамбль ДК аб'яднання «Гомельдрэў» — лаўрэат многіх конкурсаў, уладальнік вялікага залатога медаля фестывалю. Праграма гамельчан вызначалася арыгінальнымі апрацоўкамі народных песень, аранжыроўкамі твораў савецкіх кампазітараў. За сваю канцэртную праграму ансамбль быў зацверджаны ўдзельнікам ВДНГ СССР.

У час знаходжання ў Маскве ўсе ўдзельнікі агляду былі ўзнагароджаны дырэкцыяй выстаўкі памятнымі значкамі — «Удзельніку творчага паказу на ВДНГ СССР».

В. БЕЛЯКОЎ, рэжысёр, член Усерасійскага тэатральнага аб'яднання.

ЗАЛАТЫ ПАКОС ПАЭТА

Да 70-годдзя з дня нараджэння Валерыя МАРАКОВА

«У гліне, вапне, юны, ветлы, я сонцу гімн тады спяваў... Было так хораша, так светла, бы сад расцвіў мае душы» — пісаў у 1929 годзе ў паэме «Таварыш Нюрын» Валерыя Маракі. Гэты радкі мне заўсёды нагадваюць цяпер ужо далёкі 1923 год, калі ў саўгасе «Шчытомерычы» я ўпершыню пазнаёміўся з іх аўтарам, тады яшчэ чатырнаццацігадовым хлапчуком, што разам з бацькам клаў падмурак новага дома.

А аднойчы ў святочны дзень мы з Валерыем выбраліся ў даволі няблізкую прагудку на рэчку Пціч. Чэрвеньскі сонечны дзень вабіў цеплынёй і прыгажосцю. Мы ляжалі на мурожнай траве наля млына. Латак маўчаў. Вада дзе-нідзе прабілася праз шчыліны заставак. Вось тады юны паэт і прачытаў некалькі сваіх першых вершаў. Ужо ў 1926 годзе ў яго выйшаў першы паэтычны зборнік «Плэсткі», а ў наступным — «На залатым паносе». Аўтар запрасіў мяне да сябе. Аўтограф на ўспамін вельмі ўзрадаваў.

Дружба наша з кожным годам мацавалася. Мы ўмелі па-сяброўску крытыкаваць адзін аднаго, радаваліся поспехам, былі незадаволены няўдачамі.

Асабліва запамінуся літаратурны вечар, які адбыўся ў 1932 годзе ў гарадскім клубе ў Рэчыцы, дзе мы, тады студэнты літаратурна-лінгвістычнага аддзялення крытычна-творчай секцыі Вышэйшага педагагічнага інстытута імя Горкага, былі на прыняцці. За месяц было напісана шмат твораў. Прафесар Міхась Пятуховіч, што прыехаў з Мінска, зрабіў вялікі даклад аб беларускай літаратуры, у якім немалую ўвагу ўдзяліў нашай творчасці.

Потым выступалі Ю. Лявонны, З. Півавараў, А. Раманюска... Асаблівы поспех у аўдыторыі меў В. Маракі. Присутных вельмі ўсхваляваў яго верш «Ліст да паэта Петруся Броўкі». Узнёсла прагучалі радкі:

Так многа патрэбна
Сказаць нам, так многа,
Каб песня пшчотай і куляй была...
Каб нашы сэрцы над слаўнай дарогай,
Якой мы ідзем, не крадала імгла...

З В. Маракі нам давялося пабыць у Ленінградзе, Кранштаце, на лінкоры «Парыжская камуна» ў Фінскім заліве, на Волхавскай гідрстанцыі, у Дзецікім Сяле (былым Царскім). І дзе б ні спыняўся паэт, яго бланкот напаяўся новымі шчырымі радкамі, творами, у якіх палала полымя любові да працоўных людзей, да сваёй радзімы...

Залаты песенны панос В. Маракі быў даволі пльвіны, але толькі нязначная частка яго твораў убачыла свет. На жаль, архіў паэта загінуў у час Вялікай Айчыннай вайны.

У пачатку трыццаціх гадоў, акрамя названых зборнікаў, В. Маракі выдаў кнігі паэзіі «Вяршыні жаданняў» і «Права на зброю», рэгулярна выступаў у перыядычным друку.

У адным са сваіх твораў паэт пісаў:

У новых,
Чыстых гарадах,
Выць можа,
Успомняць на хвіліну
Аб нашых ранішніх
Шляхах —
У прасторы будучай краіны.

Святлом маланкі бліснула яго паэзія ў раннія пасляваенныя гады, але ж яна на доўга застаецца ў памяці тых, хто любіў і любіць літаратуру.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

СПЫНІЦЕ МАГІЛЬНАГА!

(Заканчэнне. Пачаток на стар. 13.)

Т. Курыла, дырэктар рэспубліканскага Дома мастацкай самадзейнасці Белсаўпрофа: «Цярпець такое ў нашым асяроддзі далей нельга».

Пералік аналагічных выказванняў можна было б прадоўжыць. І ўсё ж такі ў тым, што Магільны адчувае сябе прывольна, вінаваты ў нейкай ступені і нашы музеі, дамы народнай творчасці, нарэшце, людзі, прамы абавязак якіх — ахоўваць, зберагаць духоўную спадчыну народа.

Што і казаць, Мікалай Васільевіч сто разоў даказаў, што ён больш паваротлівы за многіх нашых музейных работнікаў. Ён лепей за іх ведае, дзе, што і як ляжыць. Потым набывае прапануе таму ж музею, якому, відаць, больш спакойна (і клопатаў ніякіх) купіць у яго, чым адраўляць некуды экспедыцыю.

Разам з тым, каб быць справядлівым, адначасна, што арганізацыя пошукавай работы ў музеях абмежавана цеснымі рамкамі ліміту на камандзіраваныя, адсутнасцю транспарту і г. д. Выправіць, скажам, экспедыцыю на два тыдні (а

інакш што гэта за экспедыцыя?) — цэлая праблема. І што яшчэ даўна: работнікам, якія выязджаюць у вёску, не даюць пад справядліва грошай. Тацяна Іваннаўна Сцёпіна, загадчыца музея беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах (філіял Дзяржаўнага мастацкага музея БССР), на нашу думку, справядліва наракае на вельмі нягнуткую сістэму закупак. Каб купіць нейкі прадмет, які ўяўляе музейную каштоўнасць, трэба на месцы склаасці закупачны акт, потым той прадмет, разам з заявай гаспадары, завезці на закупачную камісію Міністэрства культуры, якая ацэніць яго, і мо праз паўгода выйце грошы ўладальніку, хаця сума можа не перавышаць 5—10 рублёў. Пры такім парадку, думаецца, у другі раз той дзядуля ці бабуля выбяруць сабе спрытнейшага «купца», які дасць хоць меней, ды затое адразу і без усякай пісаніны.

Усё гэта, натуральна, спрыяе магільным адчуванням сябе гаспадарамі становішча.

Ну, а якія ў іх узаемаадносіны з Таварыствам аховы помнікаў гісторыі і куль-

туры, аддзяленні якога ёсць ва ўсіх раёнах? А ніякіх узаемаадносін няма. Яны — самі па сабе, таварыства — само па сабе. Намеснік старшыні прэзідыума рэспубліканскага таварыства Фёдар Васільевіч Барысевіч растлумачыў, што ў сферы іх дзейнасці да апошняга часу былі толькі помнікі маштабныя, фундаментальныя і толькі цяпер увага таварыства скіроўваецца на ахову так званых рухомых помнікаў гісторыі і культуры. Прызнаўся Фёдар Васільевіч, што ў сувязі з новым кірункам хацеў ён пазнаёміцца з калекцыяй Магільнага. Ды той, разуমেючы, з кім мае справу, наадрэз адмовіўся ад знаёмства. На тым і скончылася...

Што і казаць, наша Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры пакуляе што яшчэ не заўсёды праяўляе актыўнасць, патрабавальнасць, нават, калі хочаце, прынцыповасць. Членаў таварыства ў нашай рэспубліцы больш за мільён семсот тысяч — вялікая сіла, але ж, не сак-

рэт, — многія яе члены носяць гэтак званне чыста намінальна.

Мне думаецца, што ў кожным раёне мясцовым аддзяленнем таварыства варта было б стварыць ініцыятыўныя групы (з удзелам вопытных краязнаўцаў, з прыцягненнем школьнікаў), якія б узлілі на сабе ўлік і зберажэнне рухомых помнікаў гісторыі і культуры, зберажэнне іх і ад набегаў розных дзялякоў.

Пад «заслону» хочацца прапанаваць яшчэ адзін артыкул Закона: «Помнікі гісторыі і культуры выкарыстоўваюцца ў мэтах развіцця навукі, народнай асветы і культуры, патрыятычнага, ідэйна-маральнага, інтэрнацыянальнага і эстэтычнага выхавання...»

Я спытаў у Магільнага, што ён думае на гэты конт. З усмешкай ён адказаў: «Закон павінен ісці да мяне, а не я да закона...»

Мо спраўды варта было б прыслухацца да яго слоў?

М. ЗАМСКІ.

Рэдакцыя штотыднёвіка спадзяецца, што пытанні, узнятыя ў артыкуле «Спыніце Магільнага!», знойдуць водгук у чытача. Мы заклікаем вас, дарагія таварышы, абмяняцца на старонках «ЛіМа» думкамі аб праблемах, якія тычацца аховы помнікаў нашай гісторыі і культуры. Было б вельмі добра, калі б у гэтай нашай гаворцы прынялі ўдзел работнікі музеяў, актывісты Таварыства аховы помнікаў, мастакі, літаратары, архітэктары, калекцыянеры, адным словам, усе, каму блізка гэтая тэма.

Чакаем вашых пісем.

ЭНЦЫ- КЛАПЕДЫЯ Ў ПАШТОЎКАХ

Пра Вячаслава Міхайлавіча Целеша мы даведаліся ад мінскіх калекцыянераў. Нарадзіўся на Гродзеншчыне, цяпер жыве ў Рызе, працуе мастаком-афарміцелем на адным з прадпрыемстваў, а ў вольны час займаецца паштоўкамі — не проста збірае, што трапіць пад руку, а шукае, сістэматызуе знойдзенае, апрацоўвае — адным словам, вядзе даследаванне. Нам захацелася пазнаёміць з гэтым чалавекам і яго скарбам нашых чытачоў. І вось Вячаслаў Целеш — госць нашай рэдакцыі.

Паштоўкі я пачаў збіраць, калі вучыўся ў Краснасельскай сярэдняй школе. Я любіў маляваць. Таму купляў каляровыя паштоўкі і капіраваў іх. Так з цягам часу іх накапілася вельмі шмат. Пазней стаў набываць паштоўкі з рэпрадукцыямі твораў выяўленчага мастацтва. А калі паступіў у Рыжскую мастацкую акадэмію, знаёмства з шэдэўрамі сусветнага жывапісу дапамагала вывучаць гісторыю мастацтва.

Тады ж я пачаў збіраць паштоўкі з відамі Беларусі. Тут, у Рызе, я ўпершыню ўбачыў ілюстраваныя паштоўкі, выдадзеныя ў канцы мінулага, у пачатку нашага стагоддзя. Яны трапіліся ў рыжскіх калекцыянераў і іх можна было набыць. Вядома, што ад старых беларускіх гарадоў нічога не засталася — усё было знішчана гітлераўскімі захопнікамі. — Я

Беларускія тыпы.

зраумеў, што беларускія паштоўкі — гэта каштоўнейшыя дакументы мінулай эпохі і што іх трэба збіраць, пакуль не позна. У Рызе трапіліся паштоўкі з відамі іншых гарадоў: Масквы, Кіева, Самары, С.-Пецярбурга і інш. Я пачаў набываць іх і адсылаць тым, у каго былі паштоўкі з гарадамі Беларусі. На абмен. Так я стаў заўзятым калекцыянерам. Каштоўныя для мяне паштоўкі я атрымаў ад мастака Пятра Сергіевіча. Беларускі мастак, які жыве ў Літве, падарыў мне 9 экзэмпляраў паштовак, выдадзеных у 1906 годзе ў Пецярбурзе, з ілюстрацыямі «беларускіх сялянскіх тыпаў». Атрымаў я некалькі старых і сучасных беларускіх паштовак і з Мінска — ад кандыдата філалагічных навук Адама Мальдзіса.

А потым і сябры-знаёмыя, вядома маё захалленне, пачалі папаўняць маю калекцыю.

Вось адзін эпізод з маіх пошукаў. У маёй калекцыі меліся паштоўкі з відамі Мінска, Гродна, Слоніма, Баранавічаў, Рэчыцы і іншых гарадоў, а вось майго роднага раённага горада Ваўкавыска ў паштоўках не трапілася. Я ўжо думаў, што не пашанцавала гэтай гораду, што не выдаваліся паштоўкі з відамі Ваўкавыска, але рашыў напісаць некалькі дзесяткаў пісем калекцыянерам з розных гарадоў. Неўзабаве атрымаў першую паштоўку з відам Ваўкавыска, выдадзеную ў пачатку XX стагоддзя, ад калекцыянера з Куйбышава. Потым — з Ленінграда, а з цягам часу і з іншых гарадоў. Цяпер у маёй калекцыі — 14 экзэмпляраў ваўкавыскіх паштовак.

У маёй калекцыі маюцца першыя беларускія паштоўкі з тэкстам на беларускай мове, надрукаваным кірылаўскім і лацінскім шрыфтом і выдадзеныя ў 1906 годзе ў Пецярбурзе, ёсць першыя выданні беларускіх савецкіх паштовак 20-ых гадоў.

Рэпрадуцыравалі паштоўкі з маёй калекцыі ў мінулым годзе Цэнтральны дзяржаўны архіў кіна-фотадакументаў БССР, Цэнтральны дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва БССР і Дзяржаўны музей БССР. Дублі паштовак я не раз пасылаў у якасці падарунка маім землякам-гродзенцам — Музею атэізму і гісторыі, рэлігіі ў Гродне.

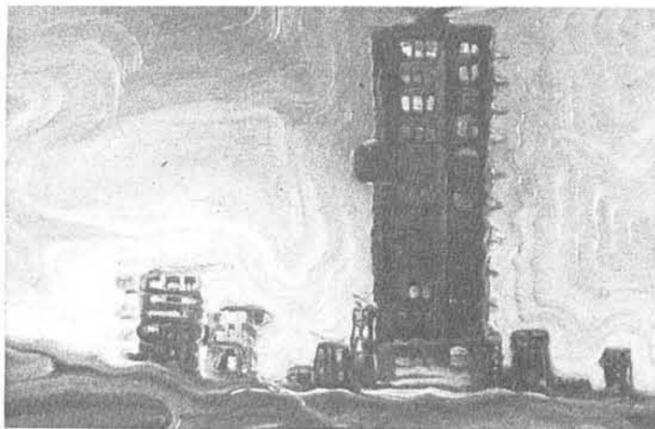
Зара я працую над гісторыяй беларускай паштоўкі.

Усяго ў мяне сабрана звыш 6 тысяч паштовак.

Але паштоўкі, выдадзеныя ў Беларусі ў пачатку стагоддзя, для мяне маюць асаблівую каштоўнасць. Дзякуючы ім, можна зрабіць падарожжа ў мінулае маёй радзімы. У калекцыі ілюстраваных беларускіх паштовак, выдадзеных у канцы XIX — пачатку XX ст. могуць знайсці патрэбныя матэрыялы гісторыі, этнографіі, мастацкі, рэстаўратары, работнікі кіно, тэлебачання і ўсе, каго цікавіць гісторыя свайго горада, краю, рэспублікі.

В. ЦЕЛЕШ.

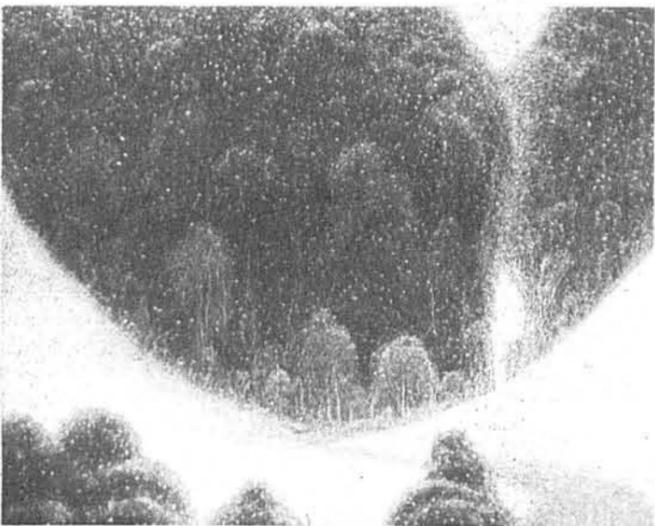
ЯКОГА КОЛЕРУ ЦІШЫНЯ?

«Зялёны Луг».

«Ноч».

«Намаразь».

...Гэтыя пейзажы ўражваюць сваёй нечаканасцю. Яны — нібы дэнарацыі да нейкіх казачных сюжэтаў: дзівоўныя іх фарбы, таемнічыя абрысы аб'ектаў, дрэў... Здаецца, што ўсё гэта — плён фантазіі, прыдумна мастака. Але, прыгледзеўшыся больш уважліва, пачынаеш пазнаваць знаёмыя ўзгоркі, знаёмыя контуры лесу, які падступае да жылых гмахоў. Гэта ж мікрараён «Зялёны Луг-5» у Мінску! А вось гэта краевід мінскага наваколля, а гэта — Лагойшчына!

І пачынаеш разумець, што незвычайны ў іх стан прыроды, які тонка і чула перададзены мастаком. «Цішыня», «Ноч», «Падае снег» — гэта не толькі назвы работ, не проста ілюстрацыя цішыні, ночы, снегападу, але іх унутраны змест, лад. Адсюль і нязвычайнае, незвычайнае спалучэнне фарбаў. Тонкае іх адчуванне дазваляе аўтару сумяшчаць самыя, здавалася б, несумяшчальныя адценні. Напрыклад, пясчотна-ружовы з зялёным; фіялетавы з цёплым чырвоным, — хіба сама прырода баіцца спалучаць іх?

А яшчэ адметная кампазіцыя работ, пра якія ідзе размова. Аўтар нібы выхоплівае кампазіцыю з прасторы, выхоплівае нейкі фрагмент і заклячае яго ў жорсткія рамкі.

Аўтар гэтых пейзажаў (яны дэманстраваліся нядаўна ў Мінску, у Доме кіно) — кінааператар Беларускага тэлебачання Уладзімір Васілеўскі. Ён здымаў тэлефільмы «Эстафета», «Урок матэматыкі», «Нола», «Харошкі», «Наваселле». Кожная яго жывапісная работа нараджаецца на здымках. Уладзімір успамінае, што «Цішыню» ён прывёз з-пад Смалевіч, дзе здымаліся «Харошкі», а «Ноч» напісана на Лагойшчыне, дзе здымалася «Нола».

— Скажыце, пейзажы вы пішаце для душы, як кажучы, ці гэта нешта большае для вас, чым захалленне? Хто пераважае — аператар ці жывапісец?

Мой субсэсіднік крыху здзіўлены такой пастаноўкай пытання. — Кінааператар — абавязкова мастак. Бо хто такі мастак? Гэта чалавек з пэўным сваім, адметным, вобразным бачаннем і адчуваннем свету, з пэўным ладам вобразнага мыслення. А кінакамера, пэндзаль, аловак — толькі інструменты для выяўлення свайго светаўспрымання. Можна валодаць адным з іх, можна — двума...

Для Уладзіміра захалленне жывапісам пачалося яшчэ ў школе, на ўроках малявання. Але вучыцца пайшоў на кінааператара — скончыў Кіеўскі інстытут тэатральнага мастацтва.

— Ці дапамагае захалленне жывапісам асноўнай справе? Яны неразрыўныя. Кінааператар павінен умець «бачыць» літаратуру — адчуваць яе жывапісныя фарбы, колеравы адценні, а не толькі рытм, танальнасць. Іменна фарбы, колеры! Вось вы чытаеце, скажам, Буніна, падладаеце пад уладу музыкі яго прозы, адчуваеце яе плаўнасць, яе мінора. І разам з гэтай музыкай пачынаюць гучаць фарбы Буніна — яны для мяне пастэльныя, мяккія, прыглушаныя. А, напрыклад, творы Дастаеўскага па колеры, па афарбоўцы зусім іншыя. Тут усё на рэзкіх кантрастах — чорны, чырвоны, жоўты. Свае колеры, свае фарбы ёсць у кожнага жывапісца. Вось чаму аператар павінен быць жывапісцам. Хаця б аматарам.

— І яшчэ адно пытанне. Як кінааператару вам даводзілася здымаць і дакументальныя фільмы, і ігравыя «людзей, вытворчасць, навуковую лабараторыю. А на вашых палотнах — толькі прырода. Чаму?

— А вось гэта ўжо для душы! Пісаць пейзажы — маё захалленне, не прафесія. Аднак лічу, што праз адлюстраванне прыроды можна перадаць любы стан душы, любы настрой — ад самага лірычнага да глыбокай душэўнай драмы. І як кінааператар мару зняць фільм, дзе галоўным героем з тысячамі абліччаў будзе Прырода.

Р. БАКУНОВІЧ.

Мінск. Губернатарская вуліца і Саборная плошча (цяпер — вуліца Леніна і плошча Свабоды).

Ваўкавыск. Бульварная вуліца (цяпер — вуліца Леніна). Рэпрадукцыя паштовак з калекцыі В. Целеша.

Георгій ЮРЧАНКА

ПАРОДЫ

Да харэя праз палі

Электрычнае ёсць поле.
Ёсць магнітныя палі.

Пасадзі аглоблю ў глебу —
Дрэва кронай зашуміць!

Віктар ГАРДЗЕН.

Шмат палёў на белым свеце —
Поле жыта і аўса;
Над адным з іх сонца
На другім блішчыць раса.

Знаю поле за таполяй,
За імшымым валуном.
Я пасею грэчку ў полі
І прысыплю таланком.

Выйду ранкам на раздолле,
З канпель пужу курэй.
Пасаджу аглоблю ў полі —
Расцеце на ёй харэй.

Палячу ўпярод без стрыму,
На вярбе сарву ранет.
Эх, катрэны-пантарымы,
Тут свісцёлка, там кларнет.

Дом высокі, ганак новы,
На крунах няма дзярэй.
Ты ў жыцці маім аснова,
Расхарэйсты харэй!

Падлікі

Ва ўсім пазнання карані.

Сняданак слаўны — клёцкі.
Сяргей ЗАКОННІКАУ.

Я бачыў шмат густога вецця,
Высокіх ліп і нізкіх пнёў
І зразумеў: нішто на свеце
Не можа быць без каранёў.

З тых пор штоміг
Былі мае заняты дні:
Лічыў я з радасным
Усе на свеце карані.

Лічыў з рыдлёўнай і сякерай,
Распрацаваў сем тысяч схем,
Лічыў на дошцы, на паперы
І спрабаваў на ЭВМ.

Лічыў штосілы і штомоцы,
Ішоў да самай глыбіні.
Але аддаў за місу клёцкаў
Пазнання цуда-карані.

Выгодніста

Вугольчыста, іскрыніста.
Насмешліва і кпініста.

Алег САЛТУК.

Паперыста, аловіста,
Задуміста, парнасіста.
Спрабу ю філасофіста —
Выходзіць выкрунтасіста.

Рыфмуліста, радновіста,
Чужыніста, угарнасіста.
Аб'ёміста, шматсловіста,
А значыць — ганарарыста.

У паўзмроку

забыцця

Выгінаўся з адценнем сучення
Дзень той, крохі такі,
Ненадзейны.

Зноўку на святанні я расту.
Любоў ФІЛІМОНАВА.

Праз паўслодч густых
Летуценняў,
Дзе хістаўся ружовы туман,
Выгінаўся з адценнем бласцення
Нечы тонкі паўпрывідны стан.

Штось таемна шапталі
Паўвусны,
Блік лунаў ад сцяны да сцяны,
І няўцямна плылі ў галаву сны,
Як паўгукі апошняй струны.

На кругі свая тайныя тайных
Я ішла з цудадзейным агнём;
Нетутэйшы пагляд
Незвычайны

Чараваў незямным насланнем.

Нікла ноч паўмяцежнаю
Зданню,
На святанні сплываў недавер,
І з паўдумак, паўслоў
Вырастаў найрэальнейшы
Верш.

Парамон ПАРОМСКІ

КАМБАЙНАНОСЕЦ

Няхай не як серп, не як касу
Камбайн на плячо ўскідаю,
Але і яго нясу, нясу
І ў сэрцы і праз небакараі.
Алег ЛОЙКА.
«Вяслююць камбайны».

Вяслююць камбайны,
Вяслюю і я.
У хісткую сеўшы байдарку,
Здаўна спецыяльнасць таняла
— мал —
Камбайны выносіць на карку.

«А як ды калі ды яшчэ
З-за руля?»
Сабою дзяўчо зацікаўлю,
А потым нейкі трэцік
ператрэслі,

*) Добрая палавіна радкоў на-
лежаць паэту А. Лойку.

Аляксандр КАВІНЬКА

РЭЦЭНЗІЯ

У хвалючай шматпланавай
аповесці «Ці бывае наханне з
першага позірку?» аўтар заяв-
ляе смелы сюжэтны вузел і
смела яго развязаў: бывае і не
бывае.

Заслуга аўтара заключаецца
яшчэ і ў другім: цяжка дзевяць-
сот дваццаць дзве старонкі на-
пісаць, але яшчэ цяжэй у выда-
вецтва масавым тыражом вы-
даць. Толькі падумаць: ману-
мент такі складзі, зліяці і ў
выдавецкі план умасціць!

Перад чытачом аўтар паста-
віў яшчэ больш складаную і
яшчэ больш вострую задачу:
усё гэта без валяр'янавых кро-
пель дачытаць да канца. Цяр-
плівы наш чытач на гэты раз і
з кроплямі не дасць рады — не
прачытае!

І ўсё ж давайце разбярэмся:
чым павінна чытача зачараваць
гэта арыгінальная аповесць?

Яна перш за ўсё зачаравае
лагічна ляснай думкай. З пер-
шых радкоў аўтар дынамічна
уводзіць чытача ў духоўны
свет сваіх герояў. Чытаем: «На
сельскагаспадарчай вытворчай
нарадзе Пятро ўпершыню зір-
нуў на Галіну, дзяўчына ласна-
ва кінула позірк на хлопца —
гатова. Закахаліся».

Проста, зразумела і па-суча-
сману. Дзе закахаліся? На нара-
дзе. Не на танцуляках, не каля
традыцыйнага бэзу або каля
сентыментальнай акацыі, а ме-
навіта на вытворчай нарадзе.

Далей па тэксту: «Абвешныя
пшчотным трымценнем нямога
пачуцця, закаханыя з вытвор-
чай нарады на крылах вясны

Ускіну камбайн на плячо
спаквала
І ў верхыні адразу пастаўлю.

Падніну саломкі і жыта
з тарпа,
Хоць верш даўгаваты
выходзіць,
Нарэшце давёў, што камбайн
за сярпа,
Як сват, весялей карагодзіць.

Чытач мой яшчэ не аглух,
не аслеп,
Адуць жа такое цяпенне
Жаваць і жаваць недапечаны
хлеб
І ў шрубках шукаць
захапленне?

Ё Н

Калі стаялі з ІМ
на скразняку,
ЁН першы падаваў усім руку,
А потым нейкі трэцік
ператрэслі,

І апынуўся ЁН у цёплым
крэсле.
Асвойтаўся, прыцёрся пакрысе.
Глядзіш, уно і палчыкам

трасе
На свой даўно рахманы штат:
Нікому ЁН — ні сват, ні брат.
Наморшчыў лобік,
спяхмурнеў.
Нібы і сапраўды паразумнеў.
Ласнава сустрэкае ўсіх
вядомых.

Але не пазнае старых знаёмых.
Перад начальствам шыю гне,
Былому другу нават не кіўне,
Хоць той наперад рухае
мастацтва.
А ЁН цяпець не можа
панібрацтва.

І так сядзіць, і так пільнуе
крэсла.
Што ад сядзення шнура ўся
аблезла,—
Другую пенсію ЁН выседзець
гатовы.
І выседзіць,
бо цэльнамармуровы.

паллцелі да ветрана».
Характэрная, каларытная дэ-
таль. Аўтар, прытрымліваючыся
новай манеры пісьма, пазбе-
гуу штампа. Напіраваў сваіх ге-
роў да лірычнага ветранага
млына, а не да ліх-небудзь ар-
хаічных трыснягоў... Хоць у
крытычным аглядзе «Ветрані і
будзні» глыбокапаважаны лі-
таратуразнавец Лысы даводзіць
адмоўнае: «Стары вятрак сваімі
крывымі, збуццелымі крыламі
няздольны наваліць рамантыч-
ныя нюансы маладой закаханай
пары», — мы рашуча адмятаем
яго пропускі ў адносінах вобра-
заў, якімі карыстаецца аўтар.
Напамінаем малаверам: каля
ветракоў вялікі цэментавалася
сапраўднае наханне.

Адначасова адкрыем аўта-
ру вочы на яго прыкрыя пра-
машні і недахопы. У аповесці
ёсць месцы тыповыя, характэр-
ныя, а ёсць нетыповыя, неха-
рактэрныя. На жаль, апошніх
значна больш. Будзем пасля-
доўнымі!.. Малючы цудоўны
вечаровы пейзаж, аўтар паску-
піўся і не данёс да чытачоў
прыгажосці сельскай прыроды.

Аўтар піша: «Змяркалася... На
гарызонце весела заміргалі
першыя небесныя зоркі. У цем-
наце нагосці даганяў раз'юша-
ны бык. Пад джымі нагамі
храбрусеў лапчасты лопух і ло-
паліся спелыя набачнік».

Каго менавіта даганяў раз'ю-
шаны бык, аўтар сарамліва
ўтаіў. Магчыма, ён даганяў
нядбайнага старшыню калгаса?
Чаму, маўляў, сіласныя ямы да
гэтай пары не запоўнены зялё-
най масай? А старшыня — ну-
ды? У сіласную яму!

Эх, і такую ж вострую сітуа-
цыю аўтар прамазаў!
Аналізуем далей. «Пятра раз-
дзіралі сумненні: нахае Галіна
ці не нахае? Бедалага пакутліва

таптаўся на зямлі каля плоту і
да рэшты згрыз прынесеныя
стэпавыя кветкі».

Э-э, сардэчныя хістанні героя
не да месца! У папярэдніх ча-
тырох словах аўтар добрасум-
ленна даназаў: нахае Галіна.
Палыхае наханнем да Пятра.
Навошта ж грызці ні ў чым не
павінныя кветкі?

Залішне многа старонак ад-
вёў аўтар і пачалункам. Заў-
важце: шасцідзесят дзве ста-
ронкі спісаў! Далебог, аўтар
перасаліў! Сціпласць, нажуча,
упрыгожвае чалавека. Пацала-
валіся на дзвюх старонках — і
досыць, хопіць! А тут аўтар па-
назаў сябе з вельмі шчодрата
боку: на двух з паловай друка-
ваных аркушах людзі цацуюць-
ца!

На шэсцісот дваццацатай
старонцы захісталася і сюжэт-
ная лінія. Выпаў з канвы сю-
жэтна-далікатны момант: у
якую пару цэнтральныя героі
ўпершыню пацалаваліся? Да
жніва ці пасля жніва?

Падвядзём вынікі: кніга тоў-
стая, вокладна цвёрдая, кален-
каравай, папера добрая, і гэта
галоўная гарантыя таго, што
аповесць праб'е сабе дарогу на
кніжную паліцу.

Мы прадбачым кнізе вялікае
даўгалецце. Няма ніякіх сум-
ненняў, што аповесць зойме на
паліцы сваё вяртае месца і бу-
дзе там стаць гадамі.

Прачытаўшы слова — «на-
нець, мы з палёгнай уздыхнулі.
І, шчыра кажучы, у нас заіс-
крылася надзея: зайшоўшы ў
кнігарню, уніклівы і дапытлівы
чытач, магчыма, зверне ўвагу
на тоўстую кнігу і, зусім маж-
ліва, што возьме яе ў рукі.
Адсюль і наша задавальнен-
не: аповесць дайшла да чытача.

Пераклаў з украінскай
Іван ГРАМОВІЧ.

ФРАЗЫ

Шчасце — дымі — запэўні-
ваў прагны курэц.

Шлюб па разліку: разлічваў
на хуткі развод.

Біў посуд, але шчасце да яго
не прыходзіла.

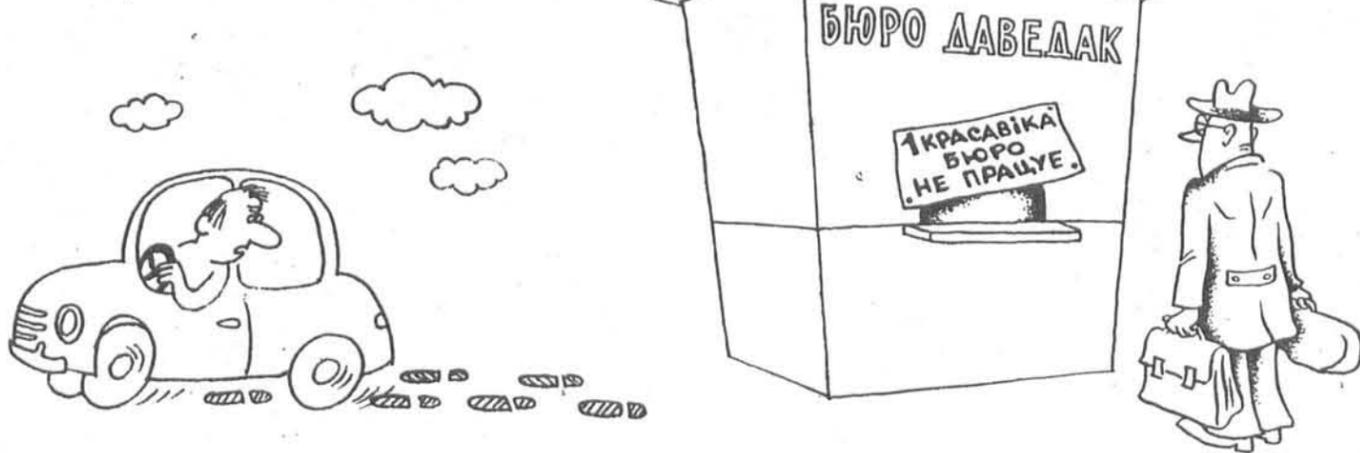
Купаючыся ў славе, ён ута-
піў лаўровы вянок.

Барада — прымета сталасці,
але яна ёсць і ў казла.

Злодзей і на шапках гарыць.

М. ЗАСТОЛЬСКІ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ШЫШЛОВА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэр-
ства культуры і правлення Саюза пісателёў
БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 14531
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака
сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітыч-
нага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і
паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біблія-
графіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі —
33-21-53, аддзела выдзеленага мастацтва, архітэ-
туры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела
культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і
масвай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага
афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фо-
талабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85,
бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэнтарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс
БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір
ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін
ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,
Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэда-
ктара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ,
Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАН-
КА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола
ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.